דוד בערגעלסאָן

יוסף שור

-1-

אָנהייב פֿרילינג האָט דער גרויס-סעטרעניצער גמרא-מלמד יעקבֿ-נתן ווידערפּאָליער אָנגעשריבן אַ לשון-קודש-בריוו צו מחר-טובֿן קיין בראַשעק.

אין בריוו איז געשטאַנען:

״צי קאָן מיר ניט מײַן פֿרײַנד און באַקאַנטער אַרויסשרײַבן באַריכות, ווער איז דאָס געווען יהושע-העשל ראַפּאָפּאָרטס איידעם משהלע לעווין, יענער משהלע לעווין, וואָס האָט צוזאַמען מיט יהושע-העשלס רײַכן זון געירשנט די גרויסע בראַשעקער צוקער-פֿאַבריק און איז פֿאַר א יאָרן געשטאָרבן?״

און ווײַטער איז אין בריוו געשטאַנען:

״פֿון מיר איז ניט פֿאַרהוילן, אַז מײַן האַר מחר-טובֿ איז געווען אַ גרויסער מקורבֿ צו משהלע לעווינס הויז, דאָך בין איך זיך סומך אויפֿן לײַטישקייט פֿון מײַן האַר און פֿרײַנד און גלייב, אַז ער וועט מיך, חלילה, ניט פֿאַרפֿירן און וועט מיר אַרויסזאָגן דעם גאַנצן אמת פֿון אונטער זײַן האַרץ.״

אויף דעם דאָזיקן בריוו איז יעקבֿ-נתנען אָקערשט אין צוויי וואָכן אַרום אָנגעקומען אַ דראָבנע אָנגעפּילט לשון-קודשדיק קאַרטל. אַ טייל פֿונם קאַרטל האָט פֿאַרנומען דער לאַנגער בכּבודיקער טיטל, און אין גאַנצן איז דאָס געווען געשריבן כּמעט אינעם זעלבן מליצה-

טאָן, וואָס רבשך, דער שׂר פֿון אשור, האָט צוריק מיט אַ פּאָר טויזנט יאָר אַרויסגערעדט צו די ייִדן אויף די מויערן פֿון ירושלים.

״פֿאַר וואָס דען זאָל איך ניט קענען אַרויסריידן דעם גאַנצן אמת פֿון אונטער מייַן האַרץ? צי קען איך דען פֿאַרדעקן פֿון מייַן ליבהאָבער אַ זאַך? און צי איז דען פֿאַראַן עפּעס צו פֿאַרלייקענען וועגן אַ באַליבטן און גלוסטיקן מאַן, וואָס אַלע זייַנע וועגן זענען געווען אמת און גערעכטיקייט?״

דאָך איז מחר-טובֿ פֿון תּמיד אָן געווען ניט קיין גענאַרניק אַ משׂכּיל און האָט געקענט אויף לשון-קודש שיין באַמאָלן אַ זאַך. פֿון דער צווייטער העלפֿט קאַרטל האָט שוין טאַקע אַרויסגעקוקט ניט נאָר משהלע לעווינס לעבן, נאָר אַפֿילו זייַן היפּש בלאַנד פּנים מיטן ליכטיקן בערדל, וואָס איז אים געוואַקסן ניט אויף די באַקן, נאָר פּונקט אויפֿן שמאָלן פּאַסיק, ווו דאָס פּנים גרענעצט זיך מיטן פֿולן, קלאָרן האַלדז. אין קאַרטל האָט זיך געמאָלט, ווי אַזוי משהלע לעווין האָט אויסגעזען נאָך אַ מאָל, בשעת יהושע-העשל האָט אים אַראָפּגעבראַכט פֿון אויסלאַנד פֿאַר אַן איידעם.

״דעמאָלט האָט מיט אים געקלונגען. ׳אַ צאַצקע׳ האָט מען געזאָגט, ׳און ראוי להוראה׳, נאָר ער אַליין האָט פֿון דעם אַלעם געשמייכלט, ווייַל ער האָט געגלייבט אויף אַ מאָדנע פֿרייַען אופֿן אין ׳השגחה פּרטית׳ און האָט געקענט אויסנווייניק אַ סך פֿון די דייַטשישע פּאָעטן.״

״און דאָס, האָט זיך ווייַטער אין קאַרטל דערציילט, איז טאַקע אמת, אַז ער האָט זייער גיך צעטרענצלט זייַן פֿאַרמעגן, און זייַן ווייַב האָט דאַן אָנגעהויבן לעבן מיט אים אין קריג, פּשוט צוליבן געלט, וואָס ער האָט צעטרענצלט, און ניט, חלילה, ווי די וועלט זאָגט, אַז זי האָט נאָך מיידלווייַז כּלומרשט ליב געהאַט איינעם אַ ריגער. נון, האָט דאָך נאָך דאַן געלעבט יהושע-העשל בריסקער, אַ געזונטער טאַטע מיט אַן אָפֿענער ווּתּרנישער האַנט, און טאָן האָט ער ליב געהאַט אַלץ ברייט און אויף גיך. האָט ער אים דאַן פֿון ס׳נייַ געגעבן נדן און האָט אים אויסגעבויט אין בראַשעק לעבן דער צוקער-פֿאַבריק דעם שיינעם הויף און האָט אים דאָרטן באַזעצט מיט אַ

תּנאי, אַז זײַן געלט זאָל ליגן אין צוקער-פֿאַבריק און אויף צו לעבן זאָל מען אים אַרויסגעבן פֿון קאַנטאָר.״

דאָס דאָזיקע קאַרטל האָט שוין יעקבֿ-נתן געקראָגן אָקערשט שפּעט צו פּסח צו.

יעקבֿ-נתן האָט דעמאָלט געהאַט א סך פֿרײַע צײַט. ער האָט אָנגעשריבן מחר-טובֿן אַ צווייטן גרעסערן בריוו און האָט אַרויסגעזאָגט אָן שיעור וווּנדער.

״מיר איז אַ גרויסער חידוש אויף מײַן האַר און פֿרײַנד מחר-טובֿן, ווען די גאַנצע וועלט האַלט פֿאַר אַ תּלמיד-חכם. אונדזערע חז״ל האָבן דאָך געזאָגט: 'גענוג צו אַ קלוגן אַווינק טאָן'. הײַנט, ווי קומט עס, וואָס ער האָט ניט פֿאַרשטאַנען ווּהין די זאַך נויגט און האָט מיר גאָרניט נישט געשריבן וועגן משהלע לעווינס בת-יחידה, וואָס איך האָב פֿאַר איר גאָר אַ לײַטישן ענין?״

און אויף אָט דעם בריוו איז שוין יעקבֿ-נתנען מער קיין ענטפֿער ניט אָנגעקומען. געהייסן האָט עס, אַז מחר-טובֿ, דער משׂכּיל, איז אויך ניט קיין פֿריץ. יעקבֿ-נתנען, וואָס אַלע גרויס-סעטרעניצער גבֿירים חנפֿענען זיך צו אים אונטער, קען ער מכבד זײַן מיט אַ מליטשדיק קאַרטל אויף לשון-קודש, נאָר אין זײַנע וויכטיקע ענינים גלייבט ער ניט, און פּלאַפּלען איבעריקס וועגן אַ שטוב, וואָס ער איז אַלע יאָרן געווען צו איר אַ מקורבֿ, איז ער ניט מחויבֿ.

יעקבֿ-נתן, ווידער, מאַכט אויך וועגן דעם אַ שווײַג. אָקערשט חול-המועד פּסח, ווען טעג שטייען שוין טרוקענע, וואַרעמע, פֿאַרגלוסט זיך אים מיט אַ מאָל אַ פֿאָר טאָן קיין סקווירע צום רבין.

״צוליב אַ פּאָר ענינים, זאָגט ער, מוז ער אַ פֿאָר טאָן קיין סקווירע צום רבין.״

און דרינגען דרינגט ער פֿאַרן אַוועקפֿאָרן, אַז ס׳לוינט בשום אופֿן ניט צו פֿאָרן אַהין מיט דער באַן.

״ווער ס׳פֿאָרט ניט, זאָגט ער, פֿון גרויס-סעטרעניץ קיין סקווירע מיט דער אַקס, איז ער פּשוט משוגע, וואָרעם מיט דער באַן לייגט מען אָן אָן שיעור וועג, און מ׳פֿאָרט אַרום און אַרום.״

*

און דער סקווירער וועג, וואָס שלענגלט זיך אַרויס אין דרום-זײַט פֿון דער היפּשער באַרגיקער שטאָט גרויס-סעטרעניץ איז שוין לאַנג שמאָל און פֿאַרוואַקסן. אײנזאַם און געפֿאַלן שנײַדט ער איבער דעם באַנס פֿרײלעכע רעלסנשנורן און ציט זיך דאָרטן אַ ווײַלע צווישן די דרײַ ברוקירטע טראַקטן, וואָס צעטראָגן אין אַלע זײַטן דער שטאָטס פֿרײלעכן געמורמל. פֿאַרשמאַכט, ווי אַ יורד, וואָס גײט צו פֿוס, לאָזט ער זיך פֿון דאָרטן אַראָפּ אין פּוסטן טאָל, ווו די אַלטע ציגל-פֿאַבריק, אַ חורבֿה, איז פֿון אַלע זײַטן אַרומגערינגלט מיט אַלערלײ בײנער פֿון געפּגרטע און דערשאָסענע הינט. און נאָך דעם באַגלײטן אים שוין דורכויס די גלײַכע פֿעלדער פֿון סטעפּ, ברײטע צוגעטריקנטע פֿעלדער, וואָס שפּרײטן אין דער ווײַט זײערע גרוילעך-גרינע פֿאַרבן און זײַנען תּמיד גרײט צו שווערן.

״בײַ אָט דעם אײנציקן בוים, וואָס שטײט דאָרטן אין האָריזאָנט אָנגעבויגן איבער אַ ברונעם, פֿאַראַן שטילקײט אויף דער וועלט.״

די ערשטע דרײַסיק וויאָרסט פֿאָרט אָפּ יעקבֿ-נתן אויף אָט דעם וועג מיט אַ גרויס-סעטרעניצער בעל-עגלה און קומט אָן קיין קאָזלאָווע, אין אָט דעם קלײנעם אומעטיק פֿאַרוואָרפֿענעם שטעטעלע, וואָס שטײט שוין אַזוי יאָרן-לאַנג מיט די פּלײצעס צום אונטער-געגראָבענעם לײמיקן באַרג און וואַרט נאָך אַלץ אויף שבת מאַכן, אויף מאָנטאָג-יריד און אויף אַ בשׂורה, אַז משיח קומט.

פֿון קאָזלאָווע פֿאָרט ער ווײַטער אינעם היפּשן און מער פֿאַרמעגלעכן שטעטל בראַשעק, וואָס האָט לעבן זיך אַ צוקער-פֿאַבריק, אַ גרויסע וואַסערמיל און אַ פּוילישן קלויסטער. נאָר אַזוי ווי קיין בראַשעק קומט ער אָן אָקערשט אויף מאָרגן נאָך האַלבן טאָג און טרעפֿט שוין ניט קיין אײן סקווירער בעל-עגלה, דערצו איז נאָך מחר-טובֿ גראָד אין דעם פֿרימאָרגן אָפּגעפֿאָרן פֿון דער הײם, פֿאַרפֿאָרט ער דאָרטן אינעם אײנציקן רעכטן אײַנפֿאָרהויז, וואָס געהער טאַקע צו מחר-טובֿן און וואָס אין געגנט, רופֿט מען עס ׳מחר-טובֿס אײַנפֿאָר׳. ער

הייסט זיך צוגרייטן אַ גוטן מיטאָג, נעמט נאָך ביַים עסן אַ שטאַרק פּסחדיק ביסל וויַין און גרייט זיך נאָך דעם שלאָפֿן בײַטאָג, מיט אַזאַ הרחבֿה, גלײַך פֿאַר אָט דעם אַלעם וועט ער צאָלן ניט מיט די גמילות-חסדימדיקע פֿינפֿאונצוואַנציקערס, וואָס ער האָט פֿאַרן אַוועקפֿאָרן 'אָנגעכאַפּט' ביַי גרויס-סעטרעניצער גבֿירים, נאָר מיט די קופּאָנעס, וואָס ער וואָלט שנײַדן פֿון זײַנע אייגענע ריש-אלפֿים.

בשעתן בענטשן קומט שוין אַפֿילו עפּעס פֿאָר אויף שטום-לשון צווישן אים, דעם מיטליאָריקן ברייטפּלייצעדיקן ייִדן און צווישן מחר-טובֿס שנור, וואָס קלײַבט צו ביַי אים אין חדר פֿונעם טיש. איטלעכס מאָל, וואָס ער טוט זי אַ נעם דורך מיט זײַנע ברענענדיקע שוואַרצע אויגן, טוט איר מאָדנע אַ קיל אין ברוסט; זי איז שוין אַפֿילו גרייט צו זאָגן, אַז ער געפֿעלט איר עפּעס ניט, אָט דער ייִד מיט דער שטאַרק שוואַרצער אויסגעקעמטער באָרד און מיט די חסידיש אויסגעפּוצטע בגדים. דאָך גייט זי צופֿיל אַהין אין חדר, גייט פֿיל איבעריקע מאָל, ביז איר ווערט קלאָר, אַז זי האָט געהאַט אַ טעות... און אַז ס'האָט זיך נאָר אויסגעוויזן.

ליגט ער אַזוי, אָט דער יעקבֿ-נתן, פֿאַרן שלאָפֿ אויפֿן באַנקבעטל, מיט אַ שטאַרקן פּאַפּיראָס אין מויל און טראַכט, אַז דער וואַרעמער טאָג אין דרויסן איז שוין אַ שיינער, ממש אַ זומערדיקער, און אַז קאָזלאָווע מיט בראַשעק זײַנען די לעצטע צײַט ביידע געוואָרן די אמתע פּוסטקעס. ניטאָ שוין אין זיי קיין איינציקער סקווירער חסיד, צו וועמען מ'וואָלט איצט קענען אַרײַנגיין. פֿון קאָזלאָווע, למשל, האָט זיך שוין חיימל ווײַנטרויב נאָך צוריק מיט עטלעכע יאָר אַרויסגעצויגן קיין פּאַלעסטינע. זײַן נגידישע ווײַס געקאַלכטע שטוב האָט אַוועקגעקויפֿט עפּעס איינער אַ פֿאַרמעגלעכער קרעמער, און זײַן בלאַנד און דאַרגופּיק ייִנגל, אָט דער, וואָס איז אַ מאָל אַנטלאָפֿן פֿון דער היים, איז שוין איצט, זאָגט מען, אַ באַרימטער מאָלער ערגעץ ווו אין פּאַריז, צי אין בערלין. און דאָ אין בראַשעק האָבן יהושע-העשלס קינדער איבערגעבויט די גרויסע גיירשנטע צוקער-פֿאַבריק און האָבן זי אָנגעפֿילט מיט אַלערליי בוכהאַלטערס און אינזשענירן-גלוחים.

און אַז ער דעררייכערט אָט דעם געדאַנקען-פּאַפּיראָס ביז דער שפּינטע, קערט ער זיך באַלד איבער אויף אַ זײַט; דאָס שטאַרקע

גלעזל ווײַן מיט דער נעכטיקער ניט דערשלאָפֿענער נאַכט פֿאָדערן אַ געשמאַקן שלאָף און דער גוף פֿאָלגט. אין טיפֿן שלאָף דערפֿילט ער שוין אַפֿילו, אַז אין דרויסן, קעגן איבער די אַראָפּגעלאָזענע פֿאָרהענגלעך און די דינע ווענט פֿון אײַנפֿאָר, טוען זיך אויף מעשׂים; מ׳וואָלט געמעגט שווערן, אַז גאַנץ בראַשעק פּראַוועט עפּעס אַ גוואַלדיק אָנגעלייגטע חתונה און אַז די חתונה אַליין איז שוין אויך עפּעס אַ מאָדנע ברייטע, אַ גבֿירישע. נאָר אין אַ פּאָר שעה אַרום כאַפּט ער זיך אויף און באַמערקט: בראַשעק איז רויִק, ווי געוועזן, און אין דעם איז גאָרנישט ניט געשען. ס׳איז מער ניט, בשעת ער איז געשלאָפֿן האָט זיך מחר-טובֿ, דער בעל-הבית פֿון אײַנפֿאָר, אומגעקערט מיט זײַן זונס פֿערד און וועגל פֿון אַ פּריץ, וועמען ער מעקלערט אַ קונה אויף וואַלד. אַרײַנפֿאָרנדיק אין הויז פֿון אַכסניה, האָבן די רעדער שטאַרק געקלאַפּט אָן די אויסגעריבענע ברעטער. און נאָך דעם האָט מחר-טובֿ אַ פּאָר מאָל אָנגעקלאַפּט אַהער אין טיר, האָט זיך אים אין שלאָף געדאַכט, אַז דאָס קלאַפּט מען ערגעץ מאָדנע יום-טובֿדיק אויף אַ פּויק.

*

מחר-טובֿ, אַז ער קומט אַרײַן צו זיך אין שטוב און הערט אויס, ווער ס׳שטייט אײַן בײַ אים אין חדר נומער 3, שטייט ער אַ ווײַלע אַנטקעגן זײַן ווײַב און גלעט שמייכלדיק די טונקל גרויע באָרד, זי וואַקסט בײַ אים מערסטן טייל פֿונם האַלדז, אָט די באָרד זײַנע, און איז תּמיד אַרונטערגעבויגן, כּדי זי זאָל אויסזען אַ ביסל קלענער. ער בלאָזט אָפּ דעם שטויב פֿון זײַן אַכט-עקיקן משׂכּילישן היטל, וואָס זעט אויס, ווי אַ חזנישע יאַרמלקע מיט אַ דאַשעק, און חזרט גוטמוטיק איבער:

״אַזוי, אַזוי? יעקבֿ-נתן ווידערפּאָליער...״

און נאָך דעם פֿאַרשפּיליעט ער אויף זיך די קנעפּלעך און שמייכלט צו זיך אַליין. ער איז בכלל אַ גוטמוטיקער ייִד, אָט דער מחר-טובֿ. איינמאָל, ווען אַ בראַשעקער ייִנגל מיט אַ בראַשעקער מיידל האָבן זיך פֿאַרליבט און האָבן אים אָנגעבעטן, איז ער געגאַנגען צו זייערע עלטערן און האָט לאַנג גערעדט איבער זיי מיט אײַנגענומענע

שמועסן און מיט פֿיל ראַיות פֿון אבן-עזרא און פֿון 'ויאהב יעקבֿ את רחל'.

יעקבֿ-נתנען קען ער נאָך פֿון גרויס-סעטרעניץ, ווו ער, מחר-טובֿ אַליין, האָט אַ מאָל געהאַלטן אַ קלייט פֿון אײַזן און האָט געהאַט אַן אַרײַנגאַנג צו גבֿירים. דאָרטן האָבן אַלע געוווּסט, אַז ערגעץ אין אַ קליין שטעטל האָט יעקבֿ-נתן נאָך צוריק מיט אַ יאָר אַכט אַוועקגעוואָרפֿן זײַן אָרעם ווײַב און שיקט איר ניט די גאַנצע צײַט קיין פּרוטה אויף צום לעבן, און דאָך... 'אָט גייט ער יעקבֿ נתן' אַזוי פֿלעגט מען אויף אים אָנווײַזן איטלעכס מאָל, וואָס מ'האָט אים דערזען אַרויסגיין פֿון אַ גבֿיריש הויז, ווו ער גיט גמרא-שעהן. כּדי צו פֿאַרענטפֿערן, פֿאַרוואָס די גבֿירים שטופּן אין אים גמילות-חסדימדיקע פֿינאַנצוואַנציקערס, פֿאַרוואָס זיי פֿאַרגעסן ניט צו ברענגען אים פֿון אויסלאַנד, ווער אַ סאַקוויאַזש אַן אַנטיקל און ווער אַפֿילו אַ זילבערנע פּושקע אויף פּאַפּיראָסן, האָט מען נאָר תּמיד צוגעגעבן, אַז איינער אַ געלערנטער, וואָס האָט איבערגעזעצט תּלמוד אויף רוסיש, האָט זיך אָן אים ניט געקענט באַגיין און האָט בריוולעך אָנגעפֿרעגט בײַ אים וועגן אַלע שווערע ערטער.

מחר-טובֿ לאַכט פֿון זײַן ווײַב, וואָס ווייסט ניט, אַז דאָס וואָס יעקבֿ-נתן איז עד היום פֿאַרבליבן אַ סקווירער חסיד, איז שוין מער ניט ווי דער וועלט אויף צו להכעיס.. זי, די יִדענע, מיינט, אַז יעקבֿ-נתן פֿאָרט טאַקע באמת קיין סקווירע צום רבין, מחר-טובֿן אָבער דוכט זיך, אַז ער ווייסט צוליב וואָס פֿאַר אַן ענין יעקבֿ-נתן פֿאָרט איצט און אַפֿילו צוליב וואָס ער האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָ, בײַ זיי אין אײַנפֿאָר. פֿון דעסט וועגן פֿאַרשפּיליעט ער אויף זיך לײַטיש די קנעפּלעך און איז גרייט אָפּגעבן יעקבֿ-נתנען דעם זעלבן כּבוד, וואָס ער גיט אויף אַלע זײַנע אורחים גבֿירים.

*

ווען מחר-טובֿ קלאָפּט סוף כּל סוף נאָך אַ מאָל אָן צו יעקבֿ-נתנען אין טיר, זיצט שוין יענער מיט אַ פֿריש אָפּגעוואַשן פּנים בײַם זודיקן סאַמאָוואַר, וואָס אויפֿן קײַלעכדיקן, איינפֿוסיקן טיש, און די זײַדענע פּעסע איז אים פֿאַררוקט טיף צום נאַקן. ער גיסט זיך אָן טיי, און טוט מיט די שוואַרצע אויגן אַ וואָרף צו דער טיר אַזוי

געשווינד, גלײַך אויף קיין גאַסט האָט ער זיך איצט שוין לחלוטין ניט געריכט:

"אַ-אַ-אַ! רבי מחר-טובֿ..."

מחר-טובֿ האָט זיך דערנענטערט מיט אַ פֿרײַנדלעכן שמייכל און מיט אַ נויג, וואָס האָט זיך איבערגעחזרט בײַם שלום-עליכם און בשעת דער גאַסט האָט אים געבעטן זיצן.

"נישקשה... נישקשה..."

זײַן גאַנצע אויפֿרעגונג, די אײַנגעבויגענע פֿיגור, דער שמייכל מיטן זעצן זיך זײַנען שוין אַלע אַזוי לײַטיש און איידל, גלײַך יעקבֿ-נתן איז שוין פֿון תּמיד אָן דער אמתער און באַוווסטער בעל-הבית פֿון אָט דעם חדר, און ער, מחר-טובֿ, שוין מער ניט ווי אַ צופֿעליקער גאַסט. ער איז דאָך איבערראַשט פֿון אָט דעם ייִדן, צו וועמען ס'חנפֿענען זיך אונטער אַלע גרעסטע גרויס-סעטרעניצער גבֿירים, און אין דער ערשטער רגע הערט ער דעריבער ניט זײַנע ווערטער, וואָס הייבן זיך אָן מיטן וואַרט "יאַך" און דערמאָנען, אַז ער האָט פֿײַנט, מ'זאָל אים איבערשלאָגן.

"יאַך האָב באַלד דערקענט אײַער בראַשעק. יאַך האָב שוין געזאָגט: בראַשעק מיט די נײַע טשערעפּענע דעכער, בראַשעק זעט שטענדיק אויס, ווי ס'האָט ערשט נעכטן געהאַט אַ גוטן מאַרקטאָג, און אַלע האָבן פֿאַרדינט, און אַלע זײַנען פֿריילעך."

מחר-טובֿן שטערן אויך צו הערן די פּאָר צעלעכצטע ברעטער, וואָס ער,האָט אָקערשט נעכטן געפֿונען אויפֿן אײנפֿוסיקן טיש, כאָטש דער טיש איז איצט פֿאַרדעקט מיט אַ ווײַסן סערוועט, און דער שפּאַלט זעט זיך לחלוטין ניט אַרויס. באַלד אָבער כאַפּט ער יעקבֿ-נתנס לעצטע ווערטער און שמייכלט שוין ווידער און שאָקלט שוין נאָך אַ מאָל מיטן קאָפּ. ער דערמאָנט זיך נאָר אינעם 'מתּן-בסתר' וואָס ער אַליין זאַמלט דאָ אין שטאָט צוליב אַ פֿאַראָרעמטן שוסטער און צוליב אַ ייִדן, אַ יורד, און דרינגט זיך אויס זײַן געדאַנק אַזוי איידל, גלײַך ער וואָלט מיט אים וועלן פֿאַרענטפֿערן זײַן שטאָט:

"פֿון דעסט וועגן פֿאַראַן... פֿאַראַן קבצנים אין בראַשעק."

״קבצנים?!... כע-כע-כע, יעקבֿ-נתן שעמט זיך ניט אויסצוזאָגן, אַז ער האָט פֿײַנט דאָס וואָרט ׳קבצן׳. מחר-טובֿ געפֿינט ניט, אַז אָט דאָס וואָרט איז צוזאַמענגעשטעלט פֿון די דרײַ ׳מיאוסטע׳ אותיות, וואָס ס׳קאָן נאָר געבן? ער, יעקבֿ-נתן, רעדט מכוח גבֿירים: ווער זײַנען עס די גבֿירים אין בראַשעק?״

און דאָ פֿאַרציט ער זיך מיטן שטאַרקן רויך פֿונעם נײַ-פֿאַררייכערטן פּאַפּיראָס און פֿאַרוואַרפֿט דעם קאָפּ אַרונטער צום געבעטן שטולווענטל. ער לאַכט זיך פֿונאַנדער אויפֿן קול פֿון דעם, וואָס אין בראַשעק זײַנען פֿאַראַן קנאַפּע גבֿירים, און דערוויײַזט דערבײַ, אַז ער קען שוין זיצן אויף אַ שטול. אַז ער טוט אַ צי אויס די האַנט, אין וועלכער ער האַלט דעם פּאַפּיראָס, זעט זיך, אַז זי איז האָריק און אָן אַ מאַנזשעט, און דעמאָלט ווערט זי ענלעך צו דער האַנט פֿון אַ שוחט, אָדער צו דער האַנט פֿון אַ דיין, וואָס נעמט אָן די געבראַכטע שאלה. נאָר אים גייט עס ווינציק אָן. ער רעדט שוין וועגן גבֿירים בכלל און געפֿינט, אַז בײַ קיינעם ווילן זיי ניט זײַן אַזוי ׳עפּעס׳ און בײַ קיינעם, בלײַבן זיי דאָך ניט אַזעלכע ׳גאָרנישט׳, ווי בײַ אונדז ייִדן. כע-כע-כע... ער זעט שוין, אַז מחר-טובֿ וויל עס ניט לײַדן.

מחר-טובֿ לאָזט שעמעוודיק אַראָפּ די אויגן און טוט אַ מסופּקדיקן צי מיט די אַקסלען:

״שייך זאָגן, ער וויל ניט לײַדן?... ער האָט נאָר געוואָלט זאָגן: ייִדישע גבֿירים, האָט ער געוואָלט זאָגן, זײַנען פֿון תּמיד אָן גרויסע בעלי-צדקות... אָט אַפֿילו די גרויס-סעטרעניצער שורן, למשל.״

״בעלי-צדקות?!... ניין. אין דעם פּרט קריגט זיך שוין יעקבֿ-נתן פֿון תּמיד אָן מיט דער גאַנצער וועלט. ער שפּרינגט שיער ניט אונטער פֿון אָרט און לאָזט מחר-טובֿן ניט אויסריידן. יאַך קען אויסגעצייכנט ייִדישע גבֿירים. יאַך האָב נאָך געקענט דעם זיידן פֿון די גרויס-סעטרעניצער שורן.״

נאָך זײַן מיינונג איז שוין אויך דער זיידע פֿון די שורן געווען ניט מער, ווי אַן אַלטער גאַווהניק אַ שוטה און דערצו נאָך אַן עם-האָרץ אַ גרויסער, און האָט אַלע זײַנע יאָרן געוואָלט נאָכמאַכן דעם בריסקער יהושע-העשל ראַפּאָפּאָרט, וואָס האָט פֿאַרפֿירט גרויסע צוקער-פֿאַבריקן דאָ אין געגנט. אַפֿילו מיט די איידעמס, וואָס ער האָט

אַראָפּגעבראַכט פֿון אויסלאַנד, און מיט די גרויסע צדקות, און מיט די דײַטשקעס, וואָס ער האָט געהאַלטן צו די אייניקלעך, האָט ער אים געוואָלט נאָכמאַכן. נאָר ווער איז שוין דאָרטן אַזוינס געווען, יהושע-העשל ראַפּאָפּאָרט אַליין? ער קען דאָס אים דערציילן, אויב מחר-טובֿ איז דאָס אַ בעלן צו וויסן.

מחר-טובֿ שאָקלט מיטן קאָפּ אויף 'ניין'. אָט דאָ איז ער שוין מיט אים בשום אופֿן נישט מסכּים. ער וויל עפּעס זאָגן, נאָר יעקבֿ-נתן לאָזט ניט און גייט אַרויס פֿון די כּלים.

*

יעקבֿ-נתן שיט לאַנג אַל דאָס בייזס אויף אַלע גבֿירים, וואָס האָבן ווען ס'ניט איז געהאַט אַ נאָמען דאָ אין געגנט. ער האַלט זיך אין איין היצן, און, דער עיקר, מישט ער צופּיל אויס די ראַפּאָפּאָרטן מיט די שורן.

"אַלע, שרײַט ער, זײַנען זיי בײַ אים גלײַך... אַלע גלײַך."

מחר-טובֿ שמייכלט און קוקט אים ניט אין פּנים, אים איז שוין קלאָר, אַז יעקבֿ-נתן טוט אָט דאָס אַלץ מיט אַ 'מיין'. אים דאַכט זיך, אַז ער ווייסט שוין אַפֿילו, וואָס אָט דער 'מיין' זײַנער באַטײַט. נאָר אויב יענער האָט טאַקע דערבײַ אַ כּיוון, וואָס איז שוין דאָ שייך צו קריגן זיך מיט אים און צו אויסברײַען אים פֿאַרקערט? און סוף-כּל-סוף, ווען מחר-טובֿ הייבט זיך אויף, געזעגנט זיך לײַטיש און לאָזט זיך אַוועקגיין, מוז יעקבֿ-נתן אים טאַקע נאָך אַביסל פֿאַרהאַלטן און אים מודה זײַן, אַז ער איז נישט געפֿאָרן אומזיסט דורך בראַשעק.

"ער האָט דאָ אַנומלטן אָנגעפֿרעגט בײַ אים אין אַ בריוו... ער מוז דאָך סוף-כּל-סוף עפּעס וויסן בײַ אים וועגן משהלע לעווינס מיידל."

און דאָ ווערט אים מאָדנע קשה אויף אָט דעם ייִדן דעם תּם, וואָס חידושט זיך ניט און ענטפֿערט אים אין אַזאַ טאָן, גלײַך ער וואַרט שוין לאַנג אויף אָט דער פֿראַגע:

"אָט-אָט-אָט... וועגן מיידל..."

מחר-טובֿ אָבער שאַרט פֿאַרטראַכט מיט אַ פֿינגער אויפֿן טישטעך. פֿאַר די אַראָפּגעלאָזטע אויגן דרייען זיך אים שוין, אַ פּנים, געשטאַלטן פֿונעם מיידל און פֿון איר הויז. ס׳זעט אויס, ווי ער שלאָגט זיך מיט זײַן דעה: צי זאָל ער דערציילן, צי ניין; שלאָגט זיך לאַנג און הייבט דאָך אָן:

„דאָס מיידל איז נאָך קיין צוואַנציק יאָר ניט אַלט, און מיט איר איז אַ גאַנצער ראָמאַן...‟

מחר-טובֿ שמייכלט צו: ער מיינט עס ניט אין פּשוטן זין. ער האָט נישט לאַנג געלייענט אין אַ לשון-קודש-בוך, אַז אַ ראָמאַן הייסט ניט דווקא, אַז אַ מיידל מיט אַ ייִנגל זאָלן זיך פֿאַרליבן. און ווײַטער ווערט שוין זײַן קול אַזוי פֿאַרענדערט און אַזוי איידל, גלײַך ער וואָלט דערציילן וועגן אַמאָליקע, שוין לאַנג געוועזענע גוטע ייִדן.

„כּידוע, האָט דאָך די מוטער אירע, ר׳ יהושע-העשלס טאָכטער, הײַנטיקן ל״ג-בעומר געשטעלט אַ חופּה טאַקע מיט אים, מיטן ׳ריגער׳, און ווינט שוין מיט אים טאַקע דאָרטן. גאַנץ משפּחה ראַפּאָפּאָרט איז אויף איר מאָדנע אויפֿגעטראָגן, וואָס זי האָט צוליבן קינד ניט צוגעוואַרט כאָטש ביז נאָכן ערשטן יאָרצײַט. און די וועלט האָט שוין ווידער אָנגעהויבן ריידן וועגן אַ ליבע-מעשׂה, און אַ קשיא איז דאָך טאַקע, גאָר ער, מחר-טובֿ, זאָגט זײַנס: די זאַך איז אַ פּשוטע. יענער, דער ריגער הייסט עס, האָט איצט, זאָגט מען, בײַ דרײַ מיליאָן געלט און איז גראַד פֿאַרבליבן אַ בחור. זי אַליין, דאָס גלײַכן, איז נאָך ניט אַלט קיין גאַנצע נײַן און דרײַסיק יאָר, און אויפֿן מיידל... אויפֿן מיידל האָט עס מאָדנע געווירקט...מאָדנע געווירקט.‟

מחר-טובֿ פֿאַרטראַכט זיך און גיט צו :

„דהײַנו, אַז זי האָט געמוזט אָפּפֿאָרן קיין אויסלאַנד.‟

וועגן עפּעס דערציילט נאָך מחר-טובֿ נאָך דעם, נאָך אַ היפּשער פֿאַרטראַכטער ווײַלע, וועגן גאַנץ משפּחה ראַפּאָפּאָרט, וואָס האָט דאָס מיידל ליב, און וועגן איר פֿעטער דעם אָפּעקון, יהושע-העשלס עלטערן זון, אַבראַמען, וואָס ווינט אין קיִעוו און איז איצט, זאָגט מען, שטאַרק רײַך; וועגן דעם, וואָס דאָס מיידל האָט זיך פֿאַר פּסח

אומגעקערט פֿון אויסלאַנד און וואָס ווינט איצט ניט אין בראַשעק, נאָר טאַקע בײַ אים, בײַ אָט דעם אַבראַמען.

און אַז ער גייט סוף-כּל-סוף פֿון דאַנען אַוועק, הייבט שוין אָן אין חדר שטאַרק טונקל ווערן, און אין דער לופֿט, וואָס איז פֿול מיט רויך פֿון פֿיל אויסגערייכערטע פּאַפּיראָסן, שוועבן שוין אַרום טויטע און לעבעדיקע שאָטנס.

פּלוצעם טוט זיך נאָך אַ מאָל אַן עפֿן די טיר, און ס׳ווערט מאָדנע: ס׳שטעלט זיך אַרײַן ניט קיין מענטש מיט אַ לאַמפּ, נאָר מחר-טובֿ אַליין. אין דער שטאַרק טונקעלער לופֿט איז ער שוין אויך געגליכן צו אַ שאָטן. ער בעט איצט בײַ יעקבֿ-נתנען הונדערט מאָל מחילה, נאָר ער מוז אים עפּעס דערציילן, איין זאַך מוז ער אים דערציילן. און ווידער פֿאַרענטפֿערט ער זיך און איז זיך פֿיל מאָל מתנצל, ביז ער קומט צו דער עיקר זאַך:

״אָט דאָ ניט לאַנג איז געקומען צו אים אַ שדכן, אַפֿילו ניט קיין שדכן, אַ דרדקי-מלמד איז ער, און האָט אים דערציילט, אַז ער וויל ריידן פֿאַר משהלע לעווינס מיידל איציק-מאיר שורס בן-יחיד פֿון גרויס-סעטרעניץ, אָט דעם, וואָס דער פֿאָטער זײַנער האָט געשטאַמט פֿון אַ זײַטיקער, מ׳זאָגט, ניט קיין שיינער זײַט שורן, און האָט אים ניט לאַנג געלאָזט ירושה די גרויס-סעטרעניצער גרויסע בײַטלמיל מיט אַלע הײַזער.״

און נאָך אַ מאָל בעט ער בײַ יעקבֿ-נתנען, ער זאָל אים הונדערט מאָל מוחל זײַן. ער מיינט, חלילה, ניט צו מישן זיך אין פֿרעמדע געשעפֿטן, ער איז נאָר פֿון תּמיד אָן געווען אַ מקורבֿ צו משהלעס שטוב און ווייסט, אַז אָט דעם איציק-מאיר שורס בן-יחיד איז זײַנער, יעקבֿ-נתנס, אַ תּלמיד. וויל ער אים דעריבער זאָגן, אַז אויב ער, יעקבֿ-נתן, איז אויך געפֿאַלן אויף יענעם שדכנס געדאַנק, איז דאָס קרום, מאָדנע קרום...

יעקבֿ-נתן קוקט אויף אים צעטומלט (איצט איז שוין צו גלייבן, אַז אָט דער ייִד ווייסט נאָך עפּעס וועגן מיידל, ער ווייסט שוין, אפֿשר, צו וועמען פֿאָרט דאָס מיידל אַזוי אָפֿט קיין אויסלאַנד, נאָר ער וועט בשום אופֿן ניט דערציילן). עפּעס קען יעקב-נתן ניט פֿאַרשטיין. נאָר באַלד צינדט זיך אין אים אָן דער ׳ווידערפּאָליער׳. ער לאַכט זיך

שלעכט אויס פֿון אַ בראַשעקער מלמד, אַ שדכן, וואָס האָט קיין שכל ניט, ווי אַזוי פֿאַרצושטעלן אַן ענין. און נאָך דעם שטעלט ער זיך אָפּ אַנטקעגן מחר-טובֿן און קלאַפּט מיט אַ פֿינגער צו זיך אין ברוסט:

"יאַך פֿאַר איצט פֿון בראַשעק גלײַך קיין קיִעוו. יאַך וועל פֿאָרשטעלן די זאַך... יאַך, יעקבֿ-נתן ווידערפּאָליער."

-2-

אויפֿן קליינעם הילצערנעם וואָקזאַלכל, אַכט ווערסט פֿון בראַשעק, האָט זיך נאָך דעם יעקבֿ-נתן אַרומגעדרייט דעם גאַנצן מאָרגנדיקן טאָג חול-המועד פּסח און האָט אַרויסגעקוקט אויפֿן צוג, וואָס וועט אים אָפּפֿירן קיין קיִעוו. ער איז שיער ניט פֿאַרנודעט געוואָרן וואַרטנדיק. בײַם וואָקזאַלכל איז ניט געווען אויף וואָס צו קוקן. אויף דער היפּשער ציכטיק ריינער און פּוסטער פּלאַטפֿאָרם האָט זיך אַרומגעדרייט ניט מער, ווי נאָך איינער א וואַרטנדיקער פּאַסאַזשיר, א גלח, און יעקבֿ-נתן האָט אים געגענעצט גלײַך אין פּנים אַרײַן, און האָט אים ליִדיק-גײַעריש באקוקט פֿון אַלע זײַטן: עפּעס אַ פֿאַרוואַקסענע, ציכטיקע און שוואַרצע בריאה מיט צוויי ברייטע בונדעס איינע אויף דער אַנדערער און מוז זיך שוין, אַ פּנים, אַלע טאָג היפּש אָפּגעבן מיט צוואָגן און קעמען די לאַנגע האָר, און דאס הייסט בײַ זיי אַ היִליקער, מ׳שטײנס געזאָגט, אַ מין רבֿ להבֿדיל. יעקבֿ-נתן האָט געקניִיטשט מיט די אַקסלען און האָט באַדויערט די אומות העולם.

אַז דער שווערער פּאַסאַזשיר-צוג איז סוף-כּל-סוף צוגעגאַנגען, האָט ער געטראָפֿן אין א לאַנגן ווײַס אויסגעפּאַרבטן וואַגאָן, אַן אָנגעפֿילטן מיט יונגע און עלטערע ייִדן-גלוחים, וואָס פֿאָרן פֿון איין גרויסער שטאָט אין דער צווייטער. ער האָט זיך גלײַך דערפֿילט צווישן זיי עלנט. די ייִדן זײַנען סירובֿ געזעסן אין די ווײַסע אַרבל, זיך ברייט פֿונאַנדערגעלייגט מיט די טשײַניקלעך און מיטן עסנוואַרג און האָבן דערבײַי געפֿירט פֿריילעכע שמועסן מיט עפּעס אַזעלכע נקבֿות, וואָס האָבן אַ פּנים ווי וועג-פּלגשים. ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע זײַנען זיי איין קאָמפּאַניע און פֿאָרן פֿאָרן זיי תּמיד אָן אויפֿהער פֿון איין גרויסן יאָר-יריד אויפֿן צווייטן. יעקבֿ-נתן האָט אויף זיי געקוקט פֿאַרזיכטיק און מיט ווונדער. צווישן זיי, די גלוחים, וואָס עסן חמץ

אום חול-המועד פּסח, איז ער געווען דער איינציקער ייִד אין דער שוואַרצער קאַפּאָטע און אינעם זײַדענעם היטל, וואָס ער קאָן לערנען. פֿאַרזיכטיק האָט ער זיך צו זיי צוגעזעצט, געמאַכט מיט זיי אַ שמועס און בשעת מעשׂה זיך אַלץ אַרומגעקוקט אין די זײַטן מיט אַזאַ וווּנדער, גלײַך ער וואָלט זיך חידושן:

"זע נאָר: ס'האָט אַ מויל? !... ס'רעדט ייִדיש, ווי אַלע מענטשן..."

נאָר אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז אייניקע פֿון זיי זײַנען קיִעווער און קענען שוין אַפֿילו דעם, צוליב וועמען ער, יעקבֿ-נתן, האָט איצט אום חול-המועד פּסח פֿאַרגענומען זײַן נסיעה. זיי ווייסן, ווער איז אַזוינס אַבראַם ראַפּאָפּאָרט. ער איז אַ ציוניסט, ווייסן זיי, און האָט אָנגעקויפֿט אַ סך ערדן אין פּאַלעסטינע. ער האָט אייגענע צוקער-פֿאַבריקן, וואָס באַטרעפֿן מיליאָנען, און זײַן איינציק מיידל איז אַ סקולפּטאָרין און לערנט אין פּעטערבורגער אַקאַדעמיע.

"זי איז אַ האָרבאַטע איז זי."

"אַזוי? אַ האָרבאַטע?"

יעקבֿ-נתן איז געוואָרן אומעטיק. פֿאַרטראַכטערהייט האָט ער זיך גענומען קראַצן אין פּאה.

דאָס, וואָס אַבראַם ראַפּאָפּאָרט איז אַ ציוניסט און מ'שאַצט אים אין מיליאָנען, צוזאַמען מיט דעם, וואָס זײַן מיידל איז אַ סקולפּטאָרין און לערנט אין פּעטערבורגער אַקאַדעמיע, האָט אים גלײַך אַרײַנגעוואָרפֿן אין ספֿק, צי פֿון זײַן ענין וועט בכלל עפּעס אַרויס. לעבן אַזעלכע גוואַלטיק רײַכע און פֿרײַע ייִדן האָט ער זיך פֿון תּמיד אָן געפֿילט אַ סך ערגער, ווי לעבן געבוירענע גויים. אין קיִעוו איז ער דערום אַ פּאָר טעג אַרומגעגאַנגען אָן אַ קאָפּ. ער איז אײַנגעשטאַנען בײַ זײַנעם אַ באַקאַנטן, אַ פֿאַרמעגלעכן סקווירער חסיד, און האָט זיך פֿאַר אים פֿאַרקלאָגט:

"ער האָט אויף זיך איצט אַ פּעקל, דאָס אמתע פּעקל. ער האָט פֿאַרטראַכט עפּעס אַן ענין, געקומען צוליב דעם קיין קיִעוו און האָט מורא, אַז ס'איז אַ נעכטיקער טאָג, ס'וועט פֿון דעם גאָרנישט ניט אַרויס."

נאָר אויפֿן דריטן טאָג, ווען ער איז גראָד צוליב יום-טובֿ געגאַנגען אין דער אָרטיקער חסידישער שול דאַוונען, האָט ער דאָרטן אין 'מזרח' לעבן אָרון-קודש דערזען אַ ניקל בלעטל מיט אַן אויפֿשריפֿט: 'ר׳אבֿרהם ב״ר יהושע-העשל ראַפּאָפּאָרט'. ער איז אַ היפּשע ווײַלע אָפּגעשטאַנען לעבן אָט דעם בלעטל, איבערגעלייענט אויף דעם די אויפֿשריפֿט עטלעכע מאָל און האָט זיך דערפֿרעגט בײַ אַ ייִדן אַ פּוסטנפּאַסניק, צי דאָס איז טאַקע 'דער גרויסער' אַבראַם ראַפּאָפּאָרט. און נאָך דעם איז אים שוין געווען פֿיל גרינגער, גרינגער דערפֿאַר, וואָס אַבראַם ראַפּאָפּאָרט קומט געוויס אַ מאָל אַהער אין שול דאַוונען און זײַן טלית ליגט געוויס פֿאַרשלאָסן ערגעץ בײַ אָט דעם אַלטן שמש, וואָס שטייט אין טלית אויבן אָן לעבן אַלמעמאָר. דער ייִד דער פּוסטנפּאַסניק האָט אים נאָך דערצו דערציילט, אַז בײַ אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אין הויז פֿירט זיך אַ ייִדישע קיך, אַז דער פֿאָטער זײַנער יהושע-העשל האָט בײַ אים, זאָגט מען, פֿאַרן טויט גענומען די האַנט, ער זאָל ניט אויפֿהערן צו געבן זײַנע צדקות און זאָל אַלע טאָג אָנטאָן טלית און תּפֿילין, אַז אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אַליין גייט טאַקע דאָ אין שול אַלע הושענא-רבה מיט די נענועים און אַז ווער ווייסט:

"מעגלעך, אַז ער געדענקט נאָך אַ בלעטל גמרא."

ס׳איז אויסגעקומען, אַז צוליב אַ רײַכן און איידלען ייִדן, וואָס האָט געהאַט יאָרצײַט און האָט נאָכן דאַוונען געמאַכט אַ סיום אויף משניות, איז יעקבֿ-נתן שוין געשטאַנען צווישן דעם מנין ייִדן, וואָס מאַכן אָט דעם סיום, און האָט דערוויזן, אַז אין תּוספֿות-יום-טובֿ איז פֿאַראַן אַ גרײַז און אַז קיינער פֿון די ייִדן, וואָס רינגלען אים אַרום, ווייסט דערום ניט קיין פּשוטן פּשט און קען ניט קיין שײַטל 'עברי'. ייִדן האָבן מיט אַ מאָל באַקומען דרך-ארץ און זיך גענומען דערפֿרעגן:

"ווער איז ער, אָט דער ייִד?" און נאָך דעם, אַז מ׳האָט, געטרונקען לחיים פֿאַרן גרויס-סעטרעניצער רבין, וואָס איז איצט, זאָגט מען, מסוכן שלאַף, איז ער, יעקבֿ-נתן, שוין געשטאַנען אין מיטן רעדל און איז געווען אין דעם דער עיקר. האַלטנדיק דעם קעלעשאָק ווײַן אין האַנט, האָט ער געגעבן אַ שלעכטן קוק אויף איינעם אַ ייִדן, וואָס שלאָגט אים איבער די רייד, און גערעדט האָט ער שוין מיט אַזאַ

קול, גלײַך ס׳מוזן זיך אין דעם אײַנהערן די גרעסטע מאַגנאַטן פֿון גאָר דער וועלט.

״יאַך זאָג עדות, האָט ער געזאָגט, אַז דער גרויס-סעטרעניצער איז א גרויסער למדן און אַ ירא-שמים.״

אין יענעם זעלבן טאָג איז ער נאָך אַ מאָל געווען בײַ אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אין הויז און איז געוואָר געוואָרן, אַז ראַפּאָפּאָרט איז שוין אין רוסלאַנד, ס׳איז פֿאַראַן פֿון אים אַ דעפּעש, אַז בײַ נאַכט קומט ער, ער האָט זיך נאָר אָפּגעשטעלט אין זײַנער אַ צוקער-פֿאַבריק, וואָס צווישן ראָוונע און בריסק. יעקבֿ-נתן האָט לײַכטער אָפּגעאָטעמט, איצט האָט ער שוין ווידער אָנגעהויבן גלייבן, אַז פֿון זײַן ענין וועט עפּעס אַרויס. אַרויסגייענדיק פֿון אַבראַם ראַפּאָפּאָרטס הויז, האָט ער באַטראַכט די רײַכע און שטאַרק שטילע גאַס, וווּ ס׳באַווײַזן זיך שוין גאָר גרינגע אויטאָמאָבילן מיט אייגענע גרינגע עקיפּאַזשן, און האָט ניט ווײַט פֿון ראַפּאָפּאָרטס פּאַראַדטיר דערזען שטיין עפּעס איינעם אַ לאַנגוווקסיקן יידן מיט אַ קרומען, מאַלפּעשן שטערן, מיט אַ ברייטער טיף אײַנגעפֿאַלענער נאָז און מיט עטלעכע שפּיציקע רויטלעכע האָר אויפֿן אָרט פֿון באָרד און וואָנצעס. דער ייִד האָט בײַ אים געפֿרעגט מיט זײַן עכט ליטווישן אומעטיקן קול:

״איר זײַט אויך אַ מטיף ציוני?״

ס׳איז געווען קלאָר, אַז ער דאַרף אויך צו ראַפּאָפּאָרטן, ער גייט שוין צו אים אין הויז אַ היפּשע צײַט און קען אים ניט טרעפֿן. יעקבֿ-נתן איז צוגעגאַנגען צו אים אַזוי נאָענט, אַז ער האָט דערפֿילט דעם שלעכטן ריח, וואָס טראָגט זיך פֿון ייִדנס בעל-דרשנדיק מויל. נאָר דערוויסן זיך עפּעס פֿון אים איז שוין געווען שווער. דער ייִד האָט נאָר פֿונאַנדערגעשפּיליעט זײַן קורץ אָפּגעטראָגן פּאַלטאָכל, פֿון אונטער וועלכן ס׳האָט אַרויסגעקוקט נאָך אַ מער אָפּגעטראָגן פֿאַרשמאָלצעוועט סורדוטל; ער האָט אַרויסגעשלעפּט די בלעכענע פּושקע מיט טאַבאַק און געענטפֿערט מיט אַלץ איינע ווערטער, קוקנדיק ניט צו יעקבֿ-נתנען, נאָר צום ציגאַר, וואָס ער פֿאַרדרייט:

״נו, יאָ, האָט ער געזאָגט, נו, שווער צו טרעפֿן... יאָ, געוויס...״

מוצאי-יום-טובֿ האָט אויף יעקבֿ-נתנס אַכסניה, בײַם פֿאַרמעגלעכן סקווירער חסיד אין שטוב, פֿאַרבראַכט דעם בעל-הביתס אַ קרוב, אַ פֿרײַער קלוגיטשקער יונגער-מאַן, וואָס דינט אין דער אָרטיקער גרויסער באַנק; אַ יונגער-מאַן, וואָס איז פֿאַרבליבן אַ בחור און האָט ניט אַ מאָל וווּהין אַן איבעריקן אָוונט אַהינצוטאָן, קומט ער אים פּטרן מיט קלוגע וויצן דאָ בײַם פֿרומען פֿעטער אין הויז. דער יונגער-מאַן האָט באַמערקט, אַז יעקבֿ-נתן האַלט זיך אין איין דערפֿרעגן, ווי אַרום ער וואָלט גרינגער געקענט טרעפֿן אַבראַם ראַפּאָפּאָרטן, האָט ער דערציילט, אַז ראַפּאָפּאָרט האָט מאָרגן צוועלף בײַ טאָג אַ זיצונג בײַ אים אין באַנק, אינעם דירעקטאָרס קאַבינעט האָט ער אָט די זיצונג, און אַז גרינגער ווי אַלץ איז טרעפֿן אים טאַקע דאָרטן, בשעת ער גייט דורך די גאַנצע לענג פֿון באַנק. דער יונגער-מאַן האָט צוגעזאָגט, אַז ראַפּאָפּאָרטן איז דאָרטן גרינג צו דערקענען.

„ער איז אַ מיטלוווּקסיקער, אַ ביסל אַן אײַנגעהויקערטער און האָט אַ שוואַרץ געשוירן בערדל, אַ בלאָנדזשע."

יעקבֿ-נתן האָט מיט אַ מאָל אָנגעשטעלט אויפֿן שמייכלדיקן יונגן-מאַן די שוואַרצע פֿלינקע אויגן.

„אַ שוואַרץ געשוירן בערדל?"

„יאָ, מיט אַ יונגן פּליך, לעבן בלאַסן שטערן."

דער שמייכלדיקער יונגער-מאַן האָט נאָך אַלץ געהאַט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, נאָר אַז דער פֿאַרמעגלעכער פֿרומער פֿעטער זײַנער איז אויף אַ ווײַלע אַרויסגעגאַנגען פֿונעם עסצימער, האָט ער זיך קלוגעטשקערהייט אויפֿגעהויבן פֿון בענקל און האָט פֿאַרן געבליבן יונגוואַרג באַוויזן ווי אַזוי אַבראַם ראַפּאָפּאָרט גייט דורך איבער דער גאַנצער לענג פֿון באַנק. ער האָט זיך גערוקט פּאַמעלעך. אַ ביסל אײַנגעהויקערט און דערשראָקן מיד, ווי איינער, וואָס גנבעט זיך און האָט מורא, אַז מ'וועט אים באַמערקן. ער האָט געהאַלטן אײַנגעבויגן די רעכטע האַנט און האָט געמאַכט מיטן גראָבן פֿינגער אַזעלכע באַוועגונגען, גלײַך ער קנעט אַ שטיקל וואַקס. און דער עולם האָט געלאַכט.

יעקבֿ-נתן איז נאָך אַלץ געזעסן אויבן אָן בײַם טיש און האָט געקוקט מיט בייזן אויף אָט דעם יונגן-מאַן דעם גלות, וואָס וויצלט זיך. פֿון דעסט וועגן האָט ער זיך שפּעט אין אָוונט נאָך א מאָל מישבֿ געווען מיטן בעל-הבית, דעם סקווירער חסיד, און האָט באַשלאָסן אויפֿצושטיין מאָרגן גאַנץ פֿרי, נאָך מיטן טאָגליכט.

-3-

אין יענעם מאָרגן האָט אויך אַבראַם ראַפּאָפּאָרט פֿריִער ווי אַלע מאָל אָן עפֿן געטאָן די אויגן אַנטקעגן דעם שווערן מעבל, וואָס אין האַלב פינצטערן געמיטלעכן שלאָפֿצימער און האָט זיך דערשראָקן פֿאַר אַ גלאַנץ פֿון אַ שפּיגלטיר און פֿאַר דער פֿרוי, וואָס שלאָפֿט אין צווייטן בעט. אַלץ אַרום האָט אויסגעזען מאָדנע. שווערע שראַנקען האָבן ברוגז געקוקט איינער צום צווייטן. אַ גאַנצע היים האָט אויסגעזען בייז און ניט געוואָלט דערקענען איר בעל-הבית, וואָס איז אין איר צוויי חדשים צײַט ניט געווען.

מיד און צעבראָכן פֿון נאָכן ביינאַכטיקן קומען, האָט זיך אַבראַם ראַפּאָפּאָרט דאָך גענומען אָנטאָן, אַרויסגעגאַנגען אין קאַבינעט און האָט פֿאַרהויבן די שטאָרן. ס׳איז געווען אַ נאַסלעך קילער זומער-פֿרימאָרגן, אַ פֿרימאָרגן אָן זון און אָן הימל, וואָס זאָגט צו אויך אַזאַ נאַסלעך קילן בין-השמשותדיקן טאָג, און אין אָט דעם טאָג איז אים, אַבראַם ראַפּאָפּאָרט, פֿאַרגעשטאַנען אויסצופֿירן אייניקע אָנגעהויבענע שווערע געשעפֿטן. פֿון געוווינהייט האָט ער ניט באַלד אַרויפֿגעוואָרפֿן אויף זיך טלית און תּפֿילין, און פֿון געוווינהייט האָט ער געעפֿנט דאָס מויל, כּדי אָפּצוזאָגן אַפֿילו די קורצע קריאת-שמע. ער האָט אַרומגעשפּאַנט הין און צוריק איבערן קאַבינעט און האָט געדענקט די פֿיל אָנגעקויפֿטע אַקציעס פֿון פֿאַרשיידענע צוקער-פֿאַבריקן. איצט האָבן די אַלע האַלב פֿאַרגעסענע אַקציעס געדריקט און געשראָקן. דאָס שטובמיידל איז אַרײַנגעקומען אין קאַבינעט און האָט צו אים עפּעס אַ בעבע געטאָן, האָט ער ניט פֿאַרשטאַנען וואָס זי רעדט צו אים, אויפֿגעהויבן דעם קאָפּ און בײַם מיידל איבער-געפֿרעגט:

„אַז?...“

אַזוי איבערגעפּולט איז אים שוין געווען זײַן מוח מיט די געשעפֿטן, צו וועלכע ער דאַרף איצט, צוריקקומענדיק, זיך נעמען, און אַזוי שווער איז אים שוין געווען אַרײַנצוקוקן צו זיך אין קאָפּ נאָך איינעם אַ געדאַנק. אין אַ ווײַלע אַרום איז ער שוין געזעסן אינעם עלעקטריש באַלויכטענעם וואַנע-צימער, וווּהין דאָס שטובמיידל האָט אים גערופֿן, און ווּ אויף אים האָט שוין לאַנג געוואַרט דער שערער. דערפֿאַר, וואָס אַרום און אַרום האָט דאָס הויז געדרימלט; דערפֿאַר, וואָס צימערן האָבן דורך ברייט געעפֿנטע טירן פֿון אומעטום געקוקט מיט פּרימאָרגן-שטימונג און מיט באַנײַטער שטילער ריינקייט, האָבן זיך דאָ אין צו פֿיל וואַרעמען וואַנע-צימער די קלאַנגען פֿון ראַזירערס שער געדאַכט אַזוי לײַטיש און געהייליקט, גלײַך דער ראַזירער וויל מיט זיי דערציילן אויף וויפֿל אָט דער קאָפּ, וואָס ער שערט, איז טײַער בײַ דער שטאָט און בײַ פֿיל מענטשן, וואָס קומען אָן צו אים נאָך טובֿות. ראַפּאָפּאָרט איז אונטער אָט די קלאַנגען געזעסן שווער, אַ ביסל אײַנגעבויגן. ער האָט האַלב געדרימלט און האָט געדענקט, אַז מיטן דירעקטאָר פֿון דער גרויסער באַנק האָט ער הײַנט אַ זיצונג; אַז אויף דער פֿאַרפּסחדיקער ציוניסטישער קאָנפֿערענץ, בשעת ער, אַבראַם ראַפּאָפּאָרט, האָט אויבנאָן לעבן דער טריבונע געלייענט זײַן פֿאָרטראָג, איז איינער אַן אויסלענדערשער פּראָפֿעסאָר מיט אַן אַשוריש לאַנגער באָרד געזעסן פּונקט אַנטקעגן און האָט די גאַנצע צײַט צוגעשאָקלט מיט אַזאַ מינע, גלײַך ער וויל זאָגן:

„גערעכט, גערעכט... אָט דער רעדט צו דער זאַך.“

אים האָט זיך איצט מאָדנע דייטלעך פֿאָרגעשטעלט אָט דעם פּראָפֿעסאָרס פּנים, נאָר אין דער זעלבער צײַט האָט ער האַלב געדרימלט און האָט געטראַכט וועגן דער בראַשעקער צוקער-פֿאַבריק, ווּ ס'וועט קיין מאָל קיין אָרדענונג ניט זײַן, דערפֿאַר, וואָס זי איז אַ ירושה-זאַך, וועגן דער גרויס-סעטרעניצער פֿאַבריק, וועלכע ער וואָלט דערום וועלן האָבן אַליין, אָן שום שותּפֿים, און וועגן דעם, וואָס די פֿרוי זײַנע לעבט מיט אים פֿון תּמיד אָן גוט. נעכטן בײַ נאַכט אויפֿן וואָקזאַל, בשעת זי האָט אים שטײַף אַרומגענומען, האָט ער דערפֿילט, אַז זי דריקט זיך צו אים ליבער, ווי אַלע מאָל, און האָט אַ טראַכט געטאָן, אַז דער ריח, וואָס טראָגט זיך פֿון איר, איז שוין, אַ

פּנים, דער ריח פֿון דער נײַער פּודרע, וואָס זי האָט דעם לעצטן זומער געבראַכט פֿון אויסלאַנד. ער האָט פֿאַרמאַכט די אויגן צוליבן שאַרפֿן אָדעקאָלאָן, מיט וועלכן מ׳האָט אים געפֿרישט דאָס פּנים, און בײַ אים אויף די באַקן האָבן זיך שוין געררויטלט די שטענדיקע העליש רויטע צוויקלעך.

אַרויסגייענגדיק צוריק פֿון וואַנע-צימער, האָט ער געדענקט, אַז אין דער לינקער זײַט פֿון איינעם אַ באַקצוויקל, האָט דער שערער, דאַכט זיך, פֿאַרכאַפּט בײַ אים אַ שטיקל באָרד און אין דער זעלבער צײַט האָט ער געטראַכט, אַז די צוויי נדבֿות, וואָס ער האָט געגעבן, פֿאַר זײַן אַוועקפֿאָרן פֿון פּאַלעסטינע, זײַנען שוין אפֿשרביידע צו גרויס. ער האָט באַלד באַדאַרפֿט אַרײַנגיין אין קאַבינעט און אַ קוק טאָן, צי ער האָט אָט די צוויי נדבֿות פֿאַרשריבן. נאָך אין עסצימער בײַם טיש איז שוין געזעסן זײַן פֿרוי, אַ וווּקסיקע בלאָנדינע מיט אַן אָפּגעטראָגענעם לענגלעכן פּנים. ער האָט געקוקט. אַ מאָל איז דאָס פּנים געווען שיין און איצט האָט זיך עס שוין שטאַרק געננייטיקט אין פּודרע און האָט געהאַט רויטע פֿלעקן אויפֿן שטערן און אין די ווינקלען פֿון די ליפּן. צוליבן קומען פֿונם מאַן האָט זי זיך איצט אויפֿגעכאַפּט, אפֿשר, מיט אַ גאַנצער שעה פֿריִער, ווי געוויינטלעך, און איז געווען צופֿרידן. איר פּנים אונטער דער פּודרע האָט דערום נאָר אויסגעזען פֿאַרשלאָפֿן, און דער גאַנצער קערפּער אירער האָט זיך מיט פֿאַרגעניגן געהילט אין דער וואַרעמער שאַל.

״אַבראַם, האָט זי געפֿרעגט, ביזט געקומען?״...

און ווי מיט אָנגענעמענעם וווּנדער האָט זי אין אַ ווײַלע אַרום צוגעגעבן:

״אַזוי גוט, וואָס דו ביזט געקומען.״

לאַשטשענדיק זיך אין וואַרעמען שאַל אַרײַן, האָט זי אונטערגעשפּאַרט איר פּנים אויף ביידע עלנבויגן און האָט צו אים אַזוי אַ ווײַלע שמייכלדיק אַרויפֿגעקוקט. ס׳איז געווען אַ רגע, ווען אירע אויגן האָבן צו אים אַ גלאַנץ געטאָן מאָדנע ליבלעך און ממש ווי יונגע. זי האָט זיך געפֿונען פּונקט אין יענעם עלטער, ווען פֿרויען הערן לחלוטין אויף צו אינטערעסירן אַרומיקע מאַנסבילן און הייבן אָן שטאַרקער צו בינדן צו זיך דעם טרײַ געבליבענעם מאַן. זי האָט

אים איצט געקענט דערציילן, אַז דאָס גאַנצע הויז האָט אָן אים אויסגעזען פּוסט, אַז שאָרעלע לעווין, זייער פּלימעניצע, פֿאַרברענגט שוין דאָ פֿון פֿאַר פּסח אָן, אַז פֿון נעסיען, פֿונעם מיידל זייערן, וואָס לערנט אין פּעטערבורגער אַקאַדעמיע, איז ניט לאַנג אָנגעקומען אַ בריוו, אַז זי האָט אַ סך אַרבעט און דערפֿאַר קען זי פֿריִער ווי היײַנטיקע וואָך אַהיים נישט קומען, און אַז אויב ער, אַבראַם, וועט אין גיכן פֿאָרן נאָך אַ מאָל קיין אויסלאַנד, וועט זי דאָ שוין אַליין ניט בלײַבן, זי וועט פֿאָרן מיט אים. דערציילנדיק האָט זי זיך און אים טיי אָנגעגאָסן און האָט דערבײַ אַלע מאָל אַרויסגערוקט פֿון אונטערן שאַל אַ שלאַנקן נאַקעטן עלנבויגן. זי האָט זיי געמוזט דרייסט באַווײַזן, אָט די נאַקעטע עלנבויגנס, יעדנפֿאַלס זײַנען זיי געווען דאָס איינציקע, וואָס איז בײַ איר געבליבן יונג און פֿריש, ווי מיידלווײַז. און ראַפּאָפּאָרט איז געטרײַ און שווײַגנדיק געשטאַנען לעבן איר, ער האָט געהאַלטן די הענט טיף אין די טאַשן פֿון זײַן רעקל און האָט געדענקט, אַז ער דאַרף אַרײַנגיין צו זיך אין קאַבינעט און דאָרטן עפּעס פֿאַרשרײַבן. איטלעכס מאָל, ווען זײַן געזעצטער בליק איז געפֿאַלן אויף אירן אַן אַנטפּלעקטן עלנבויגן, האָט ער געדענקט, אַז ער האָט זי אַ מאָל ליב געהאַט. און איטלעכס מאָל, ווען זײַן בליק איז געפֿאַלן אויף איר פּנים, האָט ער שוין נאָר געדענקט, אַז ער האָט פֿאַר איר דרך-ערץ; ער דאַרף איצט האָבן צו זיך אין קאַבינעט, נאָר דער דרך-ארץ פֿאָדערט, אַז כּל-זמן זי רעדט צו אים, זאָל ער דאָ שטיין און זאָל זי אויסהערן. און דרך-ערץ האָט ער פֿאַר איר דערפֿאַר, וואָס שטאַמענדיק פֿון אַ גרויסן ייִחוס, מיט וועלכן זי מעג זיך איבערנעמען, באַמיט זי זיך תּמיד צו דערווײַזן, אַז ער, דער מאַן אירער, שטאַמט יעדנפֿאַלס, ניט פֿון קיין קלענערן. איצט זיצט זי דאָ לעבן אים, גיסט אים אָן טיי און רעדט וועגן גרינגע זאַכן, נאָר מיידלווײַז, האָט מען איר, דער רײַכער יתומה, לאַנג גערעדט שידוכים מיט די רייכסטע רוסישע און אויסלענדערשע מיוחסים. זי האָט נאָך עד-היום ליב אויסצורעכענען דעם געקניפּטן שטאַם פֿון אַלע גרעסטע ייִדישע פֿאַמיליעס ביז די פֿראַנקפֿורטער רויטשילדן און ביז די צווי ייִדישע באַראָנען, און דאָך איז זי שטאַרק צופֿרידן, וואָס ער, דער מאַן אירער, איז איצט געקומען אַהיים און נעמט זיך איבער, וואָס זי האָט מיט אים חתונה געהאַט.

פֿון אויסערן עסצימער האָבן שוין דערווײַל דערגרייכט קלאַנגען פֿון פּאַראַדטיר און פֿון טעלעפֿאָן. פֿון קאַנטאָר האָט מען זיך

אָנגעפֿרעגט, צי 'אַבראַם סאַולאָוויטש' וועט אין גיכן אַהין קומען. פֿון יענער זײַט שמאָלן, כּמעט קינדערשן טירל, וואָס פֿירט פֿון קאַבינעט, אין קלײנעם צימערל, איז שוין געזעסן דער הויז-בוכהאַלטער, אַ יונגער בחור אַ ציוניסט, און האָט איבערגעשריבן פֿון איין בוך אין צווייטן. אים איז געווען געפֿעלן די פּראַגע, מיט וועלכער ער וועט זיך באַלד ווענדן צו ראַפּאָפּאָרטן אויף העברעיִש, האָט ער זי עטלעכע מאָל איבערגעלייגט בײַ זיך אין מוח.

„אויב דער האַר האָט אויסגענוצט אויפֿן קאָנגרעס זײַן אָרטיקן מאַנדאַט, דאַרפֿן דאָך די הוצאוס-בערלין אַרײַנגעטראָגן ווערן אין דער ציוניסטישער קאָנטע?"

אין עסצימער האָט אים ראַפּאָפּאָרט אויסגעהערט שווער, אַ ביסל אײַנגעבויגן, אַראָפּגעלאָזן דעם קאָפּ און גענומען אַרומשפּאַנען הין און צוריק. ס'האָט זיך גערעכנט, אַז ער טראַכט וועגן דעם. נאָר אָפּגעשטעלט האָט ער זיך סוף-כּל-סוף ניט לעבן בוכהאַלטער, נאָר לעבן זײַן פֿרוי, זיך פֿאַרקרימט און געבעטן, מ'זאָל הייסן שפּאַנען דעם פֿאַעטאָן און וואַרטן אויף אים לעבן דער צווייטער פּאַראַדטיר. איצט האָט ער שוין ווידער גערעכנט זײַן זיצונג בײַם דירעקטאָר פֿון באַנק, די פֿיל אָנגעקויפּטע אַקציעס מיט דער שלעכטער אָרדענונג, וואָס קען ברענגען אין בראַשעקער צוקער-פֿאַבריק צו אַן אומגליק. די פֿרוי זײַנע האָט געוואָלט, ער זאָל אויסזען ייִנגער און האָט אים אין שלאָפֿצימער געגעבן אָנטאָן אַ סמאָקינג. נאָר ער האָט ניט געדענקט, ווען ער האָט דעם סמאָקינג אָנגעטאָן און ניט געהערט, וואָס די פֿרוי האָט צו אים גערעדט. פֿאַמעלעך און שווער האָט ער זיך שוין אין פּאַלטאָ געלאָזט אַראָפּגיין פֿון די טרעפּ, וואָס פֿירן דורך אַ לאַנגן קאָרידאָר צו דער צווייטער פּאַראַדטיר. נאָר אויף איינער אַ טרעפּ איז ער פֿאַרטראַכט געבליבן שטיין און האָט זיך דערמאָנט, אַז פֿריִער, ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען פֿון וואַנע-צימער, האָט ער עפּעס באַדאַרפֿט האָבן צו זיך אין קאַבינעט. וואָס אַזוינס ער האָט אַהין באַדאַרפֿט, האָט ער ניט געדענקט, און דאָך האָט ער זיך אַהין אומגעקערט, אַרויפֿגעגאַנגען אויף די טרעפּ נאָך מער פּאַמעלעך, ווי ער האָט זיך פֿון זיי אַראָפּגעלאָזן, באַגעגנט אויפֿן וועג דעם בוכהאַלטער, געגעבן אויף אים אַ קוק, נאָר גאָרנישט ניט געזאָגט. אין קאַבינעט אָבער האָט ער זיך דערמאָנט ניט אין דעם, וואָס ער האָט באַדאַרפֿט, נאָר אין אַ צווייטער פֿאַרגעסענער זאַך: ער האָט פֿון

שרײַבטיש אַרויסגענומען אַ קליין טאַשנביכעלע, צוגעגאַנגען מיט דעם צום טעלעפֿאָן און האָט אַרויסגערופֿן דעם פֿאַרוואַלטער פֿון קאַנטאָר.

„יאָ, געקומען... אַ דאַנק.“

פֿאַמעלעך האָט ער צעעפֿנט דאָס ביכעלע, געזוכט אין דעם מיט דער נאָז, ווי אַ קורצזיכטיקער, און גענומען דיקטירן די נײַע געשעפֿטן, וואָס ער האָט מיטן וועג געמאַכט.

ער האָט אַוועקגעלייגט דאָס רעדל פֿון טעלעפֿאָן. איצט איז אים שוין דער גאַנצער מוח פֿול געווען מיט נעפֿל. ער האָט כמעט ניט געדענקט קיין איין זאַך פֿון ווײַטערדיקן לעבן און האָט דאָך ערגעץ טיף אין זיך געהאַט דערפֿון הנאה. זײַענדיק אַ מענטש כמעט אין גאַנצן אַ פֿרײַער, האָט ער דאָך געהאַט פֿאַרשיידענע איבערגלויביקע סמנים פֿון באַגליקן, און אָט דער נעפֿל איז געווען איינער פֿון זיי. ניט אומזיסט האָט מען שוין אין שטאָט אונטערגערעדט, אַז ער שיקט עד-היום דעם גרויס-סעטרעניצער די טויזנט רובל, וואָס זײַן פֿאָטער יהושע-העשל בריסקער פֿלעגט אים יערלעך געבן. אומקערנדיק זיך צוריק צו דער פּאַראַדטיר מיטן נעפֿל, וואָס בײַ אים אין מוח, האָט ער אין קאָרידאָר דערזען עטלעכע וואַרטנדיקע מענטשן, וואָס זיצן אין איין שורה אויף דער הילצערנער רויט געפֿאַרבטער סאָפֿקע, זײַנע אויגן האָבן זיך באַגעגנט מיט די אויגן פֿון איינעם אַ גוי, און אים האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס איז אַ שכן, וואָס ווינט בײַ אים אין פֿליגל. דער גוי האָט זיך אויפֿגעשטעלט און האָט געזאָגט זײַן ביטע:

„ער וויל, מ׳זאָל אים איבערוואַרפֿן אַ וואַנט פֿון קעלער.“

נאָר ראַפּאָפּאָרט האָט אים גאָרנישט ניט געענטפֿערט און זיך גענומען אַראָפּלאָזן פֿון די טרעפּ. אָט דעם גויס ביטע האָט געהאַט אַ שייכות ניט צו אים, נאָר צו זײַן פֿרוי, און די איבעריקע, די ייִדן, וואָס זײַנען דאָ געזעסן, האָט אויף אַלץ געקענט ענטפֿערן דער בוכהאַלטער.

אין דרויסן, לעבן דער ערשטער פּאַראַדטיר, איז געשטאַנען דער ליטוואַק, דער ציוניסטישער מגיד, און האָט געדרייט אַ ציגאַר. מעגלעך, אַז ווען ער גייט צו צו ראַפּאָפּאָרטן, וואָלט אים יענער

אויסגעהערט. נאָר ווען ער האָט דערזען דעם אויסגעפּוצטן שפּאַן, וואָס לעבן דער צווייטער פּאַראַדטיר, און האָט געגעבן אַ צי אויס די האַנט, כּדי אים אָפּצושטעלן, איז שוין אַבראַם ראַפּאָפּאָרט געזעסן אין פֿאַעטאָן צו אים מיט די פּלייצעס, און דער אויסגעפּוצטער פֿורמאַן האָט שוין געהאַט שטײַפֿער אָנגעצויגן די לייצעס. ביידע שטאַרק שוואַרצע אויסגעשטאַנענע פֿערד האָבן מיט אַ מאָל געגעבן אַ דערשראָקענעם ציטער, געטאָן אַ ריס דעם פֿאַעטאָן און אַוועק מיט אים צו די אויסגעפּוצטע עקיפּאַזשן און שטילע אויטאָמאָבילן, וואָס שנאָרן הין און צוריק אינעם ווײַטן עק גאַס.

*

לעבן דער גרויסער באַנק, וווּ אַבראַם ראַפּאָפּאָרט איז אַראָפּ פֿון פֿאַעטאָן, האָט ער דערקענט דער אַלטער מאַדאַם בערנשטיינס אַויטאָמאָביל. אין קאָפּ האָט אים מיט אַ מאָל אַ שלאָג געטאָן זי מיט איר רײַכקייט און מיט די הונדערט טויזנט רובל, וואָס זי האָט אים מיט זיי אונטערגעהאַלטן צוריק מיט אַ יאָר פֿינף, ווען ער, אַבראַם, איז נאָך לחלוטין ניט געווען אַזוי רײַך, ווי איצט. די הונדערט טויזנט רובל האָט זי דעמאָלט געהאַלטן בײַ אים בסוד מער ווי אַ יאָר צײַט און קוקט נאָך אויף אים עד היום, ווי אויף אירן אַ פּראָטעזשע. איצט האָט זי עפּעס גאָר אַ נאָענטע שײַכות צום אָרטיקן ייִדישן שפּיטאָל, אויף וועלכן זי גיט יערלעך אַ סך געלט. דער גאַנצער פּערסאָנאַל פֿון שפּיטאָל איז קעגן איר, און אים ראַפּאָפּאָרטן, וועט זי געוויס באַלד דאָ אין באַנק נעמען נודען און אים אויסדערציילן וועגן אָט די אַלע סיכסוכים אירע. אין באַנק האָט ער זי דערזען אין די פּלייצעס לעבן אײנעם אַ טישל. פֿון אונטער איר אַלטמאָדישן שוואַרצן היטעלע האָבן אַרויסגעקוקט די זקנהדיק אַרויפֿגעקעמטע טונקל-גרויע האָר. אונטער דער האַנט האָט זי געהאַלטן איר שטענדיקע באַגלייטערין, אַ יונג און פּשוט ווײַבל מיט אַ פּנים פֿון אַ נייטאָרין, און אַליין האָט זי אַרויפֿגעקוקט דורכן לאָרנעט צו אײנעם אַ וווּקסיקן מאַנסביל, וואָס האָט צו איר מיט גרויס דרך-ארץ גערעדט.

ראַפּאָפּאָרט האָט זיך גערוקט צו איר מיט אַ זײַט, כּדי זי זאָל אים ניט באַמערקן. ס׳איז געווען אָן עטלעכע מינוט צוועלף, און ער האָט נאָך צײַט געהאַט אויסצוהערן אַ באַקאַנטן ייִדן, וואָס האָט אים אין

מיטן אָפּגעשטעלט. נאָר ווען ער האָט זיך פֿון דאָרטן גענומען רוקן ווײַטער, האָט אים האַרט לעבן דער טיר פֿון דירעקטאָרס קאַבינעט אָפּגעשטעלט אַ צווייטער ייִד אין חסידיש אויסגעפּוצטע בגדים, וואָס האָט זיך אָנגערופֿן מיטן נאָמען ״יעקבֿ-נתן ווידערפּאָליער״. אין דער ערשטער רגע האָט ער דערפֿילט, אַז דעם ייִדנס שוואַרצע אויגן זײַנען שטאַרק שאַרפֿע און עזותדיקע. ער האָט גלײַך אַוועקגעדרייט פֿון אים דעם קאָפּ אין דער קעגנאיבערדיקער זײַט. אין דער צווייטער רגע האָט ער זיך אַ ביסל פֿאַרקרימט, כּדי אַרײַנצורוקן צו זיך אין מוח דעם ייִדנס ווערטער און כּדי צו פֿאַרשטיין, צוליב וואָס דערמאָנט יענער פּלוצעם שאָרעלע-לעווין, דעם נאָמען פֿון זײַן שוועסטערס בת-יחידה, וואָס פֿאַרברענגט איצט בײַ אים אין הויז. נאָר געטראַכט האָט ער שוין בשעת מעשׂה ניט וועגן שידוך, וואָס דער ייִד לייגט פֿאַר איר פֿאָר, נאָר וועגן דעם, וואָס דער ייִד זעט אויס מאָדנע אָן דעם היטל מיטן שטאַרק אָפּגעשוירענעם קאָפּ און מיט די היפּשע פּאות, אַ פּנים אָפּגעשוירן האָט זיך אָט דער ייִד גאָר ניט לאַנג און שוין דאָ, אין קיִעוו. דער ייִד האָט נאָר אַלץ גערעדט, נאָר איצט האָט שוין ראַפּאָפּאָרט גאָרנישט ניט געהערט און גאָרנישט ניט פֿאַרשטאַנען. ער האָט נאָר געדענקט, אַז ער איז יהושע-העשל ראַפּאָפּאָרטס עלטערער זון, גיט זײַנע צדקות, און האַלט שטאַרק זײַנע טראַדיציעס. דער פֿאָטער זײַנער פֿלעגט קיין מאָל קיין שידוך אָפּזאָגן. פּלוצעם האָט ער זיך דערמאָנט, אַז צוריק מיט אַ יאָר פֿינף, ווען ער איז נאָך לחלוטין אַזוי רײַך ניט געווען, האָט אים אַ געלט - מעקלער געקראָגן בײַ אָט דעם יוסף שורס פֿאָטער אַ היפּשע הלוואה. ער האָט אַרויסגענומען זײַנס אַ וויזיט-קאַרטל און האָט עס אָפּגעגעבן אָט דעם ייִדן, און נאָך דעם האָט ער זיך אָנגענומען פֿאַרן הענטל פֿון טיר און האָט געטאָן אַ קנייטש מיט די אַקסלען:

״וואָס קען ער דערויף זאָגן? ער ווייסט?... זאָל ער אַרײַנקומען דער יונגער-מאַן... שבת צו נאַכטס זאָל ער ארייַנגקומען.״

*

אַרום צוועלף אַ זייגער אין אָוונט איז בײַ ראַפּאָפּאָרטן אין הויז שוין געווען דורכויס פֿינצטער, און נאָר אין שלאָפֿצימער האָט זיך נאָך געלויכטן. עטל ראַפּאָפּאָרט איז שוין געלעגן אויסגעטאָן, און אַנטקעגן אויפֿן צווייטן בעט איז געזעסן אַבראַם און האָט

אויסגעטאָן די שיך. ער האָט זיי אַוועקגעשטעלט אין אַ זײַט, די אויסגעטאָנע שיך, זיך פֿאַרטראַכט און, ניט קוקנדיק צו דער פֿרוי, אַ שמייכל געטאָן:

"שאָרעלען, האָט ער שעמעוודיק אַ זאָג געטאָן, האָט מען פֿאָרגעגעבן אַ שידוך."

"שאָרעלען!?..."

די פֿרוי האָט זיך מיט אַ מאָל אַ הייב געטאָן פֿונעם געלעגער און האָט דערהערט, וועמען מ׳האָט שאָרעלען פֿאָרגעגעבן. זי האָט אָנגעשטרענגט די אויגן מיטן געקנייטשטן שטערן, איר גאַנצער קערפּער האָט זיך מיט אַ מאָל געגעבן אַ צי אויס צו אים, דעם מאַן אירן.

"וועמען !?... וואָס רעדסטו... ס׳איז דאָך שרעקלעך..."

ראַפּאָפּאָרט האָט זיך באַלד איבערגעדעקט מיט דער קאָלדרע און איז אַנטשלאָפֿן געוואָרן, און זי האָט זיך צוריק אַראָפּגעלאָזט אין איר בעט און איז געבליבן ליגן איינע אַליין מיט איר אויפֿרעגונג און מיט איר צער. ווער זײַנען אַזוינס געווען אָט די גרויס-סעטרעניצער שורן? קליינע, כּמעט אויפֿגעקומענע מענטשעלעך, וואָס שטאַמען פֿון ניט קיין איבעריק שיינעם אָרט און לעבן ערגעץ פֿון תּמיד אָן מיט אַ קאַרג אָפּגעזונדערטן לעבן. די ראַפּאָפּאָרטס האָבן תּמיד געשמייכלט דערפֿון, וואָס די רײַכסטע פֿון אָט די שורן ווילן זיך נאָכמאַכן מיט די גרויסע צדקות און מיט די איידעמס, וואָס זיי ברענגען אַראָפּ פֿון אויסלאַנד און איצט רעדט מען שוין איינעם פֿון זיי פֿאַר שאָרעלען... אַז אָך און וויי איז צו איר, צו שאָרעלען. עטל ראַפּאָפּאָרט האָט געפֿילט, ווי ס׳ציטערט זיך בײַ איר נערוועז דאָס לינקע אויג און האָט ניט געקענט אײַנשלאָפֿן. זי האָט געזען פֿאַר זיך איר שוועגערין, חנהלען, זי געזען פֿאַר זיך אַזוי נאָענט, גלײַך זי געפֿינט זיך איצט אין ריגע און זעט, ווי יענע ווינט דאָרטן מיט איר צווייטן מאַן. יענע האָט אָפּגעטאָן איר אַרבעט: זי האָט ניט אויסגעוואַרט אַפֿילו ביזן מאַנס ערשטן יאָרצײַט און האָט חתונה געהאַט פֿאַרן רײַכן ריגער בחור, וועלכן זי האָט נאָך ליב געהאַט מיידלווײַז. איצט רעדט די גאַנצע וועלט וועגן איר ליבע-מעשׂה, און די רעכטע שידוכים רעדט מען שוין דער טאָכטער אירער, שאָרעלען.

״אַז אָך און ווײ איז צו איר, צו שאָרעלען.״

און אַרום אַכט אַ זייגער אין דעד פֿרי, ווען אַבראַם ראַפּאָפּאָרט האָט, ווי שטענדיק אין דער צײַט, אַן עפֿן געטאָן די אויגן, האָט זי עס, ליגנדיק בײַ זיך אין בעט, גלײַך דערפֿילט און האָט געגעבן צו אים אַ הייב דעם קאָפּ:

״אַבראַם, האָט זי געזאָגט, דו ביזט געשלאָפֿן? און איך האָב אַ גאַנצע נאַכט אַפֿילו מיט קיין אויג ניט צוגעמאַכט. האָסט אים גאָרניט אויסגעזידלט, אָט דעם מיאוסן ייִדן, דעם שדכן?... האָסט אים נאָך געגעבן אַ וויזיט-קאַרטל, אַז דער בחור זאָל אַהער קומען? עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!״

-4-

דערווײַל האָט יוסף שור פֿון גרויס-סעטרעניץ שוין געהאַט באַקומען יעקבֿ-נתנס ערשטן בריוו, און דאָרטן איז געשטאַנען, אַז ער זאָל זײַן גרייט און אַז מיט גאָטס הילף:

״דער שידוך מיט משהלע לעווינס מיידל וועט איה״ש זײַן אַ שידוך.״

אין שטאָט האָט מען שוין אויך וועגן דעם געוווּסט. דעם לעצטן טאָג פּסח אין דער פֿרי האָט מען אין שול גערעדט וועגן דעם אויף דער שפּיגלבאַנק. מ׳האָט געקוקט, ווי יוסף שור זיצט אויבן אָן אויף דער ׳שטאָט׳ פֿון זײַן ניט לאַנג געשטאָרבענעם פֿאָטער; מ׳האָט איבער אַ נײַס באַמערקט דעם נײַעם שוואַרצן סורדוט אויף זײַן געזעצטער שטאַלטנער פֿיגור מיטן גבֿירישן חתן-בערדל, וואָס רונצלט זיך פֿרײַ אַרום זײַן יונג-בחורשן מאַט-חנעוודיקן פּנים און מ׳האָט געשמועסט, אַז ער וואַקסט, ווי אויף הייוון, אָט דער יוסף שור, ווער ווייסט?

״מעגלעך, אַז ער דערגרייכט טאַקע איצט אַ שידוך, וואָס גאַנץ משפּחה שור האָט זיך אַלע יאָרן צו אים געצויגן.״

בײַ יוספֿן אַליין האָבן זיך דעמאָלט קוים-קוים געשאָקלט די דינע האַלב פֿרומע ליפּנ און איטלעכס מאָל, וואָס ער האָט זיך פֿאַרטראַכט, האָבן זײַנע היפּשע שוואַרצע אויגן גענומען קוקן פֿאַר

זיך מיט אַ שפּאָגל נײַעם סאַמעטענעם גלענצל. דאָס איז געווען אַ גלענצל פֿון לאַנג אָפּגעהיטענער בחורשאַפֿט, וואָס איז שוין נאָענט צו אַ תּכלית און פֿון גרויסן אומגעריכטן גליק, וואָס קומט פּלוצעם און באַהערשט אַלע געפֿילן. אַרום אים איז מיט אַ מאָל געוואָרן אַלץ ענלעך צו אַ מאָדנע אָנגעלייגטן עולם התּוהו. דערצו איז נאָך געראָד צו יענער צײַט געשען נאָך איינע אַ מעשׂה.

קיין גרויס-סעטרעניץ האָט זיך דעמאָלט אומגעקערט מינע מורייניס, אַ געראָטן גבֿיריש מיידל, וואָס האָט אַ היפּשע צײַט געלעבט אין אויסלאַנד און האָט דאָרטן פֿאַרדרייט די קעפּ פֿון אַלערליי גבֿירישע יונגע-לײַט און גרויסע מענטשן. אויפֿן צווייטן טאָג נאָך איר קומען האָט זי באַגעגנט אין גאַס יוסף שורן און האָט גלײַך באַמערקט דאָס סאַמעטענעם גלענצל, וואָס אין זײַנע שוואַרצע אויגן. זי האָט שוין דערבײַ אַפֿילו באַקומען אַן אומעטיק פּנים און האָט זיך גלײַך גענומען דערפֿרעגן, ווער איז ער. דאָס איבעריקע האָט שוין אין שפּיגלבאַנק דערערציילט דער אָרטיקער בנימותדיקער שדכן, ווען דער אַלטער מורייניס האָט דעם ערשטן טאָג פּסח גערופֿן צו זיך אויף קידוש.

„מינע מורייניס, האָט ער דערציילט, איז דאָרטן געזעסן אין עסצימער לחלוטין ניט פֿײַן געקליידט, מיט צעפּאַטלטע ציגײַנער-האָר איז זי געזעסן און מיט באָרוועסע פֿיס אין די שטוב-טופֿלעס.“

פֿון פֿוילקייט, צי פֿון גלײַכגילטיקייט איז זי אַזוי געזעסן, סײַ ווי סײַ, איז זי דאָך שוין אַ היפּשע צײַט געזעסן אין אויסלאַנד און האָט זיך דאָרטן אויפֿגעפֿירט, און קיינער פֿון די גבֿירישע יונגע-לײַט און גרויסע מענטשן, ווען זי האָט די קעפּ פֿאַרדרייט, איז איר ניט געפֿעלן. איצט האָט זי גערעדט מיטן שדכן אין אַ ליצנותדיקן טאָן; זי האָט געשמייכלט, זיך צוליב געהילט אין דער שאַל און האָט געשריגן צום שדכן ווי צו אַ טויבן:

„רעדט מיר יוסף שור!“ האָט זי געשריגן.

*

צוריקריידנדיק איז שוין אפֿשר משהלע לעווינס מיידל געווען פֿאַר יוסף שורן אַ גאַנץ געוויינלעכער שידוך, דערויף איז ער געווען דער

ייִנגערער און גרעסטער צווישן אַלע אָרטיקע גאוהדיקע און זייער רײַכע שורן; זײַן גרויסע גײַרשנטע בײַטלמיל האָט פֿריילעך געמאָלן אויפֿן סאַמע הויכן ברעג פֿון שמאָלן טיף פּליסנדיקן טײַך, אַ האַלבע ווערסט פֿון שטאָט, און פֿון אַלע פֿאַרבײַגייענדיקע שיפֿן האָט מען געמוזט קוקן, ווי זי טיילט זיך אויס פֿון די אַרומיקע קלענערע און גרעסערע פֿאַבריקן, זי לאָזט אָן אויפֿהער חוצפּהדיק שוואַרצן רויך צום קלאָרן בלויען הימל, און פֿון גרויס-גבֿירישאַפֿט באַלויכט זי זיך אין מיטן העלן טאָג מיט אייגענער יום-טובדיקער עלעקטריע. חוץ דעם האָט ער דאָ, אין היפּשן בערגיקן גרויס-סעטרעניץ, געהאַט צוויי אַלטע שטאַרק רײַכע מומעס, וואָס האָבן זיך שוין ניט אָנגעקערט מיט קיינעם פֿון די אָרטיקע אויפֿגעקומענע גבֿירים און זענען נישט געגאַנגען צו זיי אויף חתונות. זייערע קינדער האָבן זיי דורך אַזעלכע מינים באַזונדערע אויסלענדעשע שדכנים חתונה געמאַכט קיין אויסלאַנד, און אַליין, האָבן זיי שוין געוווינט ווײַט פֿון ווימלדיקן שטאָטצענטער, אין צוויי גרויסע דערוואַקסענע ירושה-הײַזער, וואָס האָבן אויפֿן זעלטענעם דורכגייער תּמיד אַ בלאָז געטאָן מיט לײַטישער מרה-שחורה און מיט אַלטער אומעטיקלעכער גבֿירישאַפֿט. זיי זענען געווען די 'פּני' פֿון דער שטאָט, אָט די צוויי מומעס אסתּרל און האָדל, און האָבן קיין מאָל נישט געטאָן קיין שידוך מיט קלענערס פֿון זיך. נאָר ערשטנס האָט יוסף שור שוין לחלוטין ניט געקענט אויף זיך זאָגן, אַז אויך ער שטאַמט פֿון גאָר דער געהויבענער זײַט שורן. זײַן פֿאָטער איציק-מאיר שור איז געווען אַ חסידיש פֿאַנאַטישער און קאַרגער ייִד, אַ כּעסן אַ באַרימטער און אַ בעל-גאווה, וואָס אַלע מילמענטשן האָבן אים געחנפֿעט אין די אויגן און האָבן זיך אים נאָכגעקרימט הינטער די פּלייצעס. נאָך אין דער יוגנט האָט ער זיך צוליב ירושה-זאַכן צעקריגט מיט בײדע שוועסטערס, אסתּרל און האָדעלע, און האָט שוין נאָך דעם אַלע יאָרן געשריגן, אַז זיי מיט די מאַנען און מיט זייערע קינדער רודפֿן אים און זײַנען אים שׂונאים אויפֿן לעבן. מיטן ערשטן ווײַב, דער עקרה, האָט ער געלעבט שלעכט, נאָר נאָך איר טויט האָט ער געכאַפּט און אויף צו להכעיס אייגענער משפּחה שוין אויף די עלטערע יאָרן חתונה געהאַט מיט אַ יונג ווײַבל אַ גרושה, וואָס איז בײַ אים אויסן געווען ניט מער, ווי 'פּאַפּראַווען זיך' און זיך אויסקליידן, און פֿונעם דאָזיקן צו-להכעיס-שידוך איז אַרויסגעקומען ער, דער לײַטיש געזעצטער יוסף שור מיט די לײַטיש געזעצטע מידות און מיט די גראָטענע ייִדיש-וועלטלעכע קענטענישן, וואָס ער האָט אין

זיך ביז דרײַ און צוואַנציק יאָר אַרײַנגעשטאָפּט. פֿון אַ טאַטן אַ תּקיף און אַ בעל-גאווה איז ער אַרויסגעקומען, פֿון אַ טאַטן, וואָס האָט דרײַסיק יאָר כּסדר אייגענע שוועסטערס צו זיך אין הויז ניט אַרײַנגעלאָזט און איז פּלוצעם עטלעכע שעה פֿאַרן טויט געוואָרן שטאַרק ווייכהאַרציק, זיך אויפֿגעזעצט אויפֿן בעט און זיך פונאַנדערגעכליפּעט, הלמײַ ער האָט אָפּגעלעבט אַ מיאוס לעבן, און פֿון אַ מאַמע, אַ יונג ווײַבל אַ גרושה, וואָס איז אויסן געווען ניט מער ווי ׳פּאַפּראַווען זיך׳ און זיך אויסקליידן.

דאָס אַלץ האָט דער שווײַגנדיק שטײַפֿער יוסף שור טיף אין זיך געקענט האָבן אין זינען. חוץ דעם האָט ער זיך שוין איין מאָל געהאַט מיט משהלע לעווינס מיידל באַגעגנט און האָט צום ערשטן מאָל אין לעבן דערפֿילט, אַז ס׳איז פֿאַראַן חתן-שטימונג אויף דער וועלט. דערצו איז נאָך דאָס באַגעגעניש אַליין פּאָרגעקומען מאָדנע אומגעריכט און לחלוטין ניט אויפֿן געוויינלעכן בעל-הבתּישן שטייגער. דאָס איז געווען א פּאָר וואָכן פֿאַר פסח, ווען יוסף שור האָט זיך אומגעקערט פֿון וואַרשעווער פוילן פֿון זײַן יונגער מומע רייזל, פֿון יענער זעלבער מומע רייזל, וואָס האָט פֿון תּמיד אָן ניט געקאָנט אויסקומען מיט זײַן חסידיש פֿאַנאַטישן פֿאָטער, דער ברודער אירן, און איז אַ מאָל מיידלווײַז אַנטלאָפֿן פֿון אים קיין פּאַריז.

*

דער מומע רייזל האָט קיינער ניט געגלייבט, אַז זי האָט אַ סך צרות, נאָר דערפֿאַר, וואָס זי אַליין האָט פֿון תּמיד-אָן צו פֿיל געפּלאַפּלט וועגן זיך, וועגן די צרות אירע און וועגן איר גרויס קאַנטשאַפּט מיט די גרעסטע מענטשן פֿון גאָר דער וועלט. אין דער יוגנט האָט זי געהאַט אַ סך געפּלוידערטע מיידלשע ראָמאַנען, נאָר סוף-כּל-סוף האָט זי מיט איר יונגן רײַכן מאַן חתונה געהאַט פּשוט דורך אַ שדכן. דערפֿאַר איז איר מאַן געווען נאָך אַ גרעסערער פּלוידערזאַק פֿון איר און קיין זאַך אין דער וועלט האָט אים ניט געקענט באַוווּנדערן. ער האָט פערזענלעך געקענט אַלץ און יעדערן. ער איז אַליין געווען, אַזוי צו זאָגן, אַ האַלבע וועלט, אַ שטיק גאָט, און די מומע רייזל האָט געליטן. שווײַגנדיק האָט זי געמוזט צוזען, ווי ער פֿאַרשיט יוספֿן, דעם גאַסט אירן, מיט נײַן מאָס רייד און איז צו פֿיל מגזם וועגן זיך.

אַד איִאָ, גאָר גליקלעך איז שוין די מומע רייזל ניט געווען. אין דעם האָט זיך יוסף שור איבערצײַגט פֿאַר די קורצע עטלעכע טעג, וואַס ער האָט בײַ איר פֿאַרבראַכט. אַז די מומע רייזל באַגלייט אים צוריק וועגס צום וואָקזאַל, פֿילט ער זיך גערירט. ווען ניט דאַס, וואָס ער איז אויפֿגעצויגן בײַ איציק-מאיר שור אין דער שטײַפֿער, שווײַגנדיקער שטוב, וואָלט ער זי איצט אָנגענומען פֿאַר די הענט און וואָלט איר געזאָגט, אַז דער עיקר איז, לײַדן שטיל און שיין, אַזוי, אַז קיין בן-אָדם זאָל דערפֿון ניט וויסן. די מומע רייזל איז אויך גערירט און פֿול, אַזוי צו זאָגן, מיט הייליקע שוועסטער-געפֿילן. אַז זי קושט אים, ווי קינדווײַז 'אין די כּשרע אויגן', וואַרגן די טרערן אין האַלדז, סוף-כּל-סוף האָט זי דאָך געפֿונען אין אים אַ פֿרײַנדל, וואָס קען זי אוישערן.

"זי האָט אַלע אירע יאָרן, זאָגט זי, געזוכט ניט מער ווי אַ פֿרײַנד."

נאָר אַז דער צוג קומט אונטער, באַמערקט זי עפּעס געשווינד אין איינעם פֿון די וואַגאָן-פֿענצטער און באַקומט מיט אַ מאָל אַ שדכניש נײַגעריק פּנים מיט לײַכטזיניק ווײַבערישע פּלוידער-אויגן. זי שמייכלט דערבײַ צו פֿיל און צו נאַריש און ראַמט אײַן יוסף שורן, אַז ער איז גליקלעך.

"ער פאָרט אַהיים אין איין קופּע מיט אַ שיין און רײַך מיידל, מיט משהלע לעווינס מיידל."

"מיט משהלע לעווינס מיידל?"

יוסף שור ווייסט נאָך ניט קלאָר, ווער איז זי אַזוינס. אין גרויס-סעטרעניץ שמועסט מען, אַז זי האָט געוויס עמעצן אין אויסלאַנד...

"אַנדערש וואָלט זי אַהין אַזוי אָפֿט ניט געפֿאָרן."

און נאָך דעם פֿילט ער זיך שוין די גאַנצע צײַט צעטראָגענער און אַנדערש ווי אַלע מאָל און קוקט מיט צו פֿיל אויסגעגלאַנצטע אויגן אויפֿן יונגן בלאָנדן מיידל, וואָס פֿאַרנעמט אַנטקעגן אים אין קופּע דעם צווייטן פֿרײַען פּלאַץ.

"משהלע לעווינס מיידל..."

דאָס מיידל ליגט דעם גאַנצן אָוונט מיט פֿאַרמאַכטע אויגן און דריקט שטיל די איבערגעפּלאָכטענע הענט צו דער ברוסט, און ער קוקט אויף איר און געדענקט, אַז זי האָט מסתּמא עמעצן אין אויסלאַנד. איצט דאַכט זיך שוין, אָז איר איז געבליבן ניט מער, ווי צו דריקן אַזוי אין האַלבן דרימל די איבערגעפּלאָכטענע הענט צו דער ברוסט און זיך אויסמאָלן, אַז איר איינציקער, וועמען זי האָט געלאָזט איצט אין אויסלאַנד, שפּאַרט נאָך אַלץ דעם קאָפּ צו איר אויפֿן אַקסל...

איין מאָל טרעפֿט זיך:

דאָס מיידל טוט אויף אים אַן עפֿן די אויגן, בלויע פֿאַרשלאָפֿענע אויגן, וואָס קוקן זיך אַ רגע איַין אין זײַן יונג בחורשן פּנים און ווילן זיך אָן עפּעס דערמאָנען, און ווערן באַלד צוריק גלײַכגילטיק און אַנטוישט. און בײַ אים ווערט דערפֿון ווי אונטערגעבראָכן דאָס האַרץ, און אַ וואַרעמע חתן-שטימונג, אַ כוואַליע טוט זיך מיט אַ מאָל איבער דעם אַ לאָז און פֿאַרטרינקט עס.

"זי איז אַ שיין מיידל..."

בײַ דער שײַן פֿונעם שטייענדיקן לעמפּל, וואָס פֿאַלט פֿון אונטערן געל זײַדענעם אַבאַזשורל, עפֿנט ער זײַן העברייש בוך און נעמט אין דעם אַרײַנקוקן. נאָר סוף-כּל-סוף פֿאַרמאַכט ער עס און גייט אַרויס פֿון קופּע אין קאַרידאָר אַרײַן. אים פֿאַרדריסט, הלמײַ ער האָט אַ היפּשע צײַט אַרײַנגעקוקט אין בוך און האָט אין דעם גאָרנישט ניט איבערגעלייענט. מאַכן זיך גלײַך ער לייענט, האָט ער פֿיינט. אַדרבא, אים אַליין איז שוין איצט מינוטנווײַז געווען שווער די מומע רייזל, נאָר דערפֿאַר, וואָס בײַ איר זײַנען, נאָך זײַן מיינונג, פֿיל זאַכן געווען 'געמאַכטע', און נאָך דעם קעמפֿט ער שוין מיט דער גיירשנטער משפּחהדיקער גאווה, וואָס זידט אים אויף דאָס בלוט. ער וויל מער ניט קוקן אויפֿן מיידל, דאָך קען ער זיך לאַנג אין קאָרידאָר ניט אײַנהאַלטן, ער קערט זיך אום צוריק אין קופּע און באַמערקט פּלוצעם, אַז די שײַן פֿונעם עלעקטרישן לעמפּל ברענט צו העל. ער דערנעענט זיך צו דעם אויף די שפּיץ פֿינגער און פֿאַרלעשט עס. ניט צוליב זיך טוט ער עס, נאָר צוליב איר און צוליב איר שלאָף. אויפֿן אָרט פֿונעם אויסגעלאָשענעם לעמפּל צינדט זיך גלײַך אָן אין ווינקל

אַן אַנדערס, אַ הויכס און אַ בלויס, און דעמאָלט ווערט מיט אַ מאָל קלאָר, אַז דער שטיל דערוואָרגענער מורמל פֿונעם שווערן לויפֿנדיקן וואַגאָן איז שוין אַ גאַנצער אַ ביַי נאַכטיקער. אין וואַגאָן שלאָפֿט מען, נאָר ער, יוסף שור, האָט נאָך מיט שלאָפֿן צײַט. ער זיצט איינער אַליין טיף פֿאַררוקט אין זײַן פֿאַרטונקלט ווינקל, ער טרייסלט זיך גרינג צוזאַמען מיט אַלץ אין וואַגאָן און קוקט:

דאָס מיידל ליגט ווי פֿריִער מיט פֿאַרמאַכטע אויגן, נאָר די הענט זײַנען איר שוין איצט אונטערגעלייגט אונטערן קאָפּ מיט געקרײַזלטע בלאָנדע האָר. דאס קליידל דעקט צו די אונטערגעקליבענע פֿיס ביז די שפּיצן פֿון קינדערש קליינע לאַקירטע טופֿלעס, און דער שוואַרצפּאסיקער שאַל האָט אײַנגעהילט איר טאַליע מיט די יונג מיידלשע תּמימותדיקע פּלייצעס. זי איז געווען שיין. און ער האָט פֿאַרשלאָפֿענערהייט אויף איר געקוקט.

״משהלע לעווינס מיידל.״

*

איז אָט, נאָך דעם באַגעגעניש מיט משהלע לעווינס מיידל, האָט זיך יוסף שור אומגעקערט אַהיים אין גאַנצן אָ באַנײַטער און איז אָפּגעשלאָפֿן עטלעכע נעכט נאָך אַנאַנד, ווי אַ כּלי-זמר נאָך דער חתונה. אָפּגעשלאָפֿן און מיט אַזאַ גרינגן שלאָף, גלײַך אין יעדער רגע קען געמאָלט זײַן, אַז דאָס מיוחסדיקע מיידל זאָל קומען אָנקלאַפּן אָן זײַן טיר און אים זאָגן:

״ס׳איז ליגן... כ׳האַב קיינעם ניט אין אויסלאַנד...״

דערצו איז נאָך די צײַט געווען אַ צײַט פֿון פֿרילינג. און אינעם טײַך, וואָס פֿליסט פֿאַרבײַ בערגיקן גרויס-סעטרעניץ האָט פֿרי גערירט דאָס אײַז...

טעג זײַנען פֿאַרגאַנגען אין גרינגן פראָסט, אין טיפֿער אײַנהערעניש, צי די אַרומיקע ווײַט דערשטווינטע געגנט פֿאַרטראַכט ניט עפּעס נײַס. דעמאָלט האָבן זיך פֿרי געלאָשן קליינע ציטערדיקע פֿײַערלעך. מיד פֿון מצות באַקן און פֿון פֿאַרפּסחדיקער אײַלעניש, האָבן תּחילת-נאַכט אײַנגעדרימלט די פֿיל פֿאַרדרייטע גרויס-סעטרעניצער

אונטערגעסלעד, און פֿריִער אָוונט, ווי לאַנג פֿאַרכאַפּטער אָטעם, האָט שטיל געגאַפּט און שטיל געציילט די קלעפּ פֿון שנעלצוג, וואָס טראָגט זיך דורך איבערן ווײַטן אײַזערנעם בריק. ער טוט דאָרטן אַ שרעק אונטער זיך אַ תּהום, אָט דער צוג; ער צעברעקלט שטילקייט אויף פּיצלעך און אַליין איז ער שוין ווײַט-ווײַט, ער אײַלט צו יענעם אָרט, וווּהין ער האָט צוריק מיט עטלעכע טעג אַוועקגעטראָגן דאָס יונגע בלאָנדע מיידל.

אין יענע טעג האָט די זוניקע לופֿט געשמעקט מיט כּלה-טרײַשאַפֿט, מיט יונגן מיידל, מיט זיך, מיט יונגן בחור אַליין און מיט נאָך, מיט נאָך, גאַנצע פּסוקים פֿון שיר-השירים... יוסף שור איז דעמאָלט געגאַנגען צו זיך אין זײַן גרויסער גיירשנטער מיל, ווו ס'האָבן נאָך פֿון פֿאַר זײַן פֿאָטערס טויט געמאָלן אַ צענדליק ייִדן 'פּראַמאָלטשיקעס'. איטלעכס מאָל, וואָס ער האָט צוריק וועגס איבערגעשריטן אין אַלכסון דעם גרויסן אויסערשטאָטיקן פּלאַץ, האָט ער תּמיד באַגעגנט די צוויי איינע און די זעלבע מיידלעך חבֿרטעס, וואָס האָבן דאָרטן אַרומגעשפּאַצירט הין און צוריק. זיי האָבן געפּרוווט מיט די קאַלאָשן די שטײַפּקייט פֿון שניי און געהאַלטן דערבײַ אין איין גוטמוטיקן קוקן אויף אים, דעם פֿאַרבײַגייענדיקן יוסף שורן. אַלטע גוטע פֿרײַנד זײַנען אים אַ פּנים די מיידלעך געווען און ער האָט וועגן דעם גאָרניט געוווּסט. איינע פֿון זיי איז געווען מינע מורייניס, דעם אַלטן מורייניסעס גראָטענע טאָכטער. קוקנדיק, אויף אים, האָט זי דאָ געהאַט צו דערציילן איר חבֿרטע אַ סוד, אַלע טאָג אַ נײַעם סוד. דער סוד איז געווען אין די שוואַרצע אויגן, מיט וועלכע זי האָט באַגלייט אים, דעם גבֿירישן יוסף שור, דעם גראָטענעם פֿיר און צוואנציק יאָריקן בחור. נאָר יוסף שור האָט אויך אין זײַנע אויגן געהאַט אַ סוד; ער האָט פֿאַרבײַגייענדיק געקוקט אויף ביידע מיידלעך און האָט בשום אופֿן ניט געקענט באַשליסן, ווער פֿון זיי דערמאָנט אים מער אָן יענער, אָן משהלע לעווינס מיידל..

ער האָט ניט געהאַט קיין חבֿרים, ווען ער זאָל איצט קענען וועגן זיך דערציילן; געבוירן און אויסגעוואַקסן אין אַ הויז אַ בייזלעך אָפּגעשלאָסענעם און ניט איבעריק באַליבטן אויף דער גאַנצער שטאָט און אויף אַלע אַרומיקע שכנישע הײַזער, איז ער סוף-כּל-סוף אַרויס פֿון דעם, ער, דער שווייגנדיקער יוסף שור, דער בייזלעכער און שטײַפער ערגעץ טיף אין זיך. דאָ אין שטאָט איז ער זעלטן געגאַנגען

אַפּילו צו זײַנע אַלטע געהײליקט רײַכע מומעס. יענע האָבן אים שטאַרק ליב געהאַט דערפֿאַר, וואָס ער דאַרף צו זײ ניט אָנקומען און דערפֿאַר, וואָס ער איז לײַטישער פֿון זײַן טאַטן. זײ האָבן בײַ יעדער געלעגנהײט געלויבט זײַן גראָטנקײט, און ער איז צו זײ ניט געגאַנגען.

נאָר אײן מאָל פֿאַר נאַכט דאָ אין גרויס-סעטרעניץ אויף דער מיטלסטער רעשדיקער גאַס... אײן מאָל פֿאַר נאַכט האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז ער זעט דאָ דורכגײן זי, משלע לעווינס מײדל. ער איז געגאַנגען אויף אײן טראָטואַר און האָט זי די גאַנצע צײַט געזען אין די פּלײצעס אויפֿן צווײטן. זי האָט אים גענאַרט און שטום גערופֿן; זיך אַלע מאָל אָפּגעשטעלט און זיך צו אים אומגעקוקט. נאָר סוף-כּל-סוף האָט זי פֿאַרקערעוועט לעבן אײנעם אַ פֿינצטער געוואָרענעם ראָג און איז דאָרטן פֿאַרשוווּנדן צווישן געדיכטן שפּאַצירנדיקן עולם. דעמאָלט איז יוסף שור שטײן געבליבן און האָט זיך אַרומגעקוקט. אין דער געפּרעסטער בין-השמשותדיק שפּעטער לופֿט האָבן פּנימער דורכגעאײַלט מיט אַ מאָדנער פֿאַרפֿרעמדקײט ווי צו ליקוי-חמה, און אין די אויערן האָט גערעשט דאָס וואַסער, וואָס פֿאַלט פֿון אונטער אַ גרויסן הויך אויפֿגעהויבענעם שלויז, כאָטש אַרום און אַרום גרויס-סעטרעניץ איז גאָר אין ערגעץ קײן שלויז ניט געווען. וואָס האָט דאָס געקענט באַטײַטן? פּאמעלעך האָט ער זיך אַהײם אומגעקערט און האָט דעם גאַנצן אָוונט געדענקט, אַז זי, משהלע לעווינס מײדל, איז שוין מסתּמא לאַנג געקומען אַהין, ווּהין זי איז געפֿאָרן פֿון אויסלאַנד אויף פּסח. מעגלעך, אַז איצט אין אָוונט איז זי אין ערגעץ ניט געגאַנגען און געפֿינט זיך בײַ זיך אין דער הײם, מעגלעד, אַז זי פּרעסט זיך איצט אויס אַ ווײַס קאָפּטל אויף פּסח...

און אויף מאַרגן האָט ער שוין מער ניט געקענט איבער זיך געוועלטיקן און איז אַוועק מיט אַלע זײַנע איבערלעבונגען צו זײַן אײנציקן חבֿר, צום גרויס-סעטרעניצער רבינס בן-יחיד איציקלען, מיט וועמען ער האָט קינדווײַז אין רבינס הויף געלערנט בײַ יעקבֿ-נתנען ׳חושן-משפּט׳ און ׳יורה-דעה׳.

-5-

דעם רבינס גרויסער גוט ייִדישער הויף האָט שוין זינט עטלעכע יאָר געהאַלטן אין איין וועלקן. יעדער צימער איז געווען פֿול מיט צרותדיקע סודות, מיט צולהכעיסן און מיט קריג. דער אַלטער רבי, דער גרויסער למדן איז פֿון יאָר צו יאָר געוואָרן פֿרומער, ניט געוווּסט, אַז ער איז מסוכּן קראַנק און האָט ווי אַ מאָל געפֿאַסט גרויסע תּעניתים ביַי זיך אין די אָפּגעשלאָסענע צימערן. צוריק מיט אַ פּאָר יאָר האָט ער זיך אָפּגעזאָגט פֿון 'נעמען קוויטלעך' און פֿון פּראַוועון טישן און האָט געגלייבט, אַז ער לעבט אויסשליסלעך פֿון די דריַי טויזגט רובל, וואָס ער באַקומט פֿאַר גרויס-סעטרעניצער רבנות. שׂונאים וואָס זיַינען פֿון תּמיד אָנ געווען זיכער, אַז ער איז ניט אַזאַ תּם, ווי ער מאַכט זיך, האָבן אים חושד געווען, אַז פֿון 'קוויטלעך נעמען' האָט ער זיך אָפּגעזאָגט פּשוט דערפֿאַר, וויַל 'דאָס געשעפֿט גייט אונטער'. און די רביצין האָט אָנ זיַין וויסן געוואָלט אונטערהאַלטן די גרויסקייט פֿון הויף און האָט שטילערהייט געשלעפּט גרויסע געלטן ביַי אַלע זיַינע אַמאָליקע גלייביקע און אומגלייביקע חסידים.

יוסף שור האָט זיך דאָרטן געגנבֿעט איבער פֿיל האַלב ליידיקע ניט באַוווינטע חדרים, מורא האָבנדיק, אַז די רביצין וועט אים דאָרט אויפֿנעמען, ווי אַ קינד פֿון אַן אַלטן חסיד און גוטן פֿריַינד און וועט אים דאָרטן אויסדערציילן אַלע משפּחה-אומגליקן.

שוויַיגנדיק און גאַווהדיק שטייַף איז ער נאָך דעם געזעסן אַנטקעגן איציקלען אינעם נזיריש אָפּגעזונדערטן צימער, ווו זיי האָבן אַ מאָל צוזאַמען געלערנט. אין יענעם זעלביקן צימער האָט אים דאָך איציקל אַ מאָל שטייַף געהאַלטן פֿאַר ביידע עלנבויגנס און אים געצוווּנגען אוישערן אַן ענלעכע געשיכטע צו דער, וואָס ער, יוסף שור, לעבט איצט איבער, אַ געשיכטע מיט אַ חופּה מיט כּלי-זמר, וואָס איז דעמאָלט נאָר וואָס אין אָנהייב ווינטערדיקן אָוונט פֿאָרגעקומען ביים רבין אין הויף און מיט אַ שטייַפֿער פּאַרפֿומען שמעקנדיקער מיידלשער האַנט, וואָס האָט זיך דאָרטן אין דער פינצטער שטייַף צו אים, איציקלען, צוגעטוליעט.

נאָר סוף-כּל-סוף איז פֿונעם דאָזיקן וויזיט זיַינעם גאָרנישט ניט אַרויס. איציקל האָט נאָך אַלץ געהאַט אַ קלאָר וויסן כּשרן האלדז מיט אויך אַזאַ כּשר לייַב, וואָס בענקט אַ גאַנצע וואָך נאָך די גוט-

ייִדיש זײַדענע קליידער, אין וועלכע מ׳טוט עס אָן שבת, און האָט נאָך אַלץ געשטראַלט, ווי צוריק מיט פֿיר יאָר, בשעת ער האָט בגנבֿה געלייענט הײַנען, אחד-העמען און נאַדסאָנען. ניט לאַנג האָט ער זיך אומגעקערט פֿון אויסלאַנד צוזאַמען מיטן אַלטן רבין, וועמען דאָקטוירים האָבן דאָרט מיאש געווען. נאָר ניט דאָס איז געווען דער עיקר, און ניט וועגן דעם האָט איצט גערעדט איציקל. דער עיקר איז געווען דאָס, וואָס ער האָט פֿאַרנדיק צוריק פֿון אויסלאַנד געזען. שטײַף און קרעפּטיק האָט ער געהאַלטן יוספֿן העכער די עלנבויגנס פֿאַר ביידע הענט און האָט אים געצווונגען אוישערן, ווי אַזוי דער שנעלצוג, מיט וועלכן ער מיטן פֿאָטער האבן זיך פֿון אויסלאַנד אומגעקערט, איז שוין דאָ אין רוסלאַנד געלאָפֿן איבער ברייטע פֿרײַע פֿעלדער און האָט געשפּרייט אומעט אין די באַטריבענע בין-השמשות, און ווי ער, איציקל, איז דאָרטן איינער אַליין געשטאַנען אין האַלבן וואַגאָן ערשטע קלאַס און האָט געזען דעם קליינעם ייִדישן ייִשובֿ, פֿאַרבײַ וועלכן דער צוג טראָגט זיך געשווינד אַדורך. אינעם קליינעם ייִשוב איז אַזוי פּוסט, גלײַך ס׳איז שבת און אין אַלע הײַזער שלאָפֿט מען בײַ טאָג. אַ בלאָטקעלע גלענצלט זיך דאָרטן פֿאַר די הײַזער, וואָס שטייען מיטן פּנים צו די רעלסן; אַ הערטל גענדז גריבלט דאַרטן מיט די שנאָבלען אין אַן אויפֿגערודערט בלאָתיקון הויף, און אַ מיידל... אַ מיידל אין ווײַסן לויפֿט דאָרטן מיט אַ מאָל אַרויס פֿון דער לעצטער פֿאַרמעגלעכער שטוב און בלײַבט מיט אַ מאָל שטיין אויפֿן גאַניק, אַ מיידל אין ווײַסן...

איז אָט, אין אָט דעם מיידל איז איצט, אַ פּנים, געווען פֿאַרליבט איציקל. ער האָט געהאַט שוואַרצע גריבער אונטער די אויגן און האָט געזאָגט, אַז ער מוז אַלע ווײַלע פֿאַררייכערן אַ פּאַפּיראָס, ווײַל דער קאָפּ ׳דער קאָפּ טראָגט אים אין דער לופֿטן...׳

יוסף שור האָט דעמאָלט טאַקע קיין וואַרט וועגן זיך ניט אויסגערעדט, געזעסן שווײַגנדיק אַנטקעגן איציקלען, אים געקוקט אין פּנים אַרײַן און געטראַכט וועגן דעם, וואָס איציקל זיצט איצט איבער בײַם פֿענצטער גאַנצע טעג און קוקט אויף די ווײַסע גענדז, וואָס פּאַשען זיך דאָ ניט ווײַט אויפֿן גראָז לעבן רבינס הויף. די ווײַסע גענדז דערמאָנען אים, זאָגט ער, אָן יענעם ייִשובֿ, אויף ״יענע גענדז׳ און איבער הויפּט, אָן דעם מיידל, אָנעם מיידל אין ווײַסן...

ער איז נאָך זײַן מײנונג געװען אַ פֿאַרפֿאַלענער, אָט דער איציקל; ער האָט שױן גאַרנישט ניט געטאָן אַפֿילו צוליבן גרױס-סעטרעניצער רבנות, װאָס ער װעט נאָך זײַן פֿאָטערס פּטירה מוזן איבערנעמען. נאָר מיט װאָס האָט אים דען געקענט העלפֿן, יוסף שור? ער איז געװען פֿאַרנומען מיט זיך אַלײן, מיט זײַנע אײגענע נײַע איבערלעבונגען; ער איז געזעסן בײַ זיך אין דער הײם און געװאַרט.

*

אײן מאָל בײַ טאָג איז צו אים אַהײם אַרײַנגעקומען זײַן געװעזענער גמרא-מלמד יעקבֿ-נתן װידערפּאָליער. אַרײַנגעקומען גלאַט אַזױ, װי געװאַר װערן, נאָר געזעסן בײַם טיש אין די חסידיש אױסגעפּוצטע בגדים, לאַנג און עזותדיק ברײט זיך דערפֿרעגט װעגן זײַנע, יוסף שורס ירושה-ענינים.

סוף-כּל-סוף האָט ער זיך מאָדנע קאַלטבלוטיק אױסגערעדט, אַז ער האָט פֿאַר אים אַ שידוך.

"מיט משהלע לעװינס מײדל אַ שידוך."

"מיט משהלע לעװינס מײדל?"

יוסף שור האָט ניט געװוּסט, פֿון װאַנען שטאַמט אָט דער אײַנפֿאַל: פֿון אים, יעקבֿ-נתנען אַלײן, צי פֿון אַ בריװ, װאָס אים האָט געקענט צושיקן פֿון װאַרשעװער פּאױלן די פּלױדערדיקע מומע רײזל. ער האָט ניט איבעריק געגלײבט יעקבֿ-נתנען. צוריק מיט עטלעכע יאָר האָט דער חסידיש אױסגעפּוצטער ייִד געלאָזט ערגעץ אין אַ קלײן שטעטל זײַן אָרעם װײַב און שיקט איר ניט די גאַנצע צײַט קײן פּרוטה צום לעבן. ער איז געזעסן אַנטקעגן גאװוהדיק און שװײַגנדיק שטײַף, געקוקט װי יעקבֿ-נתן שפּילט װי מיט אַ פּשוט שטיקל פּאַפּיר מיטן הונדערטער, װאָס ער האָט נאַר װאַס בײַ אים גענומען אױף הוצאות און האָט געהערט, װי ער חזרט שױן דאָס צװײטע מאָל איבער:

"אַזױ, אַזױ... דאָס מײדל פֿאָרט שױן אפֿשר צו אָפּט קײן אױסלאַנד."

און נאָך:

"ס'איז כּדאי געוואָר ווערן, פֿאַר וואָס פּאָרט דאָס מיידל אַזוי אָפּט קיין אויסלאַנד". אַז יעקבֿ-נתן איז אַוועקגעגאַנגען האָט ער נאָך אַלץ געדענקט וועגן דעם. מ'האָט זיך באַדאַרפֿט נאָך אַ מאָל אַראָפּכאַפּן אין רבינס הויף צו איציקלען און זיך דערפֿרעגן וועגן דעם בײַ דער רביצין, וואָס האָט זיך פֿון איינעם צד גאָר נאָענט אָנגעקערט מיט די ראַפּאָפּאָרטס און האָט אַלץ באַדאַרפֿט וויסן.

*

נאָר אָט איז יעקבֿ-נתן אום חול-המועד פּסח אַוועקגעפֿאָרן קיין בראַשעק און האָט אים פֿון דאָרטן צוגעשיקט אַ בריוו, אַז ער זאָל זײַן גרייט און אַז מיט גאָטס הילף, דער שידוך מיט משהלע לעווינס מיידל וועט זײַן אַ שידוך.

"הייסט עס, אַז ס'איז גאָרנישט אָט דאָס, וואָס דאָס מיידל פֿאָרט צו אָפּט קיין אויסלאַנד?..."

אויב אַזוי, וועט ער דאָ אין גרויס-סעטרעניץ איבערבויען דעם פֿאָטערס הויז. ער טראַכט שוין לאַנג וועגן דעם. ער וועט זאָגן דעם ייִדן, וואָס פֿאַרנעמט אין הינטערשטן גאָרן די לינקע צוויי קלייטן, אַז ער זאָל זיך זוכן אַ נײַעם פּלאַץ. ער פֿאַרפֿילט דעם גאַנצן אַרײַנגאַנג מיטן ריח פֿון שוסטער און פֿון פֿרישן לעדער און אַלץ אַרום דערמאָנט אַזוי שטאַרק אָן אַלטן קאַרגן טאַטן.

דער צווייטער בריוו יעקבֿ-נתנס איז אים שוין אָנגעקומען פֿון קיִעוו, פֿון דאָרטן, וווּ דאָס מיידל האָט איצט פֿאַרבראַכט בײַ איר פֿעטער אַבראַם ראַפּאָפּאָרט, און ווּהין יעקבֿ-נתן האָט אים, יוספֿן, אין גיכן באַדאַרפֿט אַרויסרופֿן דורך אַ דעפּעש. הייסט עס, אַז מ'האָט שוין גערעדט וועגן דעם בײַ אַבראַם ראַפּאָפּאָרטן אין הויז און, אַז דאָס מיידל איז אויך דערבײַ געווען און האָט דערויף מסכּים געווען, מעגלעך, אַז זי געדענקט אים שוין אַפֿילו פֿון דעם קופּע, אין וועלכן זיי זײַנען צוזאַמען געפֿאָרן.

יוסף שור האָט נאָך אָט דעם צווייטן בריוו זיך בײַ נײַס געלאָזט מאַכן נאָך אַ פּאָר נײַע אָנצוגן און האָט לחלוטין אויפֿגעהערט צו באַווײַזן זיך אין גאַס, ער איז פּלוצעם געוואָרן אַ הייליקער, ער האָט געוואַרט אויף יעקבֿ-נתנס דעפּעש. כּדי צו מקצר זײַן די צײַט האָט ער בײַ זיך

אין דער היים געהאַלטן אין איין לייענען ביכער, און אַ געפּיל איז בײַ אים געווען אַזאַ, גלײַך משהלע לעווינס טאָכטער שטייט אים די גאַנצע צײַט הינטער די פּלייצעס; אַז ער ענדיקט לייענען אַ זײַטל און פֿאַרטראַכט זיך, קאָן זי אים פּלוצעם אַ זאָג טאָן:

״מיש איבער, טײַערער!״

ער האָט געדענקט דעם איבערגעגעבענעם בליק פֿון אירע בלויע אומעטיקלעכע אויגן, גלײַך ער פֿאָרט נאָך מיט איר אין איין קופּע און זעט, בלויע פֿאַרשלאָפֿענע אויגן הייבן זיך אויף פֿונעם קישן און קוקן זיך אַזוי אַ רגע אײַן אין זײַן יונג-בחורשן חנעוודיקן פּנים און ווילן זיך אָן עפּעס דערמאָנען... ער האָט ניט אויף אַ רגע אויפֿגעהערט צו שלינגען די זײַטלעך פֿונעם בוך, וואָס ער לייענט, און האָט זיך פֿאַרטראַכט וועגן איר. ס׳איז געווען קרום, זייער קרום, אָט דאָס, וואָס ער האָט הנאה געהאַט פֿון רײַכן פֿאַרמעגן, וואָס זי קאָן אים אַרײַנטראָגן.

און נאָך איין זאַך:

״ער, יוסף שור, איז יעדן פֿאַלס געגונג רײַך אָן איר; ער האָט גענוג זײַן אייגנס.״

איין מאָל אין אָוונט האָט ער זיך בײַ זיך אין דער היים צוגעגרייט אַ וואַנע און האָט זיך מיט איר באַשעפֿטיקט ביז שפּעט אין דער נאַכט. ער האָט זיך לאַנג געוואַשן, געהייליקט און האָט נאָך דעם אָנגעטאָן שפּאָגל נײַע נאָך ניט קײַן געניצטע וועש. אין יענער זעלביקער נאַכט האָט מען אים אויפֿגעוועקט פֿון שלאָף און אים אָפּגעגעבן יעקבֿ-נתנס דעפּעש.

״אַלץ גייט צו אויפֿן בעסטן אופֿן, יעקבֿ-נתן וואַרט אויף אים איבערמאָרגן אין אָוונט אין קיִעוו אויפֿן וואָקזאַל.״

ער איז כּמעט געבליבן רויִק נאָך אָט דער ידיעה. שטייענדיק בײַם לאָמפּ אין אונטערשטן וועש מיט דער דעפּעש אין האַנט, האָט ער נאָר געהאַט בלאַסע נאָזלעפּלעך, געאָטעמט אַ ביסל שווערער, ווי געוויינטלעך, און האָט געדענקט: דער איבערמאָרגנדיקער טאָג איז דינסטיק.

„אַ מזלדיקער טאָג.״

-6-

בײַם אַרויספֿאָרן האָט געשמעקט מיט דינעם זילבערנעם רעגנדל, מיט מזלדיקן חתן-מאָרגן, וואָס נאָך אַ רעגנדיקער נאַכט אַ מבול.

אַ לײַטיש שווײַגנדיקער שטאָט-איזוואָשטשיק איז מיט דרך-ארץ געזעסן צו אים מיט די פּלייצעס, פֿלינק אויסגעפּעלט אָ גאַנצע שורה פֿאָעטאָנס מיט יום-טובדיק געשטימטע מענטשן, וואָס אײַלן, ווי צו אַ חתונה, צום פֿריִען ניין אַזייגערדיקן צוג, און האָט שמײַדיק אַוועקגעשמיסן, אַרויף אַ באַרג צום וואָקזאַל. פֿאַרבײַ די אויגן האָבן אַדורכגעשווינדלט אַ פּאָר באַקאַנטע ערגעץ געזעענע פּנימער, מיט אַ היטל-פּודלע, וואָס האַלט זיך קוים אויף דער קעלניע און איז אין יעדער רגע גרייט אַראָפּצופֿאַלן. אַ פּאָר פֿרויען-אויגן פֿון אונטער אַ וואַל האָבן זיך נײַגעריק אָ גליטש געטאָן איבער זײַן פּנים און זײַנען באַלד געבליבן אונטער זײַן פֿריש אָפּגעשוירענעם חתנדיקן האַלדז-און-נאַקן. ווער האָט דאָס געקענט זײַן? ער איז געווען אויפֿגערעגט מיט דער נאַכט, מיט זיך אַליין, מיטן גליק, וואָס שטייט אים פֿאָר און האָט גלײַך אָן דעם פֿאַרגעסן. אָקערשט שפּעטער אין וואַגאָן האָט זיך אַרויסגעוויזן, אָז מיט דעם זעלבן צוג פֿאָרט קיין קיִעוו דער אַלטער גרויס-סעטרעניצער מורייניס מיט זײַן גרעאָטענעם בת-זקונים-מיידל, זיי געפֿינען זיך אין דעם צווייטן קופּע, און דער אַלטער מורייניס באוויַיזט דאָרטן קונצן און גייט אַרום זײַן מיידל, ווי אַן אמתער קאַוואַליער.

„וואָס? פֿרעגט ער זי, איר איז באַקוועם?״

אַך, יאָ. אָט דער אַלטער וועלטלעכער מורייניס, וואָס האָט געהאַט הינטער זיך אַ גאַנצע קייט פֿון געשטאָרבענע זיידעס גבֿירים, אין זײַנע ברייטע געהויקערטע פּלייצעס איז שוין לחלוטין ניט געווען צו דערקענען, אַז זײַן גרויס-סעטרעניצער גיספֿאַבריק האָט דרײַ יאָר נאָך אַנאַנד געמאַכט אומגליקלעכע געשעפֿטן און אַז איצט שטייט זי שוין אין גאַנצן און אין איר גוואַלטיק הויכן ריזן קוימען מאַכן זיך פֿויגלען נעסטן. אין צוג מיט זײַן יונגער טאָכטער איז ער נאָך געפֿאָרן מיט אַלע באַקוועמלעכקייטן, מיט צוויי גרויסע אויסלענדישע סאַקוויאַזשן מיט אַ גרויס קעסטל שאָקאָלאַד אויף צובײַסן און

אַפּילו מיט אַ ספּעציעלן רײַזנטאַש אויף פּאַפּיראָסן. ער האָט זײ גערײכערט אײנס נאָך אײנס, אָט די גראָבע פּאַפּיראָסן, און די גרויע וואָנצעס מיטן אָנהײב פֿון דער ברײטלעכער גרויער באָרד זײַנען אים שוין געווען אַזוי געל, ווי דאָס היפּשע פֿאַררײכערטע בורשטינדל, וואָס בײַ אים צווישן די ליפּן. ווי נאָר ער איז אַרויסגעקומען פֿון קופּע אין לאַנגן קאָרידאָר פֿון וואַגאָן, האָט ער גלײד פֿון ס׳נײַ פֿאַררײכערט; ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז ער רײכערט אויפֿן זײגער, ווי צוליב אַ רפֿואה.

״דינסטיק, האָט ער געזאָגט, איז שטענדיק אַ מזלדיקער טאָג, ס׳פֿאָרן אַ סך גרויס-סעטרעניצער.״

פֿון גרויסער גבֿירישער לײַטישקײט האָט ער זיך געמאַכט גלײַך ער ווײסט ניט, צוליב וואָס יוסף שור פֿאָרט איצט קײן קיִעוו.

יוסף שור איז דעמאָלט געשטאַנען אין קאָרידאָר בײַם פֿענצטער און האָט געקוקט, ווי דער צוג שטײט מינוטנווײַז אויף פֿרעמדע מיט פֿרישער זון באַלויכטענע סטאַנציעס. ער האָט דעם אַלטן מורײניס אָפּגעטרעטן אַ שטיקל פּלאַץ בײַם פֿענצטער, און דער שמועס זײערער איז באלד געוואָרן אַ הײמישער אַ גרויס-סעטרעניצער. דער אַלטער מורײניס געדענקט נאָך יוסף שורס בײדע זײדעס, פֿון פֿאָטערס צד און פֿון דער מוטערס צד; ער געדענקט נאָך, ווען גרויס-סעטרעניץ איז געווען קלײן און ניט ברוקירט.

״ניט ברוקירט אַפֿילו?״

יוסף שורן דאַכט זיך, אַז דאָס איז שוין זײער לאַנג; ער לאַכט:

״פֿיר מלכים האָבן, דאַכט זיך, נאָך דעמאָלט מלחמה געהאַט מיט פֿינף, און אײנער פֿון זײ האָט געהײסן כּדרלעומר.״

טיף אין אים טוט זיך מיט הנאה אַ ריר די שורעדיקע גאווה: ׳מ׳האָט געקענט זײַנע זײדעס׳. פּלוצעם אָבער הערט מען אויף צו רײדן און צו לאַכן אין דעם אַנטקעגנדיקן קופּע, וואָס הינטערן אַלטן מורײניס פּלײצעס, און ס׳גײט פֿון דאָרטן אַרויס זײַן יונג געראָטן מײדל, מינע מורײניס. זי בלײַבט שטײן אין דער אָפֿענער קופּעטיר, אָנגעהאַלטן מיט בײדע הענט אָן די בײַשטידלעך. זי שטײט אַזוי אַ

ווײַלע אַ גרינגע, אַ לופֿטיקע, אַ גרייטע אויף אַ שפּרונג טאָן. זי קוקט זיך אַזוי אײַן אין יוסף שורן און אינעם פֿאָטער און ס׳דאַכט זיך, אַז זי באַטראַכט זיי פֿון ווײַטן, צי זיי פּאַסן זיך פֿאַר שווער און איידעם...

און פּלוצעם לאָזט זי אַראָפּ דעם קאָפּ און דערנעענט זיך צו זיי מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן און מיט אַזעלכע פּאַמעלעכע יורדיש אונטערטעניקע טריט.

״מינע מוריייניס״, שעפּשעט זי קוים אַרויס, בשעת זי שטרעקט אויס יוסף שורן די האַנט און טוט אויף אים גאָר פֿון דער נאָענט אַ קוק.

ס׳איז שוין אַפֿילו מאָדנע אויף איר צו קוקן. אין אויסלאַנד האָט זי דאָך פֿאַרדרייט די קעפּ די גרעסטע גבֿירישע יונגע-לײַט, און נאָכגעפֿאָרן, דערציילט מען, זײַנען איר פֿון דײַטשלאַנד אין דער שווייץ אַ פּאָר פֿון אירע באַקאַנטע גרויסע מענטשן. נאָר דער אַלטער מורייניס מאַכט זיך, גלײַך ער באַמערקט עס ניט און וויל בכּיוון דעם שמועס ניט איבעררײַסן. אַדרבא, ער קוקט דער טאָכטער טאַטעדיק אין פּנים אַרײַן און דערציילט איר, אָז ער רעדט דאָ מכוח יוסף שורס זיידן פֿון דער מוטערס צד, מכוח שהמול רבֿ-רבין, וואָס איז אַ מאָל אַראָפּגעקומען קיין גרויס-סעטערעניץ פֿון טיף פּוילן, זיך געקויפֿט אַ הויז אין פֿראָנט און האָט פֿאַרפֿירט גרויסע קאָלכאויוונס אין געגנט. אים געפֿעלט אָט דער דאָזיקער זיידע יוספֿס, וויל ער, אַז די טאָכטער זאָל אויך וויסן, אַז דאָס איז געווען אַ זעלטן קלוגער ייִד, אָט דער שהמול רבֿ-רבי.

״אַ שמייכלדיקער מיט אַ ברייטער בלאָנדער באָרד און מיט אַ קלוגן פּוילישן קאָפּ אויף זיך.״

און שטאַרק פֿאַרנומען מיט זײַנע געשעפֿטן איז ער ניט געווען.

״פֿלעגט ער אין די לאַנגע זומערדיקע בייטאָגן אַרומשפּאַצירן בײַ זיך אין הויז אין אַ לאַנגער רעזעווולקע, אַ געווענטענע מיט סאַמעטענע קווייטן, פּיפּקען פֿון דער לאַנגער פּוילישער פֿײַקע-ציביק און לייענען בשעת-מעשׂה דעם ׳חובֿת הלבבות׳. לייענען, אַרומשפּאַצירנדיק מיט אַ קלוגן שמייכל אַרום די בלויע אויגן, אַזוי אַז מ׳האָט ניט געקענט

וויסן, צי לייענט ער מחמת פֿרומקייט, צי מחמת נײַגעריקייט, פּשוט, ווי מ׳לייענט אַ ראָמאַן?״

״ווי מ׳לייענט אָ ראַמאַן?״

דאָס געפֿעלט שוין אַלץ איינס, סײַ דער גראָטענער טאָכטער, סײַ יוסף שורן;ביידע לאַכן.

און דער אַלטער מוריינים קוקט זיי גלײַך אין די פּנימער און לאַכט מיט. ער פֿאַרציט זיך מיטן רויך פֿונעם גראָבן פּאַפּיראָס און שטיקט זיך פֿון געלעכטער טיף אין זיך. ס׳זעט אויס, ווי ער האָט הנאה: ער האָט לאַכנדיק געמאַכט ׳זײַנע קינדער׳; נאָר באַלד פֿאַרכאַפּט ער זיך און טוט ערנסט אַ גלײַך אויס דאָס פּנים.

״אין גרויס-סעטרעניץ, דערציילט ער ווײַטער, האָט מען פֿון אָט דעם שהמול רבֿ-רבין סכּנות געהאַלטן. אַ קלוגער ייִד, האָט מען געזאָגט, אַ למדן, וואָס רעדט קיין מאָל ניט פֿון זײַן למדנות. און אַ פֿאַמיליע איז בײַ אים אויך געווען אַ מאָדנע, געקומען אַהער פֿון טיף פּוילן אָן אַ ווײַב, סך-הכל מיט אַ יונגער טאָכטער, אַ גרושה, וואָס האָט דאָ גאָר אין גיכן חתונה געהאַט טאַקע מיט יוסף שורס פֿאָטער און מיט אַ נײַן צי צעניאָריק געקרײַזלט ייִנגל יונה, אַ צעטראָגענער אַ ביסל, נאָר אַ גוטער קאָפּ, נאָך אַ טיפֿערער פֿונעם פֿאָטערס.״

איז אָט וועגן אָט דעם נײַניאָריקן שנעק קען דער אַלטער מוריינים ביז הײַנט ניט פֿאַרגעסן.

אים, דעם אַלטן מוריינים האָט מען גערעכנט פֿאַר איינעם פֿון די בעסטע גרויס-סעטרעניצער שאַכשפּילער, און דער קליינער יונה פֿלעגט אָפֿט קומען צו אים אַהיים און אים דאָרטן אָפּשטעקן אַ מאַט.

ער האָט גאָר יונג פֿאַרלאָזן גרויס-סעטרעניץ, יונה, נאָר דער אַלטער מוריינים באַווײַזט דאָך אַ קונץ און רעכנט צונויף אויפֿן קאָפּ, אַז ער דאַרף איצט אַלט זײַן ניט מער און ניט ווייניקער, אַ יאָר צוויי-דרײַ און דרײַסיק.

״אַ?״ פֿרעגט ער בײַ יוסף שורן.

ס'ווײַזט זיך אַרויס, אַז די גרעאָטענע מינע מורייניס האָט אויך עפּעס וועגן דעם צו זאָגן: אין בערן האָט זי אַ קורצע צײַט געוווינט ניט ווײַט פֿון אַ קליינער ייִדישער קאָלאָניע; מ'האָט געזאָגט, אַז דאָס זײַנען אָנפֿירער פֿון אַ געוועזענער פּאַרטיי, איז אָט: איין מאָל איז צו דער קאָלאָניע אַראָפּגעפֿאָרן אַ יונגער-מאַן מיט אַ יונג פּנים און מיט אַ גרויען קאָפּ. מ'האָט אים גערופֿן יונה, און די קאָלאָניע האָט געמאַכט אַ יום-טובֿ. איינע אַ קריסטין איז געווען אַזוי גליקלעך, וואָס זי האָט אים אָפּגעטרעטן איר צימער.

מינע מורייניס קוקט נאָך אַלץ אויף יוסף שורן מיט אַזעלכע שמייכלדיקע פֿרײַנדלעכע אויגן, ווי מ'קוקט אויף אַ געווונטשענעם חתן. זי ווייסט נאָך ניט, צי אָט דער בערנער יונה איז דער זעלביקער, וועגן וועלכן מ'רעדט דאָ, נאָר זי איז ווי גליקלעך. זי האָט אויך געקענט זאָגן אַ פּאָר ווערטער, בשעת מ'האָט גערעדט וועגן זײַנעם אַ פֿעטער.

פּלוצעס אָבער באַמערקט מען, אַז יוסף שור האָט אַ פֿאַרשטיינערט פּנים, און מ'ווערט מיט חרטה אַנטשוויגן; יוסף שור שווייגט, דערויף איז ער אַ שטײַפֿער, אַן עקשן, ווי אַלע שורן, נאָר מעגלעך, אַז אים איז שוין ניט אײַנגענעם צו ריידן וועגן זײַנעם אַ פֿעטער, וואָס האָט זיך פֿון קליינערהייט אָן דערווײַטערט פֿון זײַן גאַנצער משפּחה און האָט זיך נאָך דעם אין גאנצן פֿון איר ווי אָפּגעשאָקלט.

*

קיין קיִעוו איז מען אָנגעקומען תּחילת אָוונט, דערזען דורכן פֿענצטער אַ נאַסלעכן פֿריש אָפּגעשווענקטן וואָקזאַל, אַ קאַלטלעכן מיט אויך אַזאַ קאַלטלעכער און פֿרעמדער מענגע מענטשן אויף דער פּלאַטפֿאָרם, און מ'איז אַליין אויך מיט אַ מאָל געוואָרן קאַלטלעך און פֿרעמד איינער צום צווייטן, מ'האָט זיך געזעגנט אין וואַגאָן.

יוסף שור איז שוין ווידער געווען אויפֿגערעגט.

ער איז געשטאָנען מיטן טרעגער אויף דער פּלאַטפֿאָרם און האָט לאַנג געוואַרט אויף יעקבֿ-נתנען. נאָר יעקב-נתן איז ניט אַרויסגעקומען אַנטקעגן אים אויפֿן וואָקזאַל. ס'האָט אָנגעהויבן ווערן פֿאַרדראָסיק. פֿאַרבײ זײַנען דורכגעגאַנגען דער אַלטער

מורייניס מיט מינען און האַבן זיך צו אים אומגעקוקט. ס׳זייַנען דורכגעגאַנגען נאָך אַנדערע גרויס-סעטרעניצער, און אַלע האָבן געזען, ווי ער שטייט און וואַרט און איז אָנגעטאָן אין גאָלע נייַס, ווי אַ חתן.

סוף כל סוף האָט ער גענומען אַ דראָזשקע און איז אַוועקגעפֿאָרן אין שטאָט אַרייַן, אין האָטעל.

נאָר אין שטאָט האָט זיך בכלל אָנגעהויבן אַרייַנגנבֿענען אַ חשד אויף יעקבֿ-נתנען. בנוגע צום שידוך איז שוין בייַ אים, אַ פּנים, ווייַט ניט אַלץ געווען אויפֿן בעסטן אופֿן. ער איז געקומען אויף מאָרגן אין דער פֿרי צו יוסף שורן אין האָטעל און איז געזעסן בייַ אים, ווי אַ טרויעריקער מחותּן. קיין נייַס האָט ער, אַ פּנים, לחלוטין ניט געהאַט צו זאָגן. סוף-כּל-סוף האָט ער אָנגעהויבן צו פֿיל רייכערן און בעטן בייַ יוסף שורן אַ וויזיט-קאַרטל, ער האָט געזאָגט :

״די מעשׂה דערפֿון איז אַזוי : יאַך טראָג דאָס קאַרטל באַלד אַוועק צו ראַפּאָפּאָרטן אין הויז ; יאַך וועל שוין טאָן אַלץ, וואַס מ׳דאַרף.״

יוסף שור האָט אים ניט געגלייבט און געקוקט אויף אים מיט חשד, זיך אַרומגעדרייט איבערן צימער און זיך געשלאָגן מיט דער דעה. נאָר סוף-כּל-סוף האָט ער אים אַ קאַרטל געגעבן. אויף מאָרגן האָט עמעצער פֿון ראַפּאָפּאָרטס הויז-געזינד באַדאַרפֿט קומען אַהער און אייַנלאַדן יוסף שורן צו זיך אַהיים. נאָר יוסף שור האָט נאָך דעם אָפּגעוואַרט גאַנצע צוויי מעת-לעת בייַ זיך אין האָטעל ; ער איז געווען איינער אַליין אין יקרותדיקן צימער, זיך שיער ניט געעקט פֿון טיפֿער געפֿאַלנקייט און פֿון פּוסטן וואַרטן, און צו אים איז קיינער ניט געקומען. דערצו איז נאָך יעקבֿ-נתן אַליין אין אָט די צוויי מעת-לעת געווען צו פֿיל צעטראָגן, זיך אַרייַנגעכאַפּט אין האָטעל ניט מער ווי אויף געציילטע מינוטן,און אַלע מאָל בייַם אַרייַנקומען אויף גיך געפֿרעגט :

״נו? וואָס הערט זיך?״

גלייַך די נייטיקע ידיעה דאַרף קומען ניט דורך אים אַליין, נאָר ער, יעקב-נתן, דאַרף זי קריגן דאָ, בייַ יוסף שורן אין נומער.

סוף-כּל-סוף איז ער געקומען אַהער אַ פֿאַרשוויצטער, אַ פֿאַרהאָרעוועטער און האָט געבראַכט אַבראַם ראַפּאָפּאָרטס אַ בלויז קאַרטל, אַ היפּשס איז דאָס געווען; ס'האָט געהאַט קאָסע גאָלדענע קאַנטן מיט געשטריכענע בײַכיקע רוסישע אותיות, און אַז מען האָט עס אַוועקגעלייגט אויפֿן טיש, האָט פֿון דעם געבלאָזן מיט פֿרעמדער רײַכקייט, מיט דערווײַטערטקייט און מיט אַ קאַלטקייט, גלײַך ס'וואַלט זאָגן:

"ווער ווייסט? אפֿשר האָט מען מיך שוין געגעבן ניט גאָר מיטן גאַנצן ווילן, אפֿשר האָט עמעצער גענייט דערצו."

יוסף שור האָט זיך אַרומגעדרייט איבערן צימער און זיך ווי מורא געהאַט דערצו צו רירן. דאָך האָט ער נאָך דעם געענטפֿערט:

"גוט, איך וועל זײַן דאָרטן שבת צו נאַכטס."

און מער האָט ער ניט געוואָלט וויסן פֿון קיין זאַך, וואָס קומט פֿאָר בײַ אַבראַם ראַפּאָפּאָרטן אין הויז; דערויף איז ער געווען יוסף שור, דער הארטלעכער, שטרענגער און שטײַפֿער ערגעץ טיף אין זיך. ער האָט איבערגעלעבט דעם גאַנצן שבת מיט טיף רויִקע פֿאַרנעפּלטע געפֿילן פֿון אַ פֿאַרגליווערטן מענטשן, אַן עקשן, וואָס זיך אויף צו להכעיס וויל ער וועגן גאָרנישט ניט טראַכטן.

"ס'איז שוין אַלץ איינס."

און אַז ער האָט סוף-כּל-סוף פֿון די פֿאַרנעפּלטע געפֿילן אויפֿגעוואַכט, איז שוין געווען אַ קילער שבת צו נאַכטס, אַ פֿאָרכטלעכער, אַן אומעטיקלעכער און אַ פֿוילער. אין שטילער קילקייט, וואָס אַרויס גרויסער שטאָט, איז די זון פֿאַרגאַנגען אַ רויטע, אַ קאַלטע און אַ ווײַטע און נאָך דעם האָט שוין נאָר אַ ווינט געבלאָנדזשעט אין בלאַסן חשכות, געבלאָזן און געפּאַטשט פֿון אויבן אויף די הויכע שטאָטדעכער. צו דער לופֿט האָט זיך געטוליעט עפּעס נשמהדיקס, ס'איז דאָך אַוועק אַ וואָך.

"וווּהין איז אַוועק אַ וואָך?"

און פֿון אונטן אין די גאַסן האָט געפֿלאָסן דאָס שטענדיקע גרויסשטעטיקע לעבן; ס׳האָט גערעשט און גענאָגט, און געוואָרגן בענקשאַפֿט, ס׳איז געווען ערבֿ-זומערדיקער גרויס-חגא. קריסטן האָבן זיך אומגעקערט אַהיים מיט ברענענדיקע ליכט אין די הענט, און אַרום און אַרום האָבן געהודעט לעפּישע פֿול גלעקערדיקע קלויסטערס.

-7-

יוסף שור איז געגאַנגען מיט דער מיטלסטער רעשדיקער גאַס און האָט נאָך אַלץ ניט געוווסט צי גייענדיק אַזוי, וועט ער פֿאַרגיין צו אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אין הויז, צי ניין. ער איז געווען ווי פֿאַרשלאָפֿן און האָט נאָך אַלץ וועגן גאָרנישט ניט געוואָלט טראַכטן.

גייענדיק אַזוי פּאַמעלעד איין אַליין און פֿאַרקערעווענדיק אויף אַ ווײַטן ראָג, האָט ער זיך אָנגעשלאָגן אויף אַ ברייטלעכן טונקל באַלויכטענעם טעאַטער-אַרײַנגאַנג מיט צוויי גרויסע רוסישע אַפֿישן וועגן אַ לעקציע אויף אַ ייִדישער טעמע. און מיט אַ שטילער שעמעוודיקער היימלעכקייט, וואָס שוועבט אַרום זיי, אַ שטילע ייִדישע באַהעלטעניש אין אָט דעם אָוונט פֿון פֿרעמדן, שווערן גלעקער-קלאַנג און פֿון העלן קריסטלעכן ליכט, וואָס נישטערט אָפֿן אין טונקעלער גאַס. אינעם אַרײַנגאַנג איז קיינער ניט געשטאַנען. ער איז געווען ווי פֿאַרלאָזן. און יוסף שור איז, נאָך אַ רגע שטיין, אַהין אַרײַנגעגאַנגען, אַרײַנגעגאַנגען גלאַט אַזוי פֿון טיפֿער גלײַכגילטיקייט, צי פֿון הוילן פֿאַרעקשנטן ווילן צו דערווײַזן זיך אַליין, אַז ער איז רויִק און האָט צײַט, ער אײַלט ניט אין ערגעץ. אַז ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין אָנהייב טונקל באַלויכטענעם זאַל בײַם אַרײַנגאַנג, האָבן זיך אין די אויגן מיט אַ מאָל אַ וואָרף געטאָן אַ סך שורות מיט פּלייצעס פֿון זיצנדיקע מענטשן, אַ סך מיידלשע גענעצנדיקע קאַפּטלעך מיט עפּעס אַ פֿאַרפֿלאַמט ווײַבעריש פּנים, אַ צו פֿיל רויטס, וואָס קוקט זיך אום צו אים, דעם פֿריש אַרײַנגעקומענעם, און נישטערט צו פֿיל מיט הייסע אויגן איבער זײַן פּנים. נאָר צו קעגן אויף דער פּוסטער העל באַלויכטענער סצענע איז לעבן עמודל געשטאַנען אַ מיטלמעסיק געפּאַקטער סטודענט, אַ רויטלעכער מיט אַ געעלטערטן פּנים און מיט שפּאָגל נײַע סטודענטישע קנעפּ און האָט זיך מידערהייט געווישט דעם שטערן מיט אַ ווײַסן טיכל.

ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט זיך שטאַרק אָנגעהאָרעוועט און רוט אָפּ. נאָר אַז יוסף שור האָט געמאַכט אַן אָנטשרענגונג, האָט ער דערהערט, ווי דער סטודענט רעדט וועגן די צרות וואָס ייִדן האָבן אויסצושטיין אין רוסלאַנד און אין אַלע אַנדערע לענדער. אַלצדינג, וואָס דער סטודענט זאָגט, איז אמת. און אַלע הערן זיך אין דעם איַין מיט אַזאַ אינטערעס, נאָר אים, יוסף שורן גייט עס אַזוי ווינציק אָן, און אַ פֿרעמדער איז ער דאָ צווישן אָט דעם גאַנצן עולם, און קיינער קען אים ניט. ער איז געשטאַנען אַ ווײַלע, זיך אַרומגעקוקט און האָט דעם זאַל פֿאַרלאָזן.

אויפֿן ראָג פֿון דער שטילער און רײַכער גאַס, וווּ ס׳וווינט אַבראַם ראַפּאָפּאָרט, האָט ער צום ערשטן מאָל אַ קווענקל געטאָן אין דער שטײַפֿקייט פֿון זײַן בן-יחידישער עקשנות. ער איז געשטאַנען אַ ווײַלע און האָט זיך אײַנגעקוקט.

אַנטקעגן האָט קאַלטלעך געלויכטן אַ הויך אויפֿגעהאָנגענער עלעקטרישער לאַמטערן; ער האָט געהאָנגען גלײַך, נאָר, אַז מ׳האָט זיך אײַנגעקוקט, האָט זיך געדאַכט, אַז ער שעהקלט זיך קוים-קוים פֿונעם ווינט, ער גיסט קאַלטע רויִקייט צום דורכגייער אין האַרצן, און דורכגייער זײַנען פֿאַראַן ווינציק. אַקעגן איז געגאַנגען ניט מער ווי איינער אַ מענטש, אַ פֿיל העכערער פֿון אים, יוסף שורן, אַ געגאָלטער, ווי אָן אַקטיאָר מיט היפּשע געדיכטע ברעמען און מיט בײַטעלעך, מיט געשוואָלענע פֿאַרשלאָפֿענע בײַטעלעך אונטער די אויגן. יוסף שור האָט געקוקט, ווי דער מענטש איז נאָר וואָס אַרויסגעקראָכן פֿון דער אַקעגנדיקער בלאַסער חשכות. ער איז דאָרטן פֿריִער מיט אַ רגע ניט געווען, און דערפֿאַר דאַכט זיך שוין, אַז די נאַכט האָט אים נאָר וואָס געבוירן, אים געבוירן מיט אַ מאָל, אָט אַזוי, ווי ער שטייט און גייט, מיט הענט טיף פֿאַררוקט אין די טאַשן פֿון זײַן קורצן פּאַלטאָכל און מיט גדלות פֿון איינזאַמקייט אין די אונטערגעהויבענע אַקסלן. אָט דערנעמט ער זיך צו אַבראַם ראַפּאָפּאָרטס פּאַראַדטיר און קומט אָן; אָט איז ער שוין דאָ.

״פּאַרדאָן!״

צוויי מענטשן האָבן זיך באַגעגנט האַרט לעבן דער מאַט גלעזערנער פּאַראַדטיר, וואָס פֿירט דורך אַ קאָרידאָר אַרויף צום צווייטן שטאָק

און האָבן זיך אַנטשולדיקט דערפֿאַר, וואָס זיי האָבן ביידע אין איין צײַט אַ הייב געטאָן די הענט, כּדי אַ דריק צו טאָן דאָס עלעקטרישע קנעפּל. איינער פֿון זיי איז געווען דער שבתדיק אויסגערוטער יוסף שור, וואָס געדענקט ניט, ווען האָט ער באַשלאָסן צו אָט דעד טיר צוגיין, און דער צווייטער, אַ ניט גאָר יונגער העברעיִשער פּאָעט, וואָס האָט צוריק מיט צוויי יאָר אין גאַנצן אויפֿגעהערט שרײַבן, און איז ווי אויף צו להכעיס זיך אַליין אָנגעקומען אויף אַ שטעלע אינעם אָרטיקן האַלב געזעלשאַפֿטלעכן, האַלב ציוניסטישן קאָמיטעט, וואָס עקזיסטירט כּמעט אין גאַנצן אויף אַבראַם ראַפּאָפּאָרטס חשבון, דאָס האָט ער זיך אַזוי פֿאַרוווּנדערט אומגעקוקט, בשעת יוסף שור האָט אַ זאָג געטאָן:

"פּאַרדאָן!"

יוסף שור איז נאָך אַלץ געווען רויִק, ווי פֿאַרשלאָפֿן, און האָט געהערט, אַז אַרום אים, אינעם געמיטלעך באַלויכטענעם רײַכן עסצימער, וווּהין ער קומט אַרײַן, רעדט מען וועגן דעם, וואָס איצט צו גרויס-חגא צו שמועסט מען שוין אין שטאָט וועגן אַ נײַעם צוגעגרייטן פּאָגראָם, ס'איז אַ פֿאַקט.

"ס'איז אַ פֿאַקט?"

בײַ דער פֿרוי ראַפּאָפּאָרט האָט זיך דערבײַ נערוועז און מיד אַ קרים געטאָן דאָס רויטלעכע פּנים. זי האָט זיך געגעבן אַ בייג איבערן טיש, צו דעם, וואָס דערציילט, און האָט אין דער זעלביקער צײַט דערזען דורכן פֿענצטער דאָס אָנגעצונדענע ליכט, וואָס אַ פֿאַרשפּעטיקטער קריסט טראָגט נאָך אָפּגעהיט צו זיך אַהיים.

"כ'האָב געבעטן, האָט זי אַ זאָג געטאָן, ניט רירנדיק זיך פֿון אָרט, ווי אַ קימפּעטאָרין, לאָזט אַראָפּ די שטאָרן."

און אויך דאָס האָט באַמערקט ער, יוסף שור. ער איז שוין געזעסן ניט ווײַט פֿון איר, דער פֿרוי ראַפּאָפּאָרט, און האָט זיך קאַלטבלוטיק אַרומגעקוקט. קיין סך מענטשן זײַנען דאָרטן בײַם טיש ניט געווען, נאָר דאָך, ס'האָבן געקלונגען בײַ אַ האַלב טוץ לעפֿעלעך און געבראָקט אין די שאָלן דעם טאָרט. ס'האָבן זיך גערויטלט גלעזער טיי און צווישן זיי - עמעצנס אַ פֿאַרפֿלאַמט פּנים. אַ געציקלטער

פֿרײלעכער געלעכטער האָט זיך דורכגעטראָגן גאָר נאָענט פֿאַרבײַ זײַנע אויערן און האָט אָנגעשטעקט אַלע אַרום טיש, אַחוץ אים, יוסף שורן. נאָך אַ רגע, און ער װעט, דאַכט זיך, אָנהײבן קריגן חרטה, הלמײַ ער איז אַהער געקומען. און פּלוצעם האָט ער זיך אָן עפּעס דערמאָנט און האָט דערפֿילט, אַז ער האָט אַ סך, אַ סך אויפֿרעגונג בײַ זיך אונטער דער ברוסט. אַ נײַע חתן-שטימונג טוט דאַרטן אַלע װײַלע אַ פֿאַרפֿלײץ דאָס האַרץ, און דאָס האַרץ װאַקסט און װאַקסט, און דער מוח שלאָפֿט שױן מער ניט און גדענקט:

דאָ אין הויז איז פֿאַראַן זי -

- משהלע לעווינס מיידל.

אין יעדער רגע האָט זי געקענט אַרויסקומען פֿון די אַרומיקע ברייט צעעפֿנטע חדרים, וואָס קוקן אַהער פֿון אַלע זײַטן מיט היימלעכן באַלויכטענעם יום-טובֿ; מעגלעך, אַז צוליב זײַן קומען טוט זי זיך איצט אָן ערגעץ ווו בײַ זיך אין צימער.

*

יוסף שורן האָט מען בײַ ראַפּאָפּאָרטן אין הויז אויפֿגענומען גוטמוטיק, ווי אַלע אַנדערע געסט; מ׳האָט אים געהאַלטן אין איין באַקענען.

נאָר דאָס מיידל איז אַזוי גיך פֿון איר צימער ניט אַרויסגעקומען.

איטלעכס מאָל, וואָס פֿון קילן דרויסן איז אַרײַנגעקומען אַ נײַער מענטש, האָט ער זיך געמוזט לײַטיש פֿאַרנייגן און לײַטיש דריקן יענעם די האַנט:

״יוסף שור.״

ער איז געזעסן פונקט אַקעגן העברעיִשן פּאָעט מיטן געגאָלטן פּנים און מיט די געשוואָלענע בײַטעלעך אונטער די אויגן און האָט אים ניט געהאַט וואָס צו זאָגן. איצט איז ער שוין געווען אין גאַנצן וואַך. ער איז געווען פֿול מיט טיפֿן דרך-ארץ צו דער סיבה, וואָס האָט אים אַהער געבראַכט, צו זיך אַליין, צום גאַנצן הויז און אַפֿילו צו די געסט, וואָס קומען אַלע מאָל אַרײַן מיט אַ שמייכל אויפֿן פֿרישן

פנים, און מיט אַ ריח פֿון קילן דרויסן. די געסט זײַנען אָבער אַלע געווען היימישע דאָ אין הויז, און האָבן זיך אויף אים צופֿעליק, צי בכּיוון ניט, אומגעקוקט; אַז זיי האָבן אים שוין יאָ געגעבן די האַנט, איז דאָס אויך אויסגעקומען, ווי פֿאַרבײַגייענדיק, און באַלד האָבן זיי אָן אים פֿאַרגעסן. ער האָט געקוקט, ווי זיי זײַנען אַלע פֿריילעך און קלעפּן אַרום אַבראַם ראַפּאָפּאָרטס בת-יחידה, דער סקולפּטאָרין, וואָס איז אָקערשט אין דער נאַכט פֿון פרייטאָג אויף שבת געקומען אהיים פֿון פּעטערבורג.

"נעסי!."

"ווּו איז נעסי?!"

נעסי אַליין איז געווען אַ שמאָלע, אַ קינדעריש קליינע מיט אַ געבוירענעם שפּיצעכיקן הויקער צווישן רי שארפֿע ביינערדיק דאַרע אַקסלען. נאָר גאָר יונג האָט זי שוין ניט אויסגעזען. לעבן די שלייפֿן האָט זי געהאַט גלע פֿאַרעלטערטע פֿלעקן. איר לערנען אין בערן און אין פּעטערבורגער אַקאַדעמיע האָבן איר אַלע מוחל געווען נאָר דערפֿאַר, וואָס זי איז נעבעך אַ הויקערין, נאָר ליב האָט מען זי דאָך געהאַט, מ'האָט זיך געשטופּט אַרום איר און געגלעט אירע קליינע בלאַסע הענטלעך, ווי מ'גלעט די הענטלעך פֿון אַ קינר. און דאָך האָט זיך אין איר געפֿילט עפּעס מער דערוואַקסנס, ווי אין אַלע אַרומיקע, און פֿון אירע שוואַרצע, קרומלעכע אויגן צו אַלעם אַרויסגעקוקט עפּעס אַ געזעצטע גוטמוטיקייט מיט אַ געבעט, אַ געבעט פֿון אַ מענטשן, וואָס האָט שוין לאַנג דעם לעבן אַלץ מוחל געווען און האָט שוין לאַנג אויף אַלץ בײַ זיך געפּועלט. צו די עלטערן איז זי געווען ווי פֿאַרפֿרעמט, און קיינער האָט ניט באַמערקט, אַז זיי זאָלן צו איר ריידן. נאָר געדאַכט האָט זיך, אַז ניט קוקנדיק צו איר, האַלטן זיי אין איין טראַכטן וועגן איר און וועגן די טענות, וואָס זיי האָבן צו איר ניט-גבֿירישן אַרט לעבן. אָט איז זי איצט, ווי אַלע מאָל, געקומען אַהיים ווי אַ פֿרעמדע, געקומען שטיל, אָן אַ מינדסטן אָנזאָג, אַז זי פֿאָרט אַרויס, און אָן אַ דעפּעש אַפֿילו. עמעצער פֿון די געסט האָט דאָ לעבן איר מיט צו פֿיל פֿאַרגעניגן איבערדערציילט, ווי אַזוי ער האָט זיך נעכטן בײַ נאַכט, שפּעטער, ווי תּמיד, אַהיים אומגעקערט, ווי אַזוי ער איז געגאַנגען, איינער אַליין מיט דער פּוסטער גאַס און האָט דאָרטן דערזען: נעסי שלעפּט זיך אײַן אַליין

פֿון וואָקזאַל מיט אַ שלעכטן בײַנאַכטיקן איזוואָשטשיק; די נאַכט איז קאַלט, דער וועג באַרג אַרויף געדויערט, און זי האָט נאָך רחמנות אויפֿן פֿערד, וואָס וואַרפֿט צו פֿיל מיט די דאַרע קלובעס און בעט זיך בײַם איזוואָשטשיק, דעם אַלטן גוי:

״ניטע, טײַערינקער, טרײַב ניט אַזוי.״

און נעסי האָט עס צופֿעליק, צי בכּיוון, ניט אײַנגעהערט.

יוסף שור האָט געקוקט, ווי זי שטייט די גאַנצע צײַט לעבן דער זיצנדיקער מאַדאַם קוירע, גלעט מיט אירע קליינע הענטלעך יענערס האָר און צעפֿרעגט זיך בײַ איר וועגן דעם אַוועקגעפֿאָרענעם מאַן.

אַך, יאָ, קיין שלעכטע איז זי שוין אַ פּנים ניט געווען, אָט די סקולפּטאָרין נעסי, נאָר וואָס פֿאַר אַ שײַכות האָט דאָס איצט געהאַט צו אים, יוסף שורן? פֿאַרקײַלעכדיקט און ענג אײַנגעשפּיליעט אין זײַן נײַעם שוואַרצן סורדוט, איז ער געזעסן אויף זײַן בענקל לעבן דעם צוגעקליבענעם טיש און איז געווען פֿול מיט לײַטישן געדולד. דער עיקר איז געווען, אַז קיינער פֿון די אַרומיקע זאָל קיין טראַכט ניט טאָן, אַז ער, יוסף שור, באַמעקט דאָ עפּעס נײַס, ער שטאַמט אויך פֿון אַ גענוג רײַך הויז און איז לחלוטין ניט געקומען אַהער זיך עפּעס לערנען. ערגעץ טיף אין זיך איז ער געווען פּונקט אַזוי גלײַך אַרומגעשוירן און ריין אויסגעזייפֿט, ווי אין דרויסן, ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז ווען ער טוט זיך אַ ריר, וואָלט זיך אין זײַן נײַקייט געלאָזט הערן אַ סקריפּ. און מיט אָט דער גאַנצער נײַקייט און לײַטישקייט איז ער געווען גרייט זיך איבערגעבן דעם שמועס, וואָס מ׳וועט דאָ מיט אים פֿאַרפֿירן. דאָס האָט שוין באַדאַרפֿט זײַן אַ שמועס, וואָס האָט אַ שײַכות נאָר צו אים, צו זײַן קומען אַהער, ער האָט געזוכט מיט די אויגן דעם בעל-הבית און די בעל-הביתטע, נאָר דער בעל-הבית איז דאָ ניט געווען, און די בעל-הביתטע האָט זיך צו אים, ווי מיט אַ כּיוון, ניט אומגעקוקט:

״מאַדאַם קוירע!״..

זי האָט געוואָלט, אַז צו איר זאָל זיך נענטער איבערזעצן די יונגע מאַדאַם קוירע און האָט זיך געקנייטשט, הלמײַ אירע ווערטער וועלן פֿאַרשווונדן אין אַרומיקן פֿריילעכן גערודער.

״מאַדאַם קוירע!״...

ביי דער מאַדאַם קוירע האָבן סוף-כּל-סוף אַ ציטער געטאָן די דינע נאָז-לעפּלעך און איר דאַרער דורכזיכטיקער פּנים האָט זיך אָנגעהויבן רויטלען, זי האָט זיך גענומען שמייכלען און איבערזעצן זיך נענטער צו דער פרוי ראַפּאָפּאָרט. זי איז געווען אַן אַלטן העברעיִשן שרייבערס אַ טאָכטער. אַלע האָבן געוווּסט, אַז אין די יונגע יאָרן איז איר פֿאָטער געווען גענוג רייַך און איז קיין מאָל צו קיינעם ניט אָנגעקומען, און דערפֿאַר זייַנען אַלע שיער ניט צעשמאָלצן געוואָרן פֿון גוואַלטיקן דרך-ארץ און פֿון ליבע צו איר. איצט איז ער שוין דאָס צווייטע יאָר געווען קראַנק און האָט זיך געפֿונען אין דער שווייץ. אונטן אַרום האָט מען געשמועסט, אַז אַבראַם ראַפּאָפּאָרט האַלט אים אונטער מיט אייגן צי מיט כּלש געלט, נאָר אייניקע האָבן נאָך וועגן דעם ניט געוווּסט און אים נאָך אַלץ געחנפעט אונטער די אויגן. עפּעס אַן אַלטיטשקער גאַסט אין ברילן, מיט לאַנגע האָר, מיט געהויקערטע פּלייצעס אונטערן אָפּגעטראָגהינום סורדוט און מיט אַן אויסזען פֿון אַ געוועזענעם גרויסשטעטיקן ראַבינער, איז ריידנדיק אויף העברעיִש אַרויסגעקומען צוזאַמען מיט אַבראַם ראַפּאָפּאָרט פֿון קאַבינעט און האָט אויפֿן וועג נאָך פֿאַרענדיקט זייַן לאַנגן שמועס:

״איז אָט, דאָס רייד איך דאָך: אָן דעם קען דער זשורנאַל ניט עקזיסטירן״.

ער האָט, אַ פּנים, לאַנג געשוויצט מיט אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אין קאַבינעט און האָט לאַנג גערעדט איבער אים. איצט האָט ער מידלעך דאָ בייַם טיש געטרונקען זייַן גלאָז טיי און האָט אָפּגערוט. ער האָט מלמדיש אַריבערגעקוקט איבער די ברילן און האָט זיך דערפֿרעגט ביי דער יונגער מאַדאַם קוירע, צי ס׳איז אמת, וואָס ער האָט ניט לאַנג געלייענט אין אַ העברעיִשער צייַטונג:

״איר פֿאָטער, האָט ער געלייענט, פֿילט זיך שוין בעסער און קלערט אין גיכן קומען קיין רוסלאַנד.״

און אין דער זעלביקער צייַט איז דער איבערגעבליבענער אַבראַם ראַפּאָפּאָרט, דער בעל-הבית פֿונעם הויז, נאָך אַלץ געשטאַנען איינער אַליין ניט ווייַט פֿון טיש, ווי אַ פֿאַרגעסענער. אַ ביסל אייַנגעהויקערט

און פֿאַרקלערט איז ער געשטאַנען און אוממעגלעך איז געווען צו וויסן, וועגן וואָס טראַכט ער: וועגן דעם, וואָס דער אַלטער האָט אין קאַבינעט שעהן לאַנג אין אים אַרייַנגערעדט; וועגן דער פֿרעמדער אָפּגעטרונקענער גלאָז טיי, אין וועלכער ער האָט זיך ווי אײַנגעגראָבן מיט די אויגן; צי אפֿשר גאָר וועגן זיך אַליין, וועגן זייַנע גוואַלדיק גרויסע געשעפֿטן, וואָס האָבן ניט קיין שייַכות צו קיינעם דאָ אין צימער. עמעצער האָט צו אים עפּעס אַ זאָג געטאָן, האָט ער זיך מיט ווּנדער אומגעקוקט, אויסגעהערט מיט אַ זויערער מינע וועגן דעם, וואָס אין שטאָט רעדט מען וועגן אַ פּאָגראָם, און אַוועקגעבלאָנדזשעט איבערן צימער, ווי אַ מחותן אַ מרה-שחורהניק, אַ ווייַטער און איינזאַמער צווישן דעם גאַנצן עולם, וואָס איז אים געקומען משׂמח זיַין. מיט אַ מאָל דערמאָנט ער זיך אָן עפּעס, דרייט זיך אויס מיטן פּנים צוריק צום טיש און שטעלט זיך אָפּ:

„וואַרט... דאָס איז דאָך דער דאָזיקער, דער יונגער-מאַן פֿון גרויס-סעטרעניץ, וואָס איז געקומען אָנקוקן שאָרעלען."

ער פֿילט זיך שולדיק:

שאָרעלע האָט דאָך געשמייכלט, בשעת מ'האַט איר געזאָגט, אַז ער וועט זי קומען זען. זי איז אויפֿן גאַנצן אָוונט אַוועקגעגאַנגען מיט איר באַקאַנטן, וואָס ברענגט איר גרוסן פֿון אויסלאַנד, מיט אָט דעם יונגן בלאָנדן חבֿרהמאַן, וואָס איז שטאַרק גליקלעך, ווייַל אַ סך צייַטונגען און זשורנאַלן האָבן מיט אַ מאָל געגעבן צו וויסן דער וועלט, אַז ער עקזיסטירט, ער הייסט יואל ווייַנטרויב.

אַבראַם ראַפּאָפּאָרט פּינטלט מיט די אויגן; ער זעצט זיך אויפֿן ליידיקן בענקל, וואָס הינטער יוסף שורס פּלייצעס, און לענט אונטער דעם קאָפּ מיט די הענט. איצט קוקט ער שוין אויף יוסף שורס פֿריש אָפּגעשוירענעם האַלדז-און-נאַקן מיט אַזאַ אינטערעס, גלייַך ער וויל דערגיין:

„ס'אַר אָן אויסזען האָט הייַנטיקע צייַטן אַ יונגער, רייַכער בחור, וואָס מיידלעך ווילן שוין אַפֿילו ניט, ער זאַל זיי זען..."

פֿון גרויס מיטגעפֿיל צו אים בייגט ער זיך צו, נעמט אַרום דאָס ווענטל פֿון זײַן שטול און מאַכט מיט אים אַ שמועס:

״אַ! ער גייט ניט אַליין מיט זײַן גיירשנטער בײַטלמיל! זי איז נאָך אַלץ אין אַרענדע בײַ די צען ייִדן!״

יוסף שור ענדערט דאָס קול. ער דערפֿילט מיט אַ מאָל אַז ס׳איז געקומען זײַן צײַט. פֿון גרויס דרך-ארץ צום געהויבענעם בעל-הבית ענטפֿערט ער אויף זײַנע פֿראַגן מיט אַ גאַנצן טאָן העכער, ווי געוויינטלעך. ער קלערט לחלוטין ניט אָנהייבן אַזוי גיך אַליין גיין מיט זײַן מיל. באַלד נאָך שבֿועות, אַז בײַ די ייִדן וועט די אַרענדע אויסגיין, וועט ער מאַכן אַ רעמאָנט.

״אַ גרויסן רעמאָנט.״

ער האָט זיך נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין רוקן מיטן בענקל, כּדי ניט צו זיצן צו אַבראַם ראַפּאָפּאָרט מיט דער זײַט, און האָט זיך געפֿילט ניט איבעריק גוט, ווײַל ער האָט נאָר וואָס געזאָגט אַ נאַרישקייט: ער האָט דערציילט, אַז חוץ אַלע רעמאָנטן קלערט ער נאָך איבערמאַכן דעם בלעכענעם מילקוימען אויף אַ געמויערטן. נאָר אָט איז עפּעס געשען, און אַבראַם ראַפּאָפּאָרט האָט אים אויף אַ רגע געלאָזט אַליין. אַלע אַרום טיש האָבן זיך מיט אַ מאָל אַ לאָז געטאָן אַנטקעגן דעם פֿרישן נאָר וואָס אָנגעקומענעם גאַסט, און יוסף שור האָט זיך אַהין אומגעקוקט און האָט דעם גאַסט גלײַך דערקענט. דאָס איז געווען דער רויטלעכער סטודענט מיטן געעלטערטן פּנים און מיט די שפּאָגל נײַע סטודענטישע קנעפּ, וואָס האָט געלייענט די לעקציע. יוסף שור האָט געקוקט, ווי מ׳שטעלט אים אַרום, מ׳דערפֿרעגט זיך בײַ אים וועגן דעם מיט גרויס אינטערעס, און ער ענטפֿערט ווי ניט-ווילנדיק און קנאַפּ. און פּלוצעם האָט ער פֿאַרגעסן אָן סטודענט מיט דער לעקציע, אָן זיך אַליין און אָן דער נאַרישקייט, וואָס ער האָט פֿריִער אַ ביסל געזאָגט; ער האָט דערזען אין אַלכסון:

בײַם טיש איז מער ניט געבליבן, ווי די פֿרוי ראַפּאָפּאָרט מיט דער יונגער מאַדאַם קוירע, און ביידע האָבן זיך צוגערוקט גאָר נאָענט איינע צו דער אַנדערער און פֿאַרשטייען זיך אויפֿן ווונק. די פֿרוי ראַפּאָפּאָרט שעפּטשעט עפּעס דער מאַדאַם קוירע אויפֿן אויער, און די מאַדאַם קוירע הערט מיט גרויס אינטערעס; זי הערט ניט אויף צו

שמייכלען און אירע בלויע רויטלעכע אויגן האַלטן דערבײַ אין איין קוקן אויף אים, יוסף שורן. ס'איז קלאָר דאָס שעפּטשעט מען זיך וועגן אים. די גײַרשנטע משפּחדיקע גאווה שטרענגט זין אין אים אָן, און דאָס גאַנצע שורעדיקע בלוט, וואָס ער פֿאַרמאָגט, גיסט זיך אים אַרײַן אין פּנים. גאָר נאָענט הינטער זײַנע פּלייצעס דעדמאָנט עמעצער דעם נאָמען פֿון משהלע לעווינס מיידל, דאָס איז דער רויטלעכער סטודענט. ער שטייט שוין ניט ווײַט פֿון אים, יוסף שורן, בײַם טיש און באַמערקט אים ניט. ער איז נאָך אַלץ פאַרחלומט פֿון זײַן לעקציע און נעמט פֿאַרטראַכטערהייט עמעצנס אַ טיילעפֿעלע אין האַנט.

"ווּ איז שאָרעלע?" פֿרעגט ער שטיל, קוקנדיק אַראָפּ צום לעפֿעלע צו.

ס'ווערט קלאָר: זי איז ערגעץ אַוועקגעגאַנגען אויפֿן גאַנצן אָוונט.

"וואָס?" פֿרעגט ער איבער אַ ביסל צעטראָגן, בשעת צו אים, יוסף שורן, קערט זיך אום אַבראַם ראַפּאָפּאָרט און הייבט אָן נאד אַ מאָל צו אים ריידן.

ער האָט נאָך אַלץ בלאַסע נאָז-לעפֿלעך און אָטעמט שווערער, ווי געוויינטלעך, נאָר טיף אין זיך איז ער שוין צוריק געהאַרטעוועט און שטײַף. ער שפּאַנט אַרום מיט אַבראַם ראַפּאָפּאָרט איבערן צימער, און לאָזט זיך פֿון אים פֿירן אין דער נאָענטער גרויסער און ווײַסער זאַל. ער ווייסט ניט: מעגלעך, אַז אַבראַם ראַפּאָפּאָרט פֿירט אים ניט אומזיסט אַהין אין זאַל אַרײַן; מעגלעך, אַז ער וויל מיט אים בלײַבן אויג אויף אויג און אים עפּעס זאָגן.

-8-

נאָר אויך אין דער גרויסער ווײַסער זאַל איז אים ניט געלונגען צו בלײַבן מיט ראַפּאָפּאָרטן אַליין.

דאָרטן זײַנען די שטאָרן דווקא געווען אַראָפּגעלאָזן און די ליוסטרעס אויסגעוואַשן. שטומע שעהטנס האָבן געדרימלט צווישן ווײַסע פֿאַרטונקלטע שפּיגלען. שטולן אין ווײַסע טשעכאָלן האָבן זיך גלײַכיק געטוליעט צו די היימישע ווענט, און דער אומענדלעכער

ווײַסער קאָבריץ, דער אַלטער גוטער פֿרײַנד פֿון אָט דעם הויז, האָט זיך וואָכעדיק געשוואַרצט אונטער די פֿיס און האָט געדולדיק געוואַרט אויף שׂמחות. ס'איז דאָרטן געווען האַלב טונקל, נאָר אַ ביסל ווײַטער, לעבן דער קנאַפּער העליש רויטער שײַן, וואָס אין עקסטן רויט באַלויכטענעם ווינקל, האָט זיך דאָך עפּעס געטאָן. יוסף שור האָט דערזען: אַ מענטשן זעקס-זיבן זינקען דאָרטן טיף אין די נידעריקע גאַרניטור-שטולן, זיי זעען אַלע אויס אַזוי מידלעך פֿאַרשטיינערט און פֿאַרטראַכט, גלייך זיי פֿאָטאָגראַפֿירן זיך, און הערן זיך אײַן, ווי נעסי ראַפּאָפּאָרט לאָזט ניט ריידן קיין שלעכטס אויף איר באַקאַנטן, דעם יונגן מאָלער ווײַנטרויבן. זי רעדט ווייך, נעסי, גאָר ווייך: זי וויל קיינעם ניט באַליידיקן. זי טוט נאָר אַזאַ גוטמוטיקן שמייכל, גלײַך די אַרומיקע ריידן נאַרישקייטן, און לאָזט שעמעוודיק אַראָפּ די לאַנגע, לאַנגע וויִעס:

„ניין, זאָגט זי, טײַערינקע, איר ווייסט ניט...״

*

נעסי האָט געהאַלטן בײַ זיך אין שויס אַ געשטיקטע געל זײַדענע פּאָפּקע.

מיט דאַרע קינדעריש קליינע הענט האָט זי פֿון דאָרטן איינס נאָך איינס אַרויסגעצויגן די רעפּראָדוקציעס פֿון איר באַקאַנטן, דעם יונגן מאָלערס בילדער, און דער עולם האָט זיי איינס נאָך איינס באַטראַכט און זיי איינס נאָך איינס אַנידערגעלייגט.

אויף איינעם פֿון זיי זײַנען געווען אויסגעמאָלט פֿיר בלינדע פֿערד. דער עיקר זײַנען אָבער ניט געווען די פֿערד אַליין, נאָר די מעשׂה, וואָס האָט זיך, קוקנדיק אויף זיי, געדענקט:

ערגעץ ווו אין אַ קליין פֿאַרוואָרפֿן שטעטל האָבן זיך אַ מאָל געצויגן פּוסטע זומערדיקע בײַטאָגן און זייערע אומענדלעכע זוניקע שעהען האָבן בײַ אַלעם אויסגענודעט די נשמה. אַ האָן קרייט דאָרטן פֿון תּמיד אַן אומעטיקער, ווי אומעטום; אַ טאַטע, אַ פֿאַרמעגלעכער עקשן, אַ טאַטע איז דאָרטן אומצופֿרידענער פֿון אַלע טאַטעס, אויב ער כאַפּט זיך אויף פֿון זײַן בײַטאָגיקן שלאָף און טרעפֿט, אַז זײַן

ייִנגל איז נאָך פֿון נאָך מיטאָג אָן ניט אַוועקגעגאַנגען צוריק אין חדר. ער האָט אַ געלעגערטן צונג.

"בחור, אין חדר אַריַין, שריַיט ער צו זיַין קליינעם פּוסט-און-פּאַסניק דעם ייִנגל, וואָס וועט זיַין פֿון דיר דער תּכלית?"

נאָר דעם ייִנגל איז שוין אַזוי לאַנג נמאס דער חדר, דער רבי און די תּלמידים, וואָס חזרן אָן אויפֿהער די נאָכפּסחדיקע נודנע פּרשה חומש; ער שטייט אָנגעשפּאַרט מיט די פּלייצעס אָן די געפֿאַרבטע שטאַכעטן, וואָס פֿאַר זיַין פֿאָטערס הויז, און איז ביַי זיך געפֿאַלן, 'ער איז אַ פּוסט-און-פּאַסניק', געדענקט ער.

און איבער זיַין קאָפּ שעפּטשען זיך אַלטע צעוואַקסענע אַקאַציעס, וואָס פֿאַר די פֿענצטער, און האַלטן זיַין געדאַנק אונטער:

"פּוסט-און-פּאַסניק? - אַוודאי אַ פּוסט-און-פּאַסניק."

ער דרייט זיך אַרונטער הינטערן פֿאָטערס הויז און קוקט, ווי פֿליגן זשומען דאָרטן אַרום אומריינע ערטער. ער בלאָנדזשעט אַוועק איבערן שטעטלס הינטערגעסלעך און בלייַבט אויף לאַנג שטעקן לעבן דער הינטערטיר פֿונעם גרויסן קליינשטעטלדיקן טאָפּטשאַק, ווו מ'רייַסט פּראָסע. ער שטייט און קוקט: פֿיר בלינדע פֿערד טופּען אָן אויפֿהער אויף דער גוואַלדיק גרויסער ראָד פֿון טאָפּטשאַק און דראַפּען זיך אַרויף אַ מסוכּן הויכן באַרג. צום הימל דראַפּען זיי זיך. זיי ציִען שוין אַפֿילו אויס די העלדזער, שטרענגען אָן די נאָזלעכער, גלאַנצן אויס די בלינדע אויגן, נאָר זיי בלייַבן דאָך אויף איין אָרט.

איז אָט, אָט דער ייִנגעלע האָט עס נאָך דעם אויסגעמאָלט אָט די פֿיר בלינדע פֿערד. איצט איז ער דאָך שוין אַ גרויסער, אַ מאָל האָט ער מיט זיַין פֿאָטערס קליינע עטלעכע הונדערט רובל געמוזט אַנטלויפֿן פֿון דער היים. נאָר איצט האָט ער זיך שוין אומגעקערט פֿון אויסלאַנד אַ געקרוינטער און באַמאָלט, די בערגיקע שטאָט גרויס-סעטרעניץ באַמאָלט ער, און צייַטונגען שרייַבן וועגן דעם, און נעסי זאָגט אויך, אַז ער איז אַ גרויסער, גאָר אַ גרויסער:

"פֿאַראַן, זאָגט זי, גליקלעכע מענטשן אויף דער וועלט."

עמעצער פֿון די אַרומיקע האָט מבֿיניש אַ טײַטל געטאָן אויפֿן עקסטן פֿון די פֿיר בלינדע פֿערד, אויפֿן שוואַרצן, וואָס מיטן טיף אײַנגעפֿאַלענעם רוקן. אַ צווייטער האָט פֿולבלעך אַ שאַר געטאָן מיט די קורצזיכטיקע אויגן איבער די קאָלטענעס, וואָס האָבן דעם פֿערד אַראָפּגעהאָנגען איבער די בלינדע אויגן און איבער די קלאָען, און האָט אויך אַזוי פֿולבלעך געטאָן אַ ברייטן שמעק צו זיך אין נאָז:

"ייִדישע פֿערד... "

דעמאָלט האָט אויך יוסף שור נאָך אַ מאָל אַ קוק געטאָן אויף דעם בילד; ער האָט פֿון ס'נײַ פֿאַרגעסן, אַז אַבראַם ראַפּאָפּאָרט איז שוין דאָ אין זאַל ניטאָ, און פֿון ס'נײַ בײַ זיך אַראָפּגעפֿאַלן, ער האָט געמוזט מודה זײַן זיך אַליין:

"אין אַזעלכע זאַכן איז ער שוין לחלוטין ניט קיין בקי."

ווען אַזעלכע זאַכן, ווי מ'רעדט דאָ בײַ אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אין הויז, האָט מען שוין קיין מאָל ניט גערעדט ניט בײַ זײַן פֿאָטער און ניט בײַ זײַנע ביידע רײַכע מומעס. כּדי צו דערגיין, אין וואָס באַשטייט דער ויכּוח האָט ער זיך איבערגעזעצט אויף אַ נאָענט בענקל און האָט חסידיש צוגעבויגן דעם אויער. ער האָט געהערט מיט קאָפּ, נאָר אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז דער שמועס איז שוין גאָרניט אַזאַ טיפֿער. ס'רעדט מערסטן טייל דער רויטלעכן סטודענט מיטן געעלטערטן פּנים און מיט די שפּאָגל נײַע קנעפּ, וואָס זיצט שוין דאָ אין זאַל אַנטקעגן נעסין. פֿריִער אַ ביסל האָט מען זיך בײַ אים דערפֿרעגט ווען זײַנע אַ פּאָר געדרוקטע אַרטיקלען, וואָס האָבן אַ שײַכות צום ציוניזם, און איצט האָט ער דאָ ערנסטער, ווי אַלע אַנדערע, טיף געזונקען אין דעם נידעריקן שטול און האָט בשום אופֿן ניט געוואָלט מסכּים זײַן מיט נעסין, אַז איר באַקאַנטער, דער יונגער מאָלער ווײַנטרויב, איז אַ גרויסער:

"ניין, זאָל מיר נעסי מוחל זײַן, אַ גרויסער מענטש, האָט ער אַ כּלל, איז אַ סובסטאַנץ."

"אַ סובסטאַנץ?"

דער העברעיִשער פּאָעט, דער שווײַגער מיט די געשוואָלענע בײַטעלעך אונטער די אויגן, האָט זיך אויף אַ רגע אויפֿגעהערט צו וויגן אין דעם היכן וויגשטול, וואָס דאָ בײַ דער זײַט אין ווינקל, און האָט אָנגעשטעלט אַ פֿאַרוווּנדערט פּנים פֿון אַ שטומען. נאָר דער סטודענט האָט זיך אויף אים ניט אומגעקוקט.

״און נאָך איין זאַך, האָט ער געזאָגט, מ׳כאַפּט אויף אַ שנעק און מ׳פּויקט וועגן אים.״

דער סטודענט קען פּערזענלעך ווײַנטרויבן. פֿאַר פּסח, ווען ער האָט אין פּעטערבורג אויסגעהאַלטן איינעם פֿון זײַנע לעצטע שווערע עקזאַמענס און האָט זיך אומגעקערט אַהיים, איז ער געפֿאָרן אין איין קופּע מיט זיינער אַ באַקאַנטער, אַן אינטערעסאַנט מיידל, און אין דעם זעלביקן קופּע איז אויך געפֿאָרן אַהיים אָט דער יונגער מאָלער ווײַנטרויב און האָט אַרויסגעוויזן אַלערליי שטיק פֿון אַ קליינשטעטלדיקן, כּלומרשט קלוגיטשקן עם-הארץ, אַ גוש.

דער סטודענט איז אַזוי ברוגז אויף אַלע פּעטערבורגער ייִדיש-אינטעליגענטע הײַזער, ווו מ׳האָט פֿאַר פּסח געהאַלטן אין איין ריידן וועגן אָט דעם ווײַנטרויבן, און אויף אַלע קורסיסטקעס, וואָס זײַנען דאָרטן געלאָפֿן אים אָנקוקן. נאר פֿאַר וואָס רעדט ער שוין מיט אַזאַ היץ גלײַך אין דעם, וואָס נעסי מיט די צײַטונגען לויבן אָט דעם ווײַנטרויבן, אין דעם אַליין איז שוין דאָ אַ גוואַלדיקע באַליידיקונג פֿאַר אים, דעם רויטלעכן ניט גאָר יונגן סטודענט?

יוסף שור קוקט אים גלײַך אין פּנים אַרײַן און פֿאַרשטייט עס ניט. און פּלוצעם שלאָגט עמעצער איבער דעם סטודענט די רייד און פֿונעם שמועס ווערן קלאָר נאָך אייניקע זאַכן:

דער יונגער מאָלער ווײַנטרויב, ווערט קלאָר, איז איצט דאָ אין שטאָט; ער קען זיך זייער גוט מיט נעסין און קומט שוין אָפֿט צוליב איר אַרײַן אַהער, צו אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אין הויז.

און נאָך איין זאַך ווערט קלאָר:

״דאָס, אַז היינט, מיט אים, מיט אָט דעם ווײַנטרויבן איז אַוועקגעגאַננגען ערגעץ אויף אַ גאַנצן אָוונט זי - משהלע לעווינס מיידל.״

ביי יוסף שור ווערט דערפֿון ווי פֿאַרשטאָרבן דאָס האַרץ, סך-הכּל אויף איין רגע ווערט עס ווי פֿאַרשטאָרבן און מער גאָרניט. נאָר באַלד קומט ער צוריק צו זיך און פֿאַרבייסט קוים-קוים די ליפּן אַזוי ניט צופֿרידן איז ער שוין מיט זיך אַליין, מיט דעם, וואָס אים אַרט:

״ער, יוסף שור, איז דאָך דאָ אין הויז ניט מער, ווי אַ גאַסט, ער פֿאַרברענגט דאָ דעם ערשטן מאָל אין לעבן אַן אָוונט, וואָס קער זיך אָן מיט אים משהלע לעווינס מיידל?!״

און כּדי מער ניט צו טראַכטן וועגן איר, מאַכט ער אָן אָנשטרענגונג, בייגט צו נאָך אַ מאָל חסידיש דעם אויער און הערט זיך איין מיט קאָפּ. ס׳רעדט ווידער דער רויטלעכער סטודענט און דערציילט, ווי אַזוי ער איז צוזאַמען מיט זיין באַקאַנטער מיידל געפֿאָרן פֿון פּעטערבורג אין איין קופּע, און ווי אַזוי אָט דער ווייַנטרויב האָט דאָרטן דעם גאַנצן וועג געגעסן דעם מיידלס מאַראַנצן מיטן מיידלס שעהקאָלאַד און ווי אַזוי ער האָט דאָרטן געהאַלטן אין איין דערציילן וועגן זיך.

נאָר ניין, יוסף שור מוז ווידער מאַכן אַן אָנשטרענגוג, כּדי צו דערמאָנען זיך ווי אַזוי איז פֿון אָנהייב אָן געווען די מעשׂה:

דער סטודענט איז געפֿאָרן אויף פּסח אַהיים...

דער סטודענט איז שוין דאַן, אפֿשר, ניט גאָר אָן אַ צופֿאַל אַרויס-געפֿאָרן פֿון פּעטערבורג צוזאַמען מיט זיין באַקאַנט מיידל. מעגלעך, אַז פֿאַרן אַרויספֿאָרן האָט ער זי אַפֿילו אָפּגעוואַרט אַ טאָג, צי צוויי. ער זיצט גאָר נאָענט, היימלעך אין קופּע, לעבן מיידל און וויל איר קלאָר מאַכן איניקע פּראַגן.

אַך יאָ, דער רויטלעכער סטודענט, געוויס קען ער שוין תּמיד עפּעס קלאָר מאַכן. און ווער ווייסט אים? מעגלעך, אַז די אייגענע פּראַגן, וואָס ער וויל דעם מיידל קלאָר מאַכן, האָבן שוין גאָר אַ נאָענט שייכות צו זייַנע אַ פּאָר געדרוקטע אַרטיקלען וועגן ציוניזם. נאָר דער

יונגער בלאָנדער בחור, דער מאָלער ווייַנטרויב, וואָס טראָגט לאַנגע האָר מיט אַ קורץ סאַמעטן רעקל און זיצט פּאונקט אַנטקעגן, ער מישט זיך אַלע ווײַלע אַרײַן מיט פּוסטע דיבורים און לאָזט ניט פֿירן דעם שמועס; ער הוידעט זיך זיצנדיק הין און צוריק, שאָקלט מיט די פֿיס און קנאַקט צו מיטן צונג:

״צאַ, צאַ, צאַ! מאַכט ער ליצנות פֿון דעם מיידלס פֿילפֿאַרביקער שאַל, ס׳אַר אַ פֿײַנע פֿאַרבן...״ ער הערט ניט אויף צו קוקן דעם מיידל גלײַך אין פּנים אַרײַן, און דערבײַ האַלט ער אין איין עסן דעם מיידלס שאָקאָלאַד מיט אירע מאַראַנצן און פֿירט זיך, ווי אַ יונגער גליקלעכער כּלי-זמר, וואָס איז געוווינט אויסצונעמען אויף חתונות, און דערציילט דעם מיידל אָן אויפֿהער וועגן זיך.

ער, יואל ווײַנטרויב, קערט זיך איצט אום נאָך לאַנגע יאָרן צוריק אַהיים, אינעם קליינעם שטעטעלע קאָזלאָווע, וואָס לעבן גרויס-סעטרעניץ, קערט ער זיך אום, און דאָרטן אין שטעטעלע הייסט ער יואליק, פּשוט יואליק. דאָס האָט ער דאָרטן געהאַט אַ טאַטן אַ האַלבן סקווירער חסיד, אַ האַלבן ציוניסט, וואָס האָט זיך סוף-כּל-סוף אַרויסגעצויגן קיין פּאַלעסטינע און האָט אין קאָזלאָווע פֿאַרקויפֿט זײַן ווײַס געקאַלכט נגידיש הויז אַ דאָרטיקן פֿאַרמעגלעכן קרעמער. ס׳האָט געהאַט אַלטע אַקאַציען-ביימער פֿאַר די אַכטשויביקע געל געפֿאַרבטע פֿענצטער, אָט דאָס הויז, און אין הויף צווישן גראָז האָבן לעבן דעם געוואַקסן דרײַ גרויסע שפּיציכיקע שטיינער. איצט קען עס שוין ער, יואל ווײַנטרויב, בשום אופֿן ניט פֿאַרגעסן. אַלטע אַקאַציען-ביימער פֿאַר די פֿענצטער, און אין הויף דרײַ גרויסע שפּיציכיקע שטיינער. אָפֿט מאָל כאַפּט ער זיך אויף בײַ נאַכט און הייבט זיי אָן מאָלן, אָט די שטיינער. ער געדענקט יעדן קאָרב זייערן, יעדן שטאַפּל. און נאָך דעם קען ער לאַנג ניט אײַנשלאָפֿן און האָט געדאַנקען, ער ליגט מיט פֿאַרמאַכטע אויגן און זעט זיך דאָרטן אין קאָזלאָווע. ער זיצט איין אַליין אויף די גאַניק-טרעפּלעך פֿון אָט דעם הויז מיט די געשלאָסענע פֿענצטער-לאָדנס, וואָס באַהאַלטן הינטער זיך דעם פֿרעמדן קרעמערס שלאָפֿנדיקע משפּחה. אין מיטן דער נאַכט זיצט ער דאָרטן אויף די טרעפּלעך און הערט, ווי טיף-טיף אין דער נאַכט שעפּטשען די אַלטע אַקאַציעס, וואָס האָבן אַ מאָל אום זומער געהערט, ווי דער פֿאָטער פֿלעגט אים שרײַען: ״בחור, פּוסט-און-פּאַסניק...״

„ניין. שעפּטשען אים איצט די אַלטע אַקאַציען־ביימער, האָסט דאָך עפּעס אָפּגעטאָן, יואליק, ביסט ניט קיין פּוסט־און־פּאַסניק.״

„איצט פּאָרט ער אַהין און האָט דערפּעשירט דעם קרעמער, ער וויל ביַי אים צוריק אויסקויפן דעם פֿאָטערס הויז.״

*

דער סטודענט האָט אַ ביסל איבערגעכאַפּט די מאָס, ער האָט צו לאַנג דערציילט, ווי אַזוי אָט דער וויַינטרויב האָט אַלעמען אין קופּע דערעסן:

„קיין מאָל, האָט ער געטענהט, האָט ער נאָך ניט געהערט, אַז אַ מענטש זאָל אַזוי פֿיל בעבען און זאָל אַזוי זיַין עם־האַרצותדיק פֿאַרליבט אין זיך אַליין, אין זיַין אייגענעם אָטעם.״

נאָר אַרום אים זיַינען זיך שוין כּמעט אַלע געהאַט צעגאַנגען. דער סטודענט רעדט, נאָר קיינעם גייט עס שוין מער ניט אָן, קיינער הערט ניט.

יוסף שור קוקט, ווי אומעטיק און עלנט די קינדעריש גרינגע נעסי איז געבליבן זיצן דאָ ביַים קליינעם העליש רויטן פֿיַיער, און קיינער גייט צו איר ניט צו. ס׳איז שוין אַפֿילו אַ רחמנות אויף איר צו קוקן.

ס׳געדענקט זיך:

אָקערשט נעכטן ביַי נאַכט האָט זי זיך, ווי אַ פֿרעמדע, אַהער אַהיים אומגעקערט.

„ניטע טיַיערינקער! האָט זי זיך ביַים איזוואָשטשיק געבעטן, טריַיב ניט אַזוי גיך.״

און איצט זעט זי שוין אויס אַזוי אומגליקלעך דאָ, ביַים פֿאָטער אין הויז, און שווער איז צו וויסן, וועגן וואָס טראַכט זי: אפֿשר געדענקט זי נאָך אַלץ דעם יונגן מאָלער וויַינטרויבן, זי אַליין האָט דאָך היַינטיקן אָוונט אַזוי פֿיל וועגן אים גערעדט. און אפֿשר, געדענקט זי שוין ניט מער, ווי איינע אַ טרויעריקע מעשׂה וועגן זיך, דער

געהויקערטער סקולפּטאָרין אַליין, אַ מעשׂה מיט אַן אומגליק, וואָס איז זיך שטיל, שטיל פֿאַרלאָפֿן:

״ביי אַ גוואַלדיק רײַכן אַדיר, אַ טאַטן, איז געבוירן געוואָרן אַ קינד, אַ פּשוט ייִדיש קבצניש קינד...״

כּדי אַרויסצוּווײַזן איר זײַן וואַרעם געפֿיל, טוט זיך יוסף שור צו איר אַ בייג און פֿאַרפֿירט מיט איר אַ שמועס:

״ס׳איז אינטערעסאַנט צו וויסן, וויפל איז ער אַלט, אָט דער מאָלער ווײַנטרויב?״

״וויפֿל איז ער אַלט?״

איבער זײַן קול טוען בײַ דער פֿאַרטראַכטער נעסין אַ ציטער די לאַנגע, לאַנגע וויעס, און אין אירע קרומלעכע אויגן פֿאַרשטאַרקט זיך די שטענדיקע גוטמוטיקייט מיטן געבעט.

״וויפל איז ווײַנטרויב אַלט? איך ווייס ניט, זאָגט זי, טײַערינקער, ער איז נאָך אַ יונגער, גאָר אַ יונגער.״

און ווידער זינקט זי אין עפּעס אײַן, אָט די נעסי, און פֿאַרטראַכט זיך. איצט איז איר שוין יוסף שור אַזוי דאַנקבאַר, וואָס זי האָט אים געזאָגט ׳טײַערינקער׳.

״נו, און זי? פֿרעגט ער בײַ איר, זי איז דאָך אויך אַ סקולפּטאָרין; פֿאַר וואָס זשע דערציילט זי גאָרניט וועגן איר אייגענער אַרבעט?״

נעסי האַלט שוין, אַ פּנים, פֿון זיך אַפֿילו קיין פּיצל ניט.

״אַך, זאָגט זי, ניין, טײַערינקער. איך בין דאָך ניט מער, ווי אַ פּשוטער בעל-מלאכה, איך ווייס עס זייער גוט.״

זי באַליידיקט זיך ניט אויף זײַנע פֿראַגן, זי רעדט מיט אים אַזוי ווייך, ווי מיט אירן אַ גלײַכן. פֿון דאַנקבאַרקייט וואָלט ער איצט פֿאַרגעסן, וואַס מיט אים איז הײַנטיקן אָוונט געשען, ער וואָלט מיט איר נאָך אַ ביסל געזעסן און וואָלט בײַ איר געפֿרעגט:

„פֿאַר וואָס?... פֿאַר וואָס מיינט זי אַזוי?"

נאָר אַרום און אַרום זײַנען זיך שוין כּמעט אַלע פֿונאַנדערגעגאַנגען, און די שעה איז שוין אויך געווען אַ שפּעטע.

ס'האָבן זיך געזעגנט די לעצטע געסט.

*

אין דרויסן לעבן דער פּאַראַדטיר זײַנען געשטאַנען דער העברעיִשער פּאָעט מיטן רויטלעכן סטודענט און האָבן גערעדט צווישן זיך אַ סך היימישער און פּראָסטער, ווי אין זאַל; זיי האָבן געקלערט ערגעץ אַרײַנגיין. אויף אים, יוסף שור, האָבן זיי זיך אויך דאָ ניט אומגעקוקט און האָבן אים ניט באַמערקט, גלײַך פֿאַרבײַ זיי גייט דורך אַ קאַץ. וואָס האָבן זיי געקענט וועגן אים קלערן? וואָס האָט מען בכלל וועגן זײַן הײַנטיקן פֿאַרברענגען געקענט קלערן, בײַ אַבראַם ראַפּאָפּאָרט אין הויז? דער עיקר איז געווען, וואָס מ'האָט דאָרטן וועגן אים גאָרנישט ניט געקלערט. יוסף שור האָט דערפֿילט אין זיך אַ טיפֿן קאַנוווּלסיוון ווייטיק פֿון באַליידיקונג און איז אַוועקגעגאַנגען ווײַטער.

אויפֿן ראָג פֿון דער שטילער און רײַכער גאַס, ניט ווײַט פֿונעם הויך אויפֿגעהאַנגענעם עלעקטרישן לאַמטערן, האָט ער באַגעגנט משהלע לעווינס מיידל מיטן יונגן מאָלער ווײַנטרויבן, וואָס פֿירט זי אָפּ אַהיים. ס'איז געווען אַ רגע, ווען זיי האָבן זיך אויסגעגלײַכט, און זי האָט אויף אים אַ קוק געטאָן גאָר פֿון דער נאָענט, גלײַך זי וואָלט זיך מיט אַ מאָל דערמאַנען, ווי זי האָט אים געזען און וואָלט ניט פֿאַרשטיין, ווי קומט ער אַהער איצט אין דער צוועלף-אַזייגערדיקער בײַנאַכטיקער שעה.

יוסף שור האָט דעמאָלט נאָך אַ מאָל דערזען אירע אויגן, בלויע קלוגע אויגן, וואָס ווילן זיך אָן עפּעס דערמאָנען, בשעת זיי קוקן זיך אין אים אײַן און אַ מויל אַ שטרענג געשלאָסנס, אַ גלײַכע ליניע, וואָס דערמאָנט שטאַרק אָן עפּעס און איז אַזוי נאָענט, אייגן. יוסף שור האָט ניט געדענקט זײַן מוטער. ער איז אַלט געווען פֿיר יאָר, בשעת זי איז געשטאָרבן, נאָר ווער ווייסט? מעגלעך, אַז בײַ זײַן מוטער איז געווען פּונקט אַזאַ מויל און דערפֿאַר האָט צו דעם אַזוי

שטאַרק געצויגן. ער האָט דערפֿילט, ווי בײַ אים האָט זיך מיט אַ מאָל ווי אונטערגעבראָכן דאָס האַרץ, נאָר ער האָט נאָך אַלץ ניט געוווּסט, צי זי האָט אים דערקענט, צי ניין. און פּלוצעם האָט זיך אין אים פֿאַרשטאַרקט דער גאַווהדיקער בן-יחיד, וואָס איז אויסגעוואַקסן אין גרויס-סעטערעניץ בײַ איציק-מאיר שור אינעם אָפּגעשלאָסענעם מיוחסדיקן הויז, דאָרטן אין גרויס-סעטערעניץ האָט ער זיך יעדנפֿאַלס ניט געפֿילט אַזוי געפֿאַלן און צונישט, ווי אין אָט דעם איצטיקן מאָמענט. דאַרטן האָט ער נאָך פֿאַרמאָגט צוויי אייגענע גײַרשנטע הײַזער און די גרויסע גײַרשנטע מיל זײַנע...

הינטער זײַנע פּלײצעס האָט נאָך געלאַכט דער יונגער מאָלער ווײַנטרויב. ער האָט עפּעס דערציילט דעם שיינעם מיידל, וועלכע ער באַגלייט אַהיים און האָט געלאַכט מיט גרויס הנאה. נאָר יוסף שורן איז עס שוין אַזוי ווינציק אָנגעגאַנגען. ער איז געגאַנגען מיט גיכע טריט און געדענקט די אייגענע הײַזער, וואָס ער האָט אין גרויס-סעטערעניץ, מיט דער גײַרשנטער מיל:

„אַך יאָ, די גרויסע אייגענע מיל, זי איז נאָך אויך עפּעס ווערט."

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון נח מילער, מירל שיינהויט הירשאַן, לעאָנאַרד פּראַגער און רפֿאל פֿינקל.

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved